Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

De statutentheorie in Nederland gedurende de 17de eeuw

https://hdl.handle.net/1874/237099

1893

A. qu.
192

De Statutentheorie in Nederland

GEDURENDE DE XVIIDE EEUW.

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT
3142 660 8

De Statutentheorie in Nederland

GEDURENDE DE XVIIde EEUW.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

Doctor in de Rechtswetenschap

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

MR. M. S. POLS,

Hoogleeraar in de Faculteit der Rechtsgeleerdheid,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT

TEGEN DE BEDENKINGEN VAN

DE FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID,

TE VERDEDIGEN

op **MAANDAG 4 DECEMBER 1893,**

des namiddags ten 3½ ure,

DOOR

JOHANNES PHILIPPUS SUIJLING,

geboren te 's-Hertogenbosch.

BIBLIOTHEEK DER UNIVERSITEIT TE UTRECHT

's-HERTOGENBOSCH
FIRMA ROBIJNS & Co.
1893.

Aan mijne Moeder.

VOORWOORD.

Van de levendige belangstelling, die het internationaal privaat recht bij ons wekt, getuigen met de werken van Mr. Asser en Mr. Jitta de talrijke monografieën, in de laatste jaren verschenen. Een historische schets, aan de wording van dit recht gewijd, laat echter nog altijd op zich wachten. Toch heeft Oud-Holland zich op dit gebied eenen welverdienden naam verworven; de theorieën onzer juristen, die aan Frankrijk tot voorbeeld strekten, beheerschten zelfs gedurende langen tijd de ontwikkeling der conflictenleer in Engeland en Amerika.

De regels van internationaal privaat recht, in onze wetgeving opgenomen, zijn bovendien aan de statutentheorie ontleend. Een helder begrip van de oorspronkelijke beteekenis der beginselen, die in onze wet zijn vastgelegd, de kennis van den wijzigenden invloed, dien de wettelijke fixatie op hunnen inhoud oefende, zijn dus tot recht verstand onzer wet van het hoogste belang.

De onvolledigheid van onze positieve bepalingen laat echter aan de wetenschap een ruim veld, waar zij zich vrij kan bewegen. Mag zij zich hier richten naar de moderne ideën, die

gedurende de laatste helft dezer eeuw in Duitschland, Italië en Frankrijk zijn verkondigd? Of is zij verplicht hare beslissingen te ontnemen aan dezelfde bron, waaruit onze wetgever putte? Voor hen, die in den laatsten zin een bevestigend antwoord geven, worden de systemen onzer rechtsgeleerden dubbel belangrijk.

Aan deze overwegingen heeft dit proefschrift zijn ontstaan te danken; in een beknopten vorm wilde het een overzicht geven van de statutentheorie, gelijk die hier te lande heeft gegolden, terwijl vervolgens het verband, waardoor zij aan onze wet is geknoopt, zou worden aangewezen.

Naarmate de arbeid vorderde, groeide zijn omvang aan; ten slotte bleek, dat de volledige uitvoering van het opgevatte plan veel meer dan den beschikbaren tijd vereischte. De jaren 1700—1838 *moesten onbesproken blijven.*

Als echter bekwamer handen mijne taak wilden overnemen, mijne proeve van hare gebreken wilden zuiveren en voltooien, dan zou naar mijne overtuiging eene hinderlijke leemte in onze studie van het internationaal privaat recht zijn aangevuld.

Mijnen hooggeachten Promotor, den Hoogleeraar Hamaker, betuig ik mijne diepe erkentelijkheid voor de welwillende, belangstellende zorg, waarmee hij de samenstelling dezer dissertatie leidde. Aan de Hoogleeraren der Juridische Faculteit, aan de Eere-Voorzitters van „Antonius Matthaeus" zij mijn dank gebracht voor de hooggewaardeerde, bereidvaardige voorlichting, die ik in den loop mijner studiën zoo herhaaldelijk van hen mocht ontvangen!

INHOUD.

		Bladz.
INLEIDING.	De oorsprong der statutentheorie; hare ontwikkeling in Italië, Frankrijk en België	1
HOOFDSTUK I.	**Beknopt overzicht der statuten theorie in de Noordelijke Nederlanden.**	9—12
HOOFDSTUK II.	**De Fransche leer onder Rodenburg; zijne voorgangers en zijne onmiddellijke opvolgers (XVIIde eeuw).**	13—78
1ste Afdeeling.	De Fransche leer uit de werken onzer juristen ontwikkeld.	
	§ 1. *Rodenburg's voorgangers*	13
	§ 2. *Rodenburg's leer*	18
	A. Zijne indeeling der statuten naar het voor-werp	18
	B. Verschilpunten met de indeeling van d'Argentré en Burgundus .	24
	C. Het effekt der statuten	29
	D. De motiveering van het effekt . .	32

BLADZ

E. Twee kwesties over de indeeling der statuten in verband met hun effekt.

a. Capaciteitsstatuten ten aanzien van reëele daden 35

b. Bepalingen omtrent roerende goederen. 37

§ 3. *Rodenburg's onmiddellijke opvolgers.*

A. Algemeene beschouwingen . . . 39

B. Leer van P. Voet.

a. De klassificatie naar het voorwerp. 41

b Het effekt der statuten . . . 44

c. De motiveering van het effekt. 45

d. De klassificatie „ab effectu." . 50

C. Van Wesel tegenover Voet . . . 51

IIde AFDEELING. Oorzaken, die de Fransche leer deden aannemen; kritisch overzicht der Fransche leer in de XVIIde eeuw hier te lande.

§ 1. *Oorzaken, die de Fransche leer deden aannemen* 53

§ 2. *Kritisch overzicht van de Fransche leer in de XVIIde eeuw hier te lande* 60

A. Eerste eigenschap.
De tweeledige indeeling 62

B. Tweede eigenschap.
De basis van het effekt . . . 74

C. Derde eigenschap.
De verhouding van de reëele tot de personeele statuten 76

HOOFDSTUK III. **Overgang van de Fransche tot de Hollandsche leer** . . . . . 79—87

BLADZ.

HOOFDSTUK IV. **De Hollandsche theorie** . . . . . 88—139

§ 1 *De theorie van Huber*

Inleiding 88

A. De drie axioma's.

a De grondslag en de beteekenis der axioma's 89

b. De juistheid der axioma's.

1°. De eerste twee axioma's 92

2°. Het derde axioma . 95

B. De beide praktische regels.

a. De regel «Cuncta negotia» . . 102

b. De regel «Qualitates personales.» 109

C. Oordeel over Huber's leer in haar geheel 112

§ 2. *De theorie van Jan Voet.*

A. Het «jus strictum» 114

B. De middelen tot verzachting van het «jus strictum.»

a. De comitas 118

b De derogatie aan regelend recht door de wilsverklaring der partijen 126

C. Voortzetting van Voet's leer . . . 132

§ 3. *Algemeene beschouwingen.*

A Vergelijking der theorieën van Huber en Voet. 133

B. Hoofdgebrek in de systemen onzer juristen 136

STELLINGEN . . . . . 143—145

INLEIDING.

De oorsprong der statutentheorie; hare ontwikkeling in Italië, Frankrijk en België.

De talrijke steden van Noord-Italië, dicht opeen gedrongen in de vruchtbare Lombardijsche vlakte, ontwikkelden zich reeds tegen het einde der X^de^ eeuw tot centra van bloeienden handel en krachtige nijverheid.

Deze oeconomisch-sterke positie verzekerde aan die gemeenten de overwinning in den strijd, dien zij ter wille van hunne onafhankelijkheid tegen het Duitsche rijk hadden aangebonden. Sinds de XII^de^ eeuw vormden zij onder een nominaal keizerlijk oppergezag feitelijk zelfstandige republiekjes, die zich eigen rechten schiepen, z. g. n. „statuta," afwijkend van het gemeene recht, dat,

voor geheel Lombardije verbindend, zijne kracht ontleende aan den Roomsch-koning. 1)

Terzelfdertijd was Italië het middelpunt geworden van de herleefde wetenschappelijke beoefening van het Romeinsche recht. Eerst stelden de Glossatoren de juiste beteekenis der klassieke regels uit de bronnen zelve vast, daarna werkten de Commentatoren de gevonden beginselen om met het oog op de behoeften van het zich uitbreidend verkeer, dat een vrijer, moderner rechtssysteem verlangde.

Zoo waren in Italië de beide voorwaarden, noodzakelijk voor het ontstaan der statutentheorie, vervuld. Er werden levendige handelsrelaties onderhouden, die wetsconflicten in het leven moesten roepen; men vond er bovendien juristen, theoretici en practici tevens, bekwaam en bereid dus regels tot oplossing dier kwesties te geven. 2)

Bepaalden de Glossatoren zich tot enkele korte opmerkingen, het internationaal privaat recht rakend, de Commentatoren, geleid door hun praktischen zin, lieten ons eene gecompliceerde leer na, die voor de verschillende deelen van het burgerlijk recht grenzen stelde aan de heerschappij der Italiaansche stedelijke keuren en der vreemde coutumes.

Aan de ontwikkeling van dit systeem, Italiaansche statutentheorie naar aanleiding van zijn oorsprong geheeten, werkten bijna alle Postglossatoren, natuurlijk in verschillenden omvang en met verschillend succes. Het verdienstelijkst maakte zich Bartolus, die na de min of meer gelukkige pogingen zijner voorgangers

---

1) Oorspronkelijk het Longobardische, na het midden der XII^{de} eeuw ongeveer het Romeinsche recht.

2) Zie over het ontstaan der statutentheorie Lainé. Introduction au droit int. privé. I. p. 93—104. De inleiding van dit proefschrift sluit zich in 't algemeen aan zijne voorstellingen aan.

een groot gedeelte van zijn commentaar op de Lex 1. C. I. I. aan dit netelige vraagstuk wijdde. 1) Zijn arbeid, uitmuntend door helderen gedachtengang, juiste analyse der casusposities en opmerkelijke volledigheid, verdrong het werk der vroegere, beheerschte dat der latere juristen niet alleen in Italië, maar ook in Frankrijk, waar de Italiaansche school tal van vertegenwoordigers vond van de XIII^{de} tot zelfs in de XVIII^{de} eeuw. 2)

Gedurende haar gansche bestaan werd die leer gekenmerkt door twee eigenschappen, die de vrucht waren van de plaatselijke toestanden, waaronder zij werd geboren. Zij grondde hare beslissingen steeds op een billijkheidsbegrip, dat zij aan het Romeinsche recht had ontleend ; vervolgens splitste zij, gehoorzamend aan de voorschriften der scholastiek, het geheel van rechtsnormen overeenkomstig hunnen inhoud in tal van groepen, terwijl zij telkens over elke afzonderlijk zich afvraagde : welke regels bepalen hunne heerschappij ? Deze kwaliteiten stelden haar in staat, tal van beginselen van internationaal privaat recht, en soms zelfs zeer gelukkige, te vinden, zooals uit de volgende voorbeelden kan blijken.

De geldigheid eener handeling ten aanzien van den vorm wordt beoordeeld naar de lex loci actus.

Een proces wordt gevoerd overeenkomstig de lex fori, ten minste voor zoover het formeele procesrecht betreft. 3)

Een kontrakt en zijne werking zijn onderworpen aan de lex

---

1) Bartolus a Sassoferato (1314—1357) doceerde eerst te Pisa, daarna te Perousa. Zie : Bartoli in primam Codicis partem commentarii. Lex 1 (Cunctos populos). C. I. I. no. 13 vlg.

2) De voornaamste der Fransche juristen, tot de Italiaansche school behoorend, is Dumoulin. Zie verder Lainé over de Italiaansche leer in Frankrijk. Tome I. pag. 207—248 en 281—309.

3) Eene uitstekende verhandeling over de Italiaansche leer is te vinden bij Lainé I p. 93—266. Daarnaast staat Laurent's Droit civil international. I. pag. 273—334.

loci actus celebrati, behalve de indirecte gevolgen, uit mora enz. ontstaande, die beoordeeld worden naar de lex loci solutionis of de lex fori; de laatste wet is echter alleen dan competent, wanneer eene plaats van betaling niet uitdrukkelijk is bedongen.

De statuten omtrent den staat en de handelingsbevoegdheid van personen zijn niet toepasselijk op vreemdelingen; zij binden alleen hen, die gedomicilieerd zijn binnen het gebied van den wetgever, die ze afkondigde. Kwestieus was het, of die lex domicilii hare heerschappij ook uitstrekte over gedomicilieerden, wanneer deze buiten hunne woonplaats handelden, of wanneer zij in den vreemde gelegen goederen vervreemdden. Gewoonlijk werd dit bevestigd voor „statuta favorabilia", ontkend voor „statuta odiosa." Deze halfslachtigheid vond haar oorprong in de voorstelling der juristen, dat de keizer rechtens de souverein der Italiaansche steden was. Het jus commune gold bij hen als een uitvloeisel der keizerlijke macht; daar tegenover stonden de statuten, uitvloeisels der stedelijke autonomie. Als exceptioneele regels behooren ze dus in hunne werking streng beperkt te worden tot het gebied der gemeente, die ze heeft uitgevaardigd. Alleen de „statuta favorabilia" werden aan deze consequentie onttrokken. Gelijke behandeling van alle capaciteitsstatuten was dus onbestaanbaar. Of een statuut tot de „odiosa" of tot de „favorabilia" behoort, is daarenboven zeer moeilijk te beslissen. Verscheidenheid in de uitspraken der schrijvers was dus noodzakelijk; ze werd echter nog vergroot, doordat dezen zich in hun oordeel meermalen lieten leiden door hunne meerdere of mindere gehechtheid aan het keizerlijke oppergezag. De onderscheiding werd dus een bron van voortdurend meeningsverschil, dat overeenstemming bij de regeling van de competentie der personeele statuten in tal van gevallen onbereikbaar maakte. 1)

1) Zie Lainé. I, pag. 101—104; pag. 259—261. Laurent. Droit civil international, I. pag. 276 en 277.

Verder wijdde de Italiaansche theorie hare aandacht aan het bewijs- en zakenrecht, het strafrecht en erfrecht; ten aanzien van bepalingen der laatste soort werd door sommigen zelfs voorgesteld om bij wettelijke erfopvolging de wet der woonplaats van den erflater competent te verklaren.1)

De Fransche juristen namen de uitspraken der Commentatoren niet ongewijzigd over. Zoo verklaarden zij eenstemmig, dat de vererving van onroerend goed naar de lex rei sitae moest geschieden en, aldus handelend, gehoorzaamden zij slechts aan een overoud, aan de Fransche praktijk ontleend beginsel: „de lex rei sitae is steeds toepasselijk, waar het geldt bepalingen omtrent onroerend goed." Als onderworpen aan dit principe golden namelijk niet alleen regels van zakenrecht, maar ook van erfrecht. Tal van coutumes verleenden bovendien aan deze beschouwing hare wettelijke sanctie.2)

In den loop der jaren werd die neiging om in het wetsconflict het overwicht toe te kennen aan de lex rei sitae, zoodra er slechts sprake was van onroerend goed, hoe langer hoe sterker; hare krachtigste uiting vond zij ten slotte bij d'Argentré.3)

Afkeerig van de erkenning eener vreemde wet, trachtte hij de Italiaansche leer door eene andere te vervangen, die de meest consequente doorvoering van den bovengenoemden regel bevatte. Stel, zoo zeide hij, de tallooze onderscheidingen der oude rechtsgeleerden terzijde, en verdeel de statuten in twee rubrieken: reëele en personeele. Reëel zijn die, welke onroerend

---

1) Zoo deed b.v. Albericus de Rosate. Er werden echter naast deze nog tal van oplossingen gegeven. Zie Lainé I. pag. 262—266.

2) Masuer. † ongeveer 1450. Practica forensis. Chasseneuz. † 1541. Ad. consuetudines Burgundiae. Tiraqueau. † 1558. De legibus connubialibus et jure maritali. De jure primogenitorum.

3) Bertrandus Argentraeus (1519—1590) gaf in 1584 zijne Commentarii in patrias Britonum leges. Zijne conflictenleer is te vinden in den titel over schenking. Art. 218. Glossa 6 (voornamelijk no. 1 —25.)

goed tot voorwerp hebben; b.v. de bepalingen van zuiver zakenrecht, van erfrecht en het voorschrift, dat tusschen echtgenooten de schenking van onroerend goed is verboden. Personeel zijn die, welke beschikken over personen of roerende goederen; hiertoe behooren de bepalingen, die handelen over den staat en de bevoegdheid der personen, maar alleen, wanneer zij dit doen afgescheiden van onroerend goed (pure), en in het algemeen (universaliter). Als voorbeelden kunnen dienen de rechtsvoorschriften, dat de kinderen onderworpen zijn aan de ouderlijke macht, dat de meerderjarigheid na de vervulling van eenen bepaalden leeftijd aanvangt, enz.

De reëele beschikkingen zijn toepasselijk zonder eenige uitzondering op alle onroerende goederen, gelegen binnen het gebied van den wetgever, die ze uitsprak, maar aan den anderen kant missen zij elken invloed op elders gelegen goed. De personeele binden elk, binnen het territoir van haren wetgever gedomicilieerd, zij volgen dien persoon overal; ten aanzien van niet-gedomicilieerden zijn zij echter van alle gezag ontbloot, zelfs zoo dezen zich binnen haar ressort ophouden.

Dan zijn er nog gemengde statuten, die handelen over personen en onroerende goederen te gelijkertijd; zij hebben dezelfde werking als de reëele en vormen dus geene afzonderlijke klasse met eigen regels.

De schepping van d'Argentré, de zgn. Fransche leer, vond in haar vaderland een zeer koel onthaal. Geplaatst tegenover hare zooveel oudere mededingster, die het wetsconflict besliste met het oog op den inhoud der verschillende soorten van rechtsregels en naar de eischen van billijkheid en verkeer, was zij niet in staat de goedkeuring der Fransche juristen te verwerven; zij weigerden de competentie eener wetsbepaling naar haar objekt af te meten.1)

1) Zie Lainé, I. pag. 339—342.

In België daarentegen verkreeg de vreemde rechtsgeleerde warme aanhangers. In de XV^de^ en XVI^de^ eeuw hadden daar Everhard en Peckius 't internationaal privaatrecht beoefend ; zij volgden de Italiaansche school, destijds nog de eenige.1) Hun opvolger Burgundus verklaarde zich echter een beslist voorstander van d'Argentré's leer, wier beginselen hij zoo welsprekend verdedigde, dat theorie en praktijk voortaan den nieuwen koers volgden. 2)

---

1) Nicolaas Everhard (1473—1532), uit Middelburg, arbeidde in de Z. Nederlanden. Zijne werken: Topica de locis legalibus en Consilia. — Petrus Peckius (1553—1589), uit Zierikzee, professor te Leuven, Zijn werk: De testamentis conjugum.

2) Burgundus, zeer bekend jurist, (1586—1649), gaf in 1621 uit: Tractatus ad consuetudines Flandriae, een werk, geheel aan dit onderwerp gewijd. Bij zijne leer sloot zich aan P. Christinaeus (1543—1631) in zijne Commentarii in leges Mechlinienses en zijne Decisiones practicarum questionum; dit deed ook Stockmans (1608—1671) in zijne Decisiones Curiae Brabantiae.

HOOFDSTUK I.

Beknopt overzicht der statutentheorie in de Noordelijke Nederlanden.

Italië, Frankrijk en België hadden aan de ontwikkeling van het internationaal privaat recht gearbeid. De Noordelijke Nederlanden zouden dat voorbeeld volgen; de omstandigheden drongen, als het ware, daartoe.

De Vereenigde Provinciën vormden immers een bond van souvereine staatjes met eigen recht, dat niet alleen van gewest tot gewest, maar zelfs van stad tot stad verschilde. Onderling onderhielden de burgers een levendig verkeer, terwijl met het buitenland nauwe handelsbetrekkingen waren aangeknoopt. De rechtsstudie vond er bovendien ijverige beoefenaars, die vertrouwd waren met de buitenlandsche rechtslitteratuur dier dagen. 1)

1) De Hollandsche juristen waren bekend met de werken der rechtsgeleerden uit Duitschland, België, Frankrijk, Italië en zelfs Spanje; herhaaldelijk maken zij melding van de meeningen, welke hunne buitenlandsche collega's hebben verkondigd.

Van het begin der XVII^{de} eeuw tot de invoering van het Wetboek Napoleon, ingericht voor 't koninkrijk Holland, waren onze geleerden ook onvermoeid werkzaam de tallooze kwesties op te lossen, die het gelijktijdig bestaan van afwijkend recht in verschillende rechtsdistricten in het leven roept. Hunne verhandelingen varieeren in omvang en innerlijke waarde, in grondbeginselen en oplossing der casusposities. Is het daarom echter onmogelijk gemeenschappelijke karaktertrekken op te sporen? De gangbare meening ontkent het. Hun arbeid zou een samenraapsel van heterogene bestanddeelen zijn zonder eenig verband. Ons onderzoek leerde het tegendeel; dergelijke kenmerken bestaan, al zijn ze niet vele.

Maakten hunne buitenlandsche collega's met voorliefde het conflict der verschillende coutumes in hetzelfde land tot voorwerp hunner onderzoekingen, de Noord-Nederlanders hadden dit gemeen, dat allen, zonder uitzondering, zich toelegden op de ontwarring der moeilijkheden, waartoe de verscheidenheid der wetten van souvereine staten aanleiding geeft. Zij gehoorzaamden hierin slechts aan de eischen der Hollandsche praktijk; deze stelde hen namelijk telkens voor de vraag: wanneer kan in de eene provincie de verbindende kracht van het recht eener andere worden erkend? De aristocratische republiekjes der Unie waren immers elk voor zich souverein. De wet van ieder hunner was dus de uitspraak van een onafhankelijke macht, en niet een gedragsregel, door een enkel oppergezag gegeven voor de verschillende onderdeelen van zijn gebied.

Deze eigenschap, waarvan de meeste onzer rechtsgeleerden zich wel bewust waren, verruimde hunnen gezichtskring; zij verscherpte hun blik bij hunne critiek op de Fransche leer en was zoodoende bevorderlijk aan de vestiging eener nieuwe theorie.

De Commentatoren hadden hunne studies over de statutentheorie aan het Romeinsche recht vastgeknoopt; formeel door de lex Cunctos populos telkens tot uitgangspunt te nemen, materieel door hunne uitspraken voor te stellen als rechtstreeks aan den eenen of anderen text ontleend. 1) Bij onze juristen is dat tweeërlei verband opgeheven. De conflictenleer wordt of geheel zelfstandig ontwikkeld, of naar aanleiding van eene bepaling van gewestelijk recht, wier competentie is betwist; de eerste titel van den Codex heeft bij hen opgehouden de traditioneele plaats van behandeling te zijn. Gewichtiger is nog de wijziging, die de opvatting omtrent de waarde van het Romeinsche recht heeft ondergaan; bijna allen zijn overtuigd, dat het in deze materie geene direkte oplossing geeft. Wel citeeren zij nog herhaaldelijk Pandekten-plaatsen, maar dit geschiedt enkel met het doel om eene eigene argumentatie te bekrachtigen met eene analoge redeneering van een klassiek jurist.

Bestond er bij hen gemeenschap van grondbeginselen? Gedeeltelijk, want allen leiden uit het souvereine karakter van het staatsgezag af, dat aan vreemde wetten binnen het eigen territoir verbindende kracht behoort te worden ontzegd. De grenzen, waarbinnen dat idee wordt ontwikkeld, zijn echter bij den een veel ruimer dan bij den ander. In de eerste periode der statutentheorie hier te lande werd op voorbeeld van d'Argentré aangenomen, dat in sommige gevallen een staat verplicht is de heerschappij van vreemd recht binnen zijn gebied te eerbiedigen. U. Huber en J. Voet daarentegen verwierpen een dergelijke opvatting. De onbeperktheid der souvereiniteit vooropstellend, verklaarden zij als summum jus: de absolute uitsluiting van elken buiten-

---

1) Lainé. Opere citato. I. p. 104—111.

landschen wetsregel. Om utiliteitsredenen kan echter een wetgever binnen zijn territoir gezag toekennen aan de uitspraken van zijnen nabuur; dit geschiedt dan bij wege van „comitas."

Deze nieuwe theorie, die als een zuiver nationaal werk, de Hollandsche wordt geheeten, had reeds, voordat ze bij Huber en Voet haren vollen wasdom bereikte, eene ontwikkelingsperiode van zekeren duur achter zich. Er bestaat dus een tijdperk van overgang, en met hare volledige verkondiging was ook het laatste woord in dezen strijd nog niet gesproken, want tot in het begin dezer eeuw bleef de statutentheorie bij onze schrijvers belangstelling wekken.

De wijze, waarop de stof, welke de titel van dit proefschrift omvat, moet worden verdeeld, is hiermede van zelve aangewezen.

Eerst zal een hoofdstuk handelen over:

de Fransche leer, die hier te lande in Rodenburg haren voornaamsten vertegenwoordiger vond;

dan een over:

den overgang tot de Hollandsche leer;

vervolgens een over:

de Hollandsche leer zelve.

Daarna behoort een hoofdstuk te volgen, dat aan de latere geschiedenis der statutentheorie tot hare opname in de Wet, houdende alg. bep., is gewijd.

HOOFDSTUK II.

DE FRANSCHE LEER ONDER RODENBURG, ZIJNE VOORGANGERS EN ZIJNE ONMIDDELLIJKE OPVOLGERS (XVII^{de} eeuw).

I^{ste} AFDEELING.

De Fransche leer uit de werken onzer juristen ontwikkeld.

§ 1. *Rodenburg's voorgangers.*

Ruim drie eeuwen waren er sedert het ontstaan der statutentheorie verloopen, toen zij omstreeks 1600 hier te lande de aandacht begon te trekken. De aanvankelijke beoefening der conflictenvragen getuigde bovendien van geen bijzonderen ijver; eerst Rodenburg zou, een groote vijftig jaar later, het onderwerp op vrij volledige en grondige wijze behandelen.

Coren, Radelant, Goris, de beide broeders van Sande, Neostadius,

Vinnius en Ant. Matthaeus leidden de nieuwe kwestie bij hunne collega's in. 1)

Van eene uitgewerkte leer is bij hen geen sprake; slechts hier en daar, als een geschikt aanknoopingspunt aanwezig is, betreden zij het nieuwe terrein. 't Valt daarom bezwaarlijk hen als aanhangers eener bepaalde theorie te klassificeeren; toch enkele hunner uitlatingen stempelen hen tot volgelingen van d'Argentré.

De tweeledige indeeling der statuten is bij hen een axioma geworden; om de competentie van een wetsvoorschrift te bepalen moet het vooraf onder de personeele of de reëele worden gerangschikt. Aan de mogelijkheid, dat sommige wetsnormen aan deze groepeering ontsnappen wordt niet gedacht; haar universeel karakter is boven allen twijfel verheven 2).

Ook het criterium, waarnaar de personaliteit of realiteit van eene wetsbepaling wordt vastgesteld, is aan d'Argentré en Burgundus ontleend. Het objekt beslist; is het een onroerend goed, dan is de wetsregel reëel; is het een persoon, dan is hij personeel. 3)

De omvang van het personeele statuut is, evenals bij den stichter der Fransche school, zeer eng.

---

1) J. Coren, een Hollander. Observationes rerum in Curia Holl. et Zeel. iudicatarum. 1633.

C Neostadius, een Hollander. De pactis antenuptialibus. 1620.

Radelant uit Utrecht. Decisiones Curiae Trajectinae. 1637.

L. Goris. † 1651. Adversariorum juris subcisivorum ad lucem consuetudinis ducatus Gelriae et comitatus Zutphaniae tractatus IV.

Fred. a Sande. Ad consuetudines Gelriae.

J. a Sande. Dicisiones Curiae Frisiae.

Vinnius, Leidsche hoogleeraar, bekend door zijne Instituten van 1642, enz.

A. Matthaeus, Utrechtsche hoogleeraar, van wien tal van werken zijn bekend, o. a. De auctionibus en Paroemia.

2) A. Matthaeus. De auctionibus. Liber II. Caput 21, 41,

Vinnius. Instituten. Liber II. Titel 10. Textus 14, 5.

3) Vinnius. Instituten, Liber IV. Titel. 10. Textus. 14, 5.

J. v. Sande. Decisiones Curiae Frisiae. Liber IV. Titel I Def. 14. Liber IV. Titel 8. Def. 7.

A. Matthaeus. De auctionibus. Liber I. Caput 21. no. 41.

Voorschriften omtrent den Staat en de bevoegdheid der personen in het algemeen zooals die, welke den aanvang der minderjarigheid bepalen, welke aanwijzen, wie prodigi zijn, en dergelijke meer behooren zeker in deze rubriek thuis. Als de wet echter een speciale handelingsbevoegdheid verleent, afwijkend van die, welke naar de gewone opvatting uit den staat voortvloeit, is dan zulke een bepaling personeel of reëel? D'Argentré had zich uitgesproken voor de realiteit. Onze juristen volgden, ten minste Vinnius, de eenige, die de kwestie aanroerde; een statuut, dat niet „universaliter" over den „status" en de „conditio" van den persoon beschikt, is reëel.1) Zoo kromp het reeds beperkte gebied der personaliteit nog meer in. Talrijk zijn daarentegen de reëele statuten. Naast de bepalingen omtrent den inhoud van den eigendom en der jura in re aliena voegen zich die omtrent de wijzen van eigendomsverkrijging en de vestiging van zakelijke rechten, terwijl zich bij deze weer de regels omtrent erfopvolging aansluiten.2)

Dan wordt er nog getwist, of hiertoe ook niet behooren de voorschriften omtrent de vermogensrechtelijke gevolgen van het huwelijk en omtrent de vormen der testamenten.3)

Buiten deze groepeering staan echter nog tal van regels, zooals het formeele procesrecht, het verbintenissenrecht en ook de vormvoorschriften ten aanzien van uiterste willen, ten minste voor hen, die ze niet onder de reëele willen rangschikken. Was

---

1) Vinnius. Loco citato.

2) Vinnius. Loco citato.

J. a. Sande. Opere citato. Liber I. Titel. 12. Def. 5. Liber IV. Titel 1. Def. 14. Liber IV. Titel 8. Def. 7.

A. Matthaeus. Opere citato. Liber I. Caput 21, no. 35 en 41.

3) Vinnius Loco citato.

J. a Sande. Opere citato. Liber IV. Titel I. Def. 14.

A. Matthaeus. Opere citato. Liber I. Caput. 21, no. 35.

het Fransche juk hier onzen juristen te knellend ? Hebben zij het verwisseld voor de vrijere Italiaansche leer ? Zij stellen immers de tweeledige indeeling als algemeen voor, en nu bij deze gewichtige deelen van het rechtssysteem wagen zij zelfs geene poging tot klassificatie. Zeker volgen zij hier de Italiaansche methode, want zij omschrijven de competentie dier bepalingen overeenkomstig haren inhoud en de eischen der billijkheid ; zij denken niet aan personaliteit of realiteit. Daarmee scheiden zij zich echter niet af van d'Argentré en Burgundus, want dezen, gevoelend, dat hunne theorie niet toereikte, hadden ter aanvulling harer leemten, reeds met succes hetzelfde hulpmiddel gebruikt. Ook hier zijn dus onze juristen getrouwe leerlingen.1)

De werking, welke aan beide groepen behoorde te worden toegekend, leverde geen bezwaar op. In aansluiting aan de Fransche juristen werd unaniem verklaard, dat het personeele statuut relatief en extraterritoriaal was, d. i. alleen toepasselijk op personen, binnen het gebied van zijn wetgever gedomicilieerd, maar dan ook overal, onverschillig waar zij zich mochten ophouden ; dat het reëele absoluut en territoriaal was, d. i. alleen toepasselijk op goederen binnen het territoir van zijnen wetgever en wel met uitsluiting van elke vreemde wet.2) Dit laatste geldt echter slechts bij de wetsvoorschriften omtrent onroerende zaken, want roerende worden door de wet der woonplaats van den eigenaar beheerscht. J. v. Sande geeft hiervan de verklaring : aliud judicium est de mobilibus, quae ex conditione personarum legem accipiunt, nec loco contineri dicuntur, sed personam sequuntur et ab ea dependent, et ideo omnia, ubicunque posita, mobilia legibus domicilii subjiciuntur. De roerende goederen zijn

1) Vinnius. Loco citato.
A. Matthaeus. Opere citato. L. I. C. 21. no. 37.
2) A. Matthaeus. Opere citato. L. I. C. 21. no. 41.
J. a. Sande. Opere citato. L. IV. F. 8. D. 7.

aanhangsels van den persoon, zij worden dus aan dezelfde wet onderworpen. Het is de gedachte van d'Argentré, in een gewijzigden vorm herhaald. 1)

De verschillende behandeling der personeele en reëele statuten moet gerechtvaardigd worden. Onze juristen zijn echter niet diep doordrongen van dien plicht, want ten aanzien der eerste bepalen zij zich tot het enkele opstellen van den regel, dat de wet der woonplaats de bevoegde is. Toch was juist hier eene nadere motiveering dringend geboden; de redenen, die voor de territorialiteit van reëele wetsvoorschriften worden aangevoerd, zijn namelijk zoo algemeen, dat zij ook voor de andere eene dergelijke competentie noodzakelijk schijnen te maken. Wanneer gene immers alleen, maar tevens uitsluitend onroerende goederen, binnen het territoir van hunnen wetgever gelegen, beheerschen, omdat de souvereiniteit, waarvan zij het uitvloeisel zijn, niet verder dan deze zaken reikt, lijkt het rationeel, dat personeele statuten slechts toepasselijk zijn op personen, binnen het staatsgebied van hunnen wetgever vertoevend. De wet van het feitelijk verblijf behoort dus oogenschijnlijk competent te zijn. 2)

Deze onvolkomenheid hunner leer mag echter onzen juristen niet te zwaar worden aangerekend, want d'Argentré en Burgundus hadden ook geene bijzondere zorg besteed aan de verklaring van het effekt der rechtsvoorschriften. Het voorbeeld der leermeesters oefende hier weer zijnen overwegenden invloed.

In het kort zou het karakter der statutentheorie in hare eerste periode hier te lande aldus kunnen worden weergegeven. Zij is

---

1) d'Argentré. Opere citato. ad. art. 218, gl. 6. no. 30.
2) A Matthaeus. Opere citato. L. 1. C. 21 no. 41.
J. a. Sande. Opere citato. L.IV, T. 8. D. 7.

eene onvolledige, maar getrouwe reproductie der Fransche leer: slechts broksgewijs worden de voorstellingen harer stichters weergegeven, en slechts een enkele maal wordt eene eigene meening verdedigd. 1)

---

§ 2. *Rodenburg's leer.*

A. Zijne indeeling der statuten naar het voorwerp.

Met de verschijning van Rodenburg's verhandeling „de Jure Conjugum" in 1653 brak in ons land een nieuw tijdperk voor de statutentheorie aan. 2)

Daar het huwelijksrecht tot ontelbare vragen van internationaal privaat recht aanleiding gaf, vereenigde hij hare oplossing in den aanvang van zijn werk, ten einde de geregelde ontwikkeling van het hoofdonderwerp, 't jus conjugum, te verzekeren. Dit was den auteur niet genoeg; „in universum ac certo ordine" wilde hij bovendien eene materie behandelen, wier gewicht dit tot heden te vergeefs had gevorderd 3) Zoo wordt ons verklaard, waarom zijn „de Jure, quod oritur ex statutorum vel consuetudinum diversitate," een algemeene studie vormt, die de moeilijkheden poogt uit den weg te ruimen, welke de verscheidenheid der wetten op elk gebied van het privaat recht schept.

Of die arbeid gelukkig was? Bouillenois levert daarvoor het

---

1) Vinnius Loco citato.
J. a Sande. Opere citato. L. IV. T. 1. D. 14.

2) Christiaan Rodenburg (1618—1668) lid van het hof van Utrecht, bekend jurist, plaatste in het begin van zijn werk „de Jure Conjugum" eene belangwekkende studie over de wetsconflicten; zij was getiteld: „de Jure, quod oritur ex statutorum vel consuetudinum diversitate!"

3) Rodenburg. Opere citato. Titel I. Caput I.

bewijs; zijn „Traité de la personalité et de la réalité des lois," 't standaardwerk, dat in Frankrijk den laatsten vorm aan de statutentheorie gaf voor hare opname in den Code Civil, is een commentaar op Rodenburg's arbeid. 1)

De Utrechtsche jurist, bij wien de leer der Commentatoren als waardeloos geldt, is een beslist aanhanger van d'Argentré en Burgundus. De statuten, zoo zegt hij, moeten in personeele en reëele worden verdeeld. Hierover valt niet te twijfelen, al mag het bezwaarlijk vallen uit te maken, of bovendien niet het bestaan eener derde soort, die der gemengde, moet worden aangenomen. Vervolgens is het uitermate lastig het criterium te bepalen, waarnaar de verschillende soorten van wetsbepalingen kunnen worden onderscheiden. Dit leert hem het voorbeeld zijner beide eminente voorgangers: in eo explicando tantopere desudant, ut hoc sibi argumentum tanquam in theatrum eligisse videantur, in quo vires ingenii ostentarent. 2)

Nu eenmaal de hindernissen zijn aangewezen, gaat de schrijver over tot de ontwikkeling van zijne groepeering der statuten, waarbij hij zich bedient van eene tweeledige onderscheiding, die alle wetsregels omvat.

Deels bestaan zij uit normae agendi, door den mensch te volgen bij het verrichten zijner handelingen; het zijn de voorschriften, welke daden verbieden, veroorloven of regelen. B. v. minor ne contrahat; nemo testetur sine duobus testibus.

Deels zijn het beschikkingen, waarbij de wetgever eenvoudig iets vaststelt ten aanzien van een persoon of eene zaak, zonder daarbij ook maar eenigermate te denken aan handelingen, waarvan de persoon het subjekt, de zaak het objekt zijn kan. B. v. hij,

---

1) Bouillenois, (1680—1762), Parijsch advokaat, gaf drie zeer bekende werken over de statutentheorie uit. Het Traité de la personalité et de la réalité was het laatste en meest omvangrijke.

2) Rodenburg. Opere citato. T. I, C. 1.

die zijn twintigste jaar heeft vervuld, is meerderjarig; de bepalingen, die aanwijzen, welke goederen roerend, welke onroerend zijn, en die de erfopvolging bij versterf regelen. Dergelijke voorschriften zijn geen eigenlijke gedragsregels; hun eenig doel is een persoon of zaak met een zekere kwaliteit te stempelen of in een zekeren toestand te plaatsen 1).

Welnu, het kenmerk, dat over personaliteit of realiteit beslist, is het objekt eener bepaling en het objekt alleen; het motief, dat den wetgever bij hare vaststelling bezielde, is geheel onverschillig. Men vrage zich eenvoudig af: is het voorwerp, ten aanzien waarvan beschikt wordt, een persoon of eene zaak? Het antwoord wijst de klasse aan, waartoe het statuut behoort.

De toepassing van dit procédé is zeer gemakkelijk bij de wetsvoorschriften der tweede groep, die abstraheerend van elke handeling, den enkelen persoon of de bloote zaak tot uitsluitend voorwerp hebben. Gene zijn personeel; 't zijn de bepalingen, die den staat der personen (status ac conditio) vaststellen; b. v. die verklaren, wanneer de minderjarigheid eindigt, wie sui juris zijn, wie alieni juris.

Deze zijn reëel; voorbeelden hiervan vormen het statuut, dat aanwijst, welke goederen roerend, welke onroerend zijn, en de voorschriften omtrent wettelijke erfopvolging. Zoo beschikt de regel, dat de nalatenschap in de eerste plaats aan de descendenten toevalt, niet omtrent eene handeling; hij heeft tot objekt de enkele zaak, behoort dus tot de tweede groep en is reëel.

Moeilijker is het probleem bij de eerste groep; eene klassificeering onder het personeele of reëele statuut is hier alleen mogelijk met behulp eener nieuwe onderscheiding. Die normae agendi, zoo merkt de auteur op, bestaan voor een gedeelte uit bepalingen, die aan de personen handelingen veroorloven of ver-

---

1) Rodenburg. Opere citato. T. I. C. 2.

bieden in verband met den staat, waarin dezen verkeeren. Het zijn de wetsvoorschriften, die een handelingsbevoegdheid of — onbevoegdheid vestigen. Steeds zijn ze personeel, èn, wanneer de capaciteit, die zij verleenen, in overeenstemming is met den staat van den persoon, tot wien zij zich richten (b.v. minor ne contrahat), èn, wanneer deze afwijkt van de bevoegdheid, die naar de gewone opvatting volgt uit den staat, waarin de persoon is geplaatst (b.v. minor contrahat).

Het overige deel dier gedragsregelen wordt gevormd door bepalingen, die met den staat der personen in geenerlei betrekking staan. Zij worden onder de personeele of reëele statuten gerangschikt naar den aard van haar objekt, de handeling.

Is deze reëel, d. w. z. eene beschikking over goederen, dan behooren ze tot de reëele wetsvoorschriften. Is deze personeel, d. w. z. eene verbintenisscheppende wilsverklaring, dan vinden ze onder de personeele statuten eene plaats. Als voorbeeld kunnen dienen de voorschriften omtrent den vorm van eene levering en die omtrent den vorm van eene overeenkomst. 1)

Is het gegeven criterium bij de indeeling der statuten consequent toegepast? Hoort men enkel naar Rodenburg's verklaringen, dan is elke twijfel uitgesloten, want hij put zich uit in verzekeringen, dat het voorwerp alleen over de klassificatie beslist. Et quidem, si bene calculum pono, spectanda mihi videtur subjecta statuti materia, adeoque non cui quid vetatur, aut permittitur, aut qua ratione, cuiusve personae intuitu id fiat: verum illud ipsum dumtaxat, quid qualeve sit, quod in prohibitionem, permissionem aut dispositionem statuti ceciderit. En oogenblikkelijk daarna wordt dezelfde gedachte in even duidelijke woorden herhaald. 2)

---

1) Rodenburg Opere citato. T. I. C. 2.
2) Rodenburg Opere citato. T. I. C. 2.

Toch al die beweringen dienen slechts tot dekking zijner inconsequenties, want, waar de heerschappij van het objekt hem te drukkend wordt, verwerpt hij het, ten einde vrijelijk te kunnen gehoorzamen aan de ingevingen der billijkheid. Dit leert ons de wijze, waarop hij de normae agendi klassificeert. Al die gedragsregelen hebben immers, wanneer men ze onbevooroordeeld beschouwt, eene handeling tot voorwerp, dat bij eene strenge toepassing van Rodenburg's leer steeds over de personaliteit of realiteit moet beslissen. Zoo zou de regel „minor ne alienet" reëel behooren te zijn.

Maar onze auteur wil een dergelijk gevolg van zijn systeem niet aanvaarden. Voor hij in deze rubriek het gezag van het voorwerp erkent, spoort hij eerst na, of zulk een gedragsregel gebiedt of verbiedt in verband met den status van den persoon, m. a. w. of deze eene capaciteit of incapaciteit vestigt. Is dit het geval, dan is het wetsvoorschrift steeds personeel; het objekt doet niets af. Daarom houdt hij het statuut „minor ne alienet" voor personeel, al heeft het een reëel voorwerp, en op dezelfde gronden verdedigt hij eene gelijke meening voor de meeste capaciteitsbepalingen. Hier wijkt dus het voorwerp voor de ratio der wet; de bedoeling van den wetgever wordt nagegaan en zij beslist.

Eerst, zoo het blijkt, dat zijn oogmerk niet was gericht op eene regeling der handelingsbevoegdheid, herneemt het objekt zijne heerschappij. 1)

Laat Rodenburg dus bij de bepalingen, welke omtrent de enkele zaak, den blooten persoon beschikken, uitsluitend van het voorwerp de rangschikking onder de personeele of reëele statuten afhangen, ten aanzien van de andere rubriek, die der normae agendi, verlaat hij den weg, dien hij zich zoo scherp heeft afgebakend. Daar vervult het objekt in plaats van de eenige een

1) Rodenburg. Opere citato. T. I. C. 3. no. 6—9.

secondaire rol, terwijl aan de strekking der wet de eerste is toegewezen. Het bewustzijn, dat hij zijne beginselen heeft prijsgegeven, ontbreekt hem ten eenenmale; nergens rept hij van de verzachtende wijziging, in zijn stelsel aangebracht. De verklaring van dit zwijgen is gemakkelijk; zij ligt in de verwarring van de twee hoofdrubrieken van wetsvoorschriften (normae agendi en andere), die den grondslag van zijn systeem vormen. De bepalingen omtrent handelingsbevoegdheid zijn gedragsregels, die tot voorwerp hebben eene handeling, wier aard dus over personaliteit of realiteit behoort te beslissen. De schrijver identificeert ze echter met de zuivere statusbepalingen, die zonder eenige nevengedachte, op handelen gericht, de enkele kwaliteit van meerder-, minderjarig, sui of alieni juris op den persoon drukken. Hij vergeet, dat er in zijn stelsel een gewichtig onderscheid bestaat tusschen voorschriften als deze „minderjarig is hij, die zijn twintigste jaar nog niet heeft vervuld" en „de minderjarige mag niet vervreemden."

Nu echter eenmaal de capaciteitsbepalingen in de statusbepalingen zijn opgelost, heeft hij met de personaliteit of realiteit der handeling niet meer te rekenen; de enkele persoon is tot haar uitsluitend objekt gemaakt, dus zijn ze steeds personeel.

De beweegreden voor deze afwijking is niet ver te zoeken; ze blijkt uit de wijze, waarop de inconsequentie wordt verheeld. De statuten omtrent de capaciteit worden gelijkgesteld met die omtrent den staat. Waarom? wijl in het wetsconflikt beider behandeling gelijk moet zijn. Had deze assimilatie niet plaats gehad, dan zouden de wetsvoorschriften, die de handelingsbevoegdheid ten aanzien van reëele daden vaststellen, reëel geweest zijn; hunne competentie zou dus anders geregeld zijn. Dit is echter niet wenschelijk; de wet, die den staat der personen beheerscht, moet ook hunne capaciteit, zelfs ten aanzien van reëele handelingen, beheerschen. Bepalingen omtrent de capaciteit en omtrent den staat omschrijven immers beide den rechtstoestand der indi-

viduën, die overal naar één recht moet beoordeeld worden; de behoeften van het verkeer en de billijkheid vorderen dit zoo dringend mogelijk. Tot elken prijs moesten dus beide soorten van rechtsnormen personeel gemaakt worden; de samensmelting wees zich hiertoe als het meest eenvoudige middel aan 1).

Toen eenmaal dit resultaat was verkregen, dacht Rodenburg er niet aan, de juistheid zijner redeneering te toetsen; integendeel, het bereikte doel en de schijn, alsof de persoon het werkelijke voorwerp dier oneigenlijke statusbepalingen was, golden hem als een waarborg, dat zijne grondbeginselen intakt waren gehandhaafd.

De volgende verdeeling is dus verkregen:

personeel zijn de status- en capaciteitsbepalingen, behoudens enkele uitzonderingen;

reëel die, welke de enkele zaak tot objekt hebben;

de overige statuten (d. z. de normae agendi na aftrek der capaciteitsregels) zijn reëel of personeel naar den aard van hun voorwerp.

Voor gemengde statuten is in dit systeem geen plaats.

B. Verschilpunten met de indeeling van d'Argentré en Burgundus.

Rodenburg's klassificatie wijkt op menig belangrijk punt van die van d'Argentré en Burgundus af.

Bij den Franschen jurist zijn personeel de bepalingen omtrent status, conditio en capacitas, maar alleen, wanneer zij deze „in het algemeen" en „abstract van elke zakelijke materie" regelen 2).

---

1) Rodenburg. Opere citato. T. I. C. 3. no. 4.

2) D'Argentré. Art. 218. Gl. 6. no. 7, 8 en 14.

Hoewel het heel waarschijnlijk is, dat het vereischte der „algemeenheid" niet zeer ernstig is bedoeld, toch houdt hem nog steeds een breede kloof van Rodenburg gescheiden. Bij dezen is immers de voorwaarde voor de personaliteit vervuld, zoodra een statuut handelt over den staat of de bevoegdheid der personen, al geschiedt dit niet algemeen, en zelfs al betreft het reëele daden 1).

Het onderscheid is ook verklaarbaar. Zijn dergelijke rechtsvoorschriften personeel, dan volgen zij de gedomicilieerden overal; zij vinden dus toepassing bij vervreemding van elders gelegen goederen. Dit strijdt echter met de opvatting van d'Argentré, dat bepalingen, die beschikken over goederen, uitsluitend den grond binnen haar territoir mogen beheerschen. Hij verklaart dus, dat deze wetsregels, die reëele daden tot objekt hebben, absoluut en territoriaal in hunne werking zijn, maar omdat hun inhoud niet vreemd is aan overwegingen omtrent den persoon, noemt hij ze gemengde statuten. Onze Utrechtsche jurist daarentegen heeft een open oog voor de eischen der billijkheid en de behoeften van het verkeer. Deze worden gediend door de extraterritoriale competentie, aan het personeele statuut toegekend, en als zoodanig moet dus gelden niet alleen de bepaling omtrent den enkelen status en omtrent de capacitas ten aanzien van personeele handelingen, maar ook die, welke de bevoegdheid tot het vervreemden of bezwaren regelt.

Het streven van d'Argentré vond onverdeelde instemming bij Burgundus, in wiens werk het zich uit in dezelfde gedachte, dat reëel moeten zijn alle wetsvoorschriften, die onroerend goed of beschikkingen daarover tot objekt hebben. In deze stemming wordt door hem de verdeeling der statuten aangevangen. Eerst worden de rechtsregels, die den enkelen persoon of de bloote

---

1) D'Argentré. Opere citato. Art. 218, Gl. 6, no. 6, 9, 22.

zaak tot voorwerp hebben, onder de personeele of reëele gerangschikt, vervolgens wordt eene groepeering der normae agendi beproefd. Hier breken eerst de eigenlijke moeilijkheden aan. De Italiaansche leer, die door hare constante toepassing in de gerechten eenen gewichtigen invloed had verworven, hield namelijk capaciteitsbepalingen, zelfs ten aanzien van reëele handelingen, voor personeel, terwijl een strenge doorvoering der Fransche beginselen hare realiteit vorderde. D'Argentré had geaarzeld, want zijn praktische blik waarschuwde hem voor een breuk met de traditie, maar ten slotte had een indirekte weg hem tot het doel geleid. Hij stempelde die statuten tot mixta, daar hunne beschikkingen over zaken met die over personen waren vermengd, maar aan den anderen kant voorzag hij ze met het effekt der reëele. Met eene dergelijke halfslachtigheid kon Burgundus geen vrede hebben; duidelijk zou hij de realiteit van het objekt dier bepalingen aanwijzen, zoodat aan haar waar karakter niet meer te twijfelen viel.

Al die capaciteitsregels zijn immers normae agendi, voorschriften omtrent het verrichten van handelingen, en deze vormen hun voorwerp. Sommige dier daden zijn reëel, d. z zulke, waaruit een zakelijk recht wordt geboren; andere personeel, d. i. zulke, waaruit verbintenissen voortspruiten. Welnu, de aard van het objekt beslist over de klassificatie van een statuut. „Minor ne immobilia alienet" is dus reëel; van personaliteit kan geen sprake zijn, maar evenmin van een gemengd karakter, want zijn eenig voorwerp is de vervreemding van een onroerend goed. Er wordt wel over den persoon, den minor, gesproken, maar hij is geen voorwerp; conditio minoris non est in dispositione, sed tantum in enunciatione. 1)

De ontwikkeling van Burgundus' indeeling biedt dit onmisken-

1) Burgundus. Opere citato. Tr. I. no. 1, 5 en 6.

bare voordeel, dat de onderscheiding tusschen de eigenlijke gedragsregels en de bepalingen, die omtrent de bloote zaak of den enkelen persoon beschikken, — een onderscheiding, die we bij d'Argentré te vergeefs zoeken — is uitgedrukt, en bij de rangschikking der statuten tot grondslag is genomen. Dat zijn redeneering hierdoor belangrijk aan duidelijkheid had gewonnen, merkte onze Rodenburg zeer goed op. Hij maakte die onderscheiding ook tot de basis van zijn systeem, maar terwijl zijn Belgische collega haar op den achtergrond had gehouden, plaatste hij ze in het volle licht. In de behandeling der normae agendi was hij bovendien veel liberaler, want, terugdeinzend voor de harde consequenties der Fransche leer, onttrok hij alle capaciteitsregels aan de realiteit door ze heimelijk aan de statusvoorschriften te assimileeren.

In hun oordeel over de gemengde statuten van d'Argentré stemmen beiden overeen. Het objekt beslist immers, of een statuut personeel of reëel is; de ratio der wet is onverschillig. Waar dus een bepaling een onroerend goed of een beschikking daarover tot voorwerp heeft, wordt deze niet gemengd, al was de kwaliteit der personen op haren inhoud van invloed. Het voorbeeld, waaraan deze beschouwingen zijn vastgeknoopt, is het door d'Argentré tot „mixtum" gestempelde statuut: pagani ex aequo feuda dividunt, nobiles ad primogenitum transmittunt. Wel regelt dit voorschrift de erfopvolging verschillend naarmate de kwaliteit der personen, maar het is en blijft een voorschrift omtrent erfopvolging bij versterf, dat tot eenig objekt heeft „feuda," onroerende goederen, en derhalve zuiver reëel is. 1)

---

1) D'Argentré. Opere citato. art. 218.
Gl. 6 no. 6, 9, 22.
Burgundus. Opere citato. Tractatus I. no. 1.
Rodenburg. Opere citato. T. I. C. 2.

Beiden dwalen echter omtrent de ware bedoeling van d'Argentré. Zijn mixta waren niet bestemd om een afzonderlijke klasse van statuten te vormen, onderscheiden van de reëele. Dit blijkt direkt uit de werking, die hij hun toekende n. l. die der reëele. Slechts een hulpmiddel om de klasse van de reëele statuten te versterken zouden ze zijn; hun gewijzigde naam moest de erkenning van hun effekt vergemakkelijken bij de voorstanders der Italiaansche leer, die afkeerig waren van eene allesbeheerschende realiteit. 1)

De verwijten, hem toegevoegd, zijn dus ongegrond.

Burgundus, niet tevreden met zijne bestrijding van d'Argentré's mixtum-begrip, construeert zelf een nieuw. 2) Gemengd heeten bij hem alle bepalingen, die tegelijkertijd tot objekt hebben de personen, gedomicilieerd, en de onroerende goederen, gelegen in het territoir van haren wetgever. Een voorbeeld verschaft ons het statuut, dat aan de vrouw verbiedt overeenkomsten te sluiten en onroerende goederen te vervreemden zonder toestemming van haren echtgenoot. Personeel is het, voor zoover het aan de vrouw de bevoegdheid ontneemt verbintenissen aan te gaan, want het objekt van dit verbod is eene personeele handeling; reëel is het, voor zoover het haar belet over onroerende goederen te beschikken, want het voorwerp is hier een reëele daad. Burgundus' idee van gemengde wetsregels is echter irrelevant; 't is geen bijzondere klasse van statuten met bijzondere werking, maar eenvoudig een rubriek bepalingen, die in een enkelen zin een personeel en een reëel voorschrift geven. Splitste de wetgever dergelijke saamgestelde formules, dan zouden telkens twee afzonderlijke regels worden verkregen, één reëele en één personeele.

Ook hem was dus de constructie van een zelfstandig gemengd

---

1) Lainé. Opere citato. Tome I. p. 323 vlg.

2) Burgundus. Opere citato. Tr. I. no. 2, 3 en 24.

statuut mislukt. Rodenburg laat dan ook niet na hem hierover aan te vallen, en wel naar aanleiding van het voorbeeld „minor bona ne alienet." Zijn argumenten zijn echter minder gelukkig; ze treffen niet de hoofdfout van het het nieuwe begrip, zijn bloot uitwendig karakter, maar richten zich tegen de onjuiste voorstelling, alsof het verbod van vervreemding van roerend goed personeel, dat van vervreemding van onroerend goed reëel zou zijn. In de oogen van den Nederlandschen jurist zijn namelijk bepalingen, die goederen tot voorwerp hebben, 't zij roerende, 't zij onroerende, steeds reëel. 1)

De nuttelooze pogingen zijner voorgangers worden door Rodenburg niet herhaald. Motieven voor dit stilzitten geeft hij niet, maar daarom zijn ze niet minder duidelijk. 't Gansche privaatrecht heeft hij in zijn tweeledige indeeling omvat; er is geen plaats meer voor een derde groep.

C. Het effekt der statuten.

Verschillen personeele en reëele statuten in den aard van hun objekt, ook de grenzen hunner competentie loopen uiteen.

In een enkelen trek wordt ons de werking van elke rubriek geschetst. Statuta realia inter et personalia hoc interest, quod illa in res scripta territorii sui concludantur metis, haec extra eas vim et effectum protendant 2).

Het effekt van reëele statuten is beperkt tot het territoir van hunnen wetgever. Alle goederen, daarbinnen gelegen, zijn aan

---

1) Rodenburg plaatst zich hier op het standpunt van Burgundus; voor een oogenblik neemt hij met dezen de realiteit van capaciteitsregels ten aanzien van reëele handelingen aan. In werkelijkheid denkt hij anders. Opere citato. T. I. C. 2
Zie ter bevestiging dezer meening:
Bouillenois. Traité de la p. et de la r. Tome I. p. 140.

2) Rodenburg. Opere citato. T. II. C. 2. no. 1.

hun gezag onderworpen zonder eenige uitzondering, maar zij zelf strekken ook hunne werking niet tot elders gelegen goederen uit; zij zijn, in één woord, absoluut en territoriaal. Alle handelingen en rechtsfeiten, voorzoover reëele statuten daarop moeten worden toegepast, worden dus beheerscht door de lex situs. Een voorbeeld kan dit duidelijk maken. Een erflater, die goederen in verschillende rechtsdistricten nalaat, heeft tot erfgenamen de personen, die de wet der ligging van elk grondeigendom aanwijst. De nalatenschap wordt gesplitst; tot patrimonia quot bona diversis territoriis obnoxia.1)

De personeele statuten daarentegen strekken hunne werking uit buiten het gebied van den wetgever, die ze vaststelde; zij zijn extraterritoriaal. Rodenburg vult dezen regel echter aan met een tweede beginsel: ze zijn relatief. Personeele wetsvoorschriften, dit is de bedoeling, zijn niet toepasselijk op elk, die zich binnen het territoir van hunnen wetgever bevindt, maar alleen op hen, die daar hun domicilie hebben gevestigd 2)

Nu is de beteekenis dier extraterritorialiteit duidelijk omschreven. Waar een personeel statuut moet worden aangewend, of, wat hetzelfde is, waar de staat en de handelingsbevoegdheid van een persoon moet worden beoordeeld, geschiedt dit naar de wet zijner woonplaats, niet naar die van zijn feitelijk verblijf of naar de lex fori.

Oogenschijnlijk is thans al het materiaal, noodig voor de oplossing der wetsconflicten, voorhanden. Het criterium, waarnaar de wetsbepalingen in personeele of reëele worden gerangschikt, is bekend en de regels, die hare competentie bepalen, zijn verklaard. Wie zoo denkt, wordt echter te leur gesteld, want de regeling van de werking der statuten met name der per-

1) Rodenburg. Opere citato. T. I. C. 3. pr.
2) Rodenburg. T. I. C. 3. no. 4.

soneele, in welke algemeene termen ook vervat, heeft slechts betrekking op een klein deel nl. op die, welke den staat en de handelingsbevoegdheid vaststellen, niet op die normae agendi, welke enkel op grond van de personaliteit der handeling, die zij tot objekt hebben, in deze klasse zijn geplaatst. De redenen, waarmee Rodenburg de extraterritorialiteit bepleit, leveren hiervan het bewijs; zij hebben alleen betrekking op status- en capaciteits-bepalingen.1) Dat hij eens bij de indeeling der statuten naar het voorwerp het verbintenissenrecht en misschien een deel van het bewijs- en het formeele procesrecht onder de personeele heeft gerangschikt, is hem hier, bij de behandeling van het effekt, geheel ontgaan. Ook wordt er later met geen enkel woord van hunne personaliteit gerept, als hij bij de praktische toepassing zijner beginselen voorschriften van deze soort, b.v. verbintenissenrecht, tegenkomt. Zij vallen buiten de tweeledige groepeering, zoo is de eigenlijke gedachte van den auteur; hun effekt wordt dan ook op geheel andere wijze dan dat der personeele of reëele wetsnormen geregeld. Herinnert hij zich nog de kwalificatie van personeel statuut, hun vroeger gegeven, dan beschouwt hij deze toch ongetwijfeld als eene vergissing 2)

Heel anders is het lot der normae agendi, reëel, daar zij een beschikking over zaken tot voorwerp hebben. Steeds worden ze als zoodanig aangeduid en steeds worden ze onderworpen geacht aan de regels omtrent de competentie van reëele wetsnormen.

---

1) Rodenburg. T. I. C. 3. no. 4, 5.

2) Rodenburg. T. II. C. 5. no. 16.

De competentie der voorschriften van het verbintenissen- en procesrecht wordt later besproken.

D. De motiveering van het effekt.

Gunstig onderscheidt zich Rodenburg van zijne voorgangers door de ernstige zorg, die hij wijdt aan het blootleggen der gronden, waardoor de verschillende behandeling der personeele en reëele statuten gerechtvaardigd wordt.

Geen staatsgezag mag wetten stellen buiten zijn territoir, zoo luidt de hoofdregel, waarin zijn gansche betoog zich oplost. De souvereiniteit, waarop de verbindende kracht der rechtsnormen steunt, reikt slechts tot aan de grenzen; daar verliezen zij hun grondslag, daar dus ook haar werking. Bovendien wordt de juistheid dezer conclusie, uit het souvereiniteitsbeginsel getrokken, door het Romeinsche recht bevestigd, want Lex 20. Dig. II. T. I. de jurisdictione, zegt: extra territorium jus dicenti impune non paretur 1).

Wel verleent die text aan de bewering niet den minsten steun. Handelend over de bevoegdheid der ambtenaren van eenen enkelen staat binnen de hun aangewezen ressorten, kan hij immers onmogelijk een beginsel geven omtrent de competentie, die aan de wetten van onafhankelijke souvereinen behoort te worden toegekend. Daarom kan echter de juistheid van Rodenburg's gevolgtrekking niet worden betwist. Elk oppergezag toch, al is het absoluut binnen zijn territoir, mist buiten zijne landpalen, elke macht. Alles daarbinnen, is het niets daarbuiten. Ieder manifestatie van zijnen souvereinen wil, dus ook de heerschappij zijner wetten is onbestaanbaar in vreemd gebied.

De hoofdregel is dus wel gemotiveerd, en hetzelfde geldt van zijne toepassingen. Op deze wijze gaat namelijk onze auteur verder: nullum igitur statutum, nullam loci consuetudinem directo res alieno solo inhaerentes afficere, quin nec personas sibi subditas alio loco contrahentes suis posse legibus adstringere 2). De

---

1) en 2) Rodenburg. T. I. C. 3, no. 1.

uitspraken van een staatsgezag beheerschen bij uitsluiting de goederen, gelegen, en de handelingen, verricht in zijn gebied, terwijl zij nooit toepasselijk kunnen zijn op zaken of op contracteerende personen, welke een ander staatsgebied omvat. Beide beginselen zijn rechtstreeks afgeleid uit den gestelden hoofdregel: extra territorium legem dicere nemini licere ; hunne juistheid kan dus niet in twijfel worden getrokken 1).

De werking van het reëele statuut is gerechtvaardigd; de onderwerping van de overeenkomst aan de lex loci celebrati contractus is verzekerd. Hoe zal het Rodenburg echter gelukken zich te onttrekken aan de noodzakelijke consequentie, dat de staat en de bevoegdheid der personen beoordeeld worden naar de wet van hun feitelijk verblijf? Op welke gronden zal hij het gezag der lex domicilii vestigen, wier competentie toch lijn recht indruischt tegen de eischen van het onverbiddelijk souvereiniteits-beginsel?

Unicum hoc ipsa rei natura ac necessitas invexit, ut, cum de statu ac conditione hominum quaeritur, uni solummodo judici et quidem domicilii universum in illa jus sit attributum 2). Eene miskenning van de natuur dier personeele wetsbepalingen, eene ontkenning van de verkeersbehoeften zou het zijn, zoo telkens met de wisseling van de enkele plaats van oponthoud de staat en de bevoegdheid der personen zich zou wijzigen. Slechts ééne wet mag hier de bevoegde zijn. In enkele sobere woorden zal het ons duidelijk worden gemaakt: cum enim ab uno certoque loco statum hominis legem accipere necesse esset, quod absurdum earumque rerum naturaliter inter se pugna foret, ut in quot loca quis iter faciens, aut navigans delatus fuerit, totidem ille statum mutaret aut conditionem; ut uno eodemque tempore hic

---

1) Dit is eigenlijk een weinig te stellig gesproken, want in sommige gevallen kan de onderwerping eener overeenkomst aan de lex loci actus in strijd zijn met de eischen der strenge souvereiniteit, Zie prfs. pag. 7.

2) Rodenburg. T. I. C. 3. no. 4.

sui juris, illic alieni futurus sit, uxor simul in potestate viri et extra eandem sit, alio loco habeatur quis prodigus, alio frugi. 1)

Welke die wet moet zijn, is niet bezwaarlijk te raden. De wet der woonplaats wijst zich als vanzelf aan.

Als toch een persoon zijn woonstede vestigt in een bepaald rechtsdistrict, waarheen hij zijn vermogen overbrengt en het centrum zijner verkeersbetrekkingen verlegt, onderwerpt hij zich aan den plaatselijken souverein, die hierdoor de hoogste rechten verkrijgt tot regeling van den staat en de bevoegdheid van dezen „subditus." Maar niet alleen gerechtigd, ook geschikt boven allen is het staatsgezag van het domicilie. Bekend met de omstandigheden, die in zijn gebied de ontwikkeling der menschen beheerschen, kan het beter dan eenig ander de „conditio ac habilitas" beoordeelen van hen, die daar voortdurend verblijven.2)

Wel strekt die lex domicilii haar gezag over de landgrenzen uit, want, wanneer gedomicileerden contracteeren of vervreemden in een buitenlandsch gebied, wordt hun staat en bevoegdheid naar de wet hunner woonplaats beoordeeld; wel werkt zij dus op handelingen in den vreemde verricht of op goederen, daar gelegen, 't geschiedt alles echter indirekt, en middellijk is veel geoorloofd, wat onmiddellijk zou verboden zijn.3)

Het laatste argument is tastbaar onjuist. Een nader onderzoek behoeft alleen het beroep op de billijkheid en de eischen van het verkeer. Is het afdoende? Een ontkenning is noodzakelijk, want, waar de „aequitas" staat tegenover het recht, moet de eerste het onderspit delven.

De souvereiniteit is in het debat gemengd. Hare consequenties zijn recht, en de staten behoeven geen duimbreed van dat recht te wijken, zelfs al zou de oefening daarvan onrechtvaardig zijn,

---

1) Rodenburg. T. I. C. 3. no. 4.
3) Rodenburg. T. I. C. 3. no. 5.

of strijdig met de behoeften van het verkeer. Nooit kan de enkele aequitas een souverein verplichten de heerschappij van eene vreemde lex domicilii in zijn territoir te dulden, want, zoo het anders was, dan zou iedere inbreuk op zijn gezag geoorloofd zijn, mits slechts de billijkheid ervoor pleitte.

E. Twee kwesties over de indeeling der statuten in verband met hun effekt.

a. *Capaciteitsstatuten ten aanzien van reëele daden.*

Terwijl Burgundus de bepalingen omtrent de bevoegdheid tot het vervreemden en bezwaren van onroerend goed onder de reëele statuten rangschikt, plaatst de Utrechtsche jurist ze in het kader der personeele. Dit verschil in indeeling is aan de aandacht van dezen tot nu toe ontgaan. Zoodra hij echter de regels omtrent het effekt gaat toepassen, valt het hem op. Hij beoordeelt de vraag, of iemand tengevolge van zijn minderjarigheid onbevoegd is om over een onroerend goed te beschikken naar de wet der woonplaats; zijn voorganger laat de beslissing van de wet der ligging afhangen 1).

Dit lijkt Rodenburg al te erg. Dezelfde persoon zal dan terzelfder tijd ten aanzien van dezelfde soort goederen meerderjarig en minderjarig kunnen zijn. Een Hollander van ruim 20 jaar b.v. heeft landerijen in Holland, waar de minderjarigheid met het 25ste en in Utrecht, waar ze met het 20ste jaar eindigt. Over zijne Utrechtsche goederen zou hij mogen beschikken, over die in Holland daarentegen niet.

---

1) Rodenburg. T. II. C. 1. n°. 1—4,
Burgundus. Tr. I. n°. 7=11.
D'Argentré. Art 218. Gl. 6. np°. 8, 47 en 48. Hij weifelt ten aanzien van dit speciale statuut; in n°. 6 houdt hij het voor gemengd, in n°. 47 en 48 voor personeel.

Duidelijk is hiermee in het licht gesteld, hoe het reëele effekt dier capaciteitsbepalingen in de praktijk tot absurde gevolgen voert Zal het Rodenburg echter gelukken den theoretischen grondslag dier competentie, de klassificatie dier statuten als reëele, omver te werpen? Waarschijnlijk is het niet, want de reëele aard der normae agendi steunt op het karakter van haar objekt. Slechts ten koste van het eigenlijke voorwerp was het onzen jurist mogelijk geweest deze voorschriften onder de personeele te plaatsen; door samensmelting met de zuivere statuutsbepalingen was schijnbaar de persoon tot objekt gemaakt.

Zelf gevoelt hij, hoe zwak zijne eigene positie is; rechstreeks Burgundus' indeeling aanvallen durft hij niet. Toch wil hij tot elken prijs overwinnen; een onwaarheid is hem daarvoor niet te veel; hij doet het daarom voorkomen, alsof zijne tegenpartij, evenals hij zelf, dergelijke capaciteitsbepalingen onder de personeele heeft gerangschikt. Nu heeft hij gewonnen spel. Dergelijke statuten zijn immers relatief en extraterritoriaal; dit moet bij deze gelden even goed als bij andere van dezelfde soort; de lex domicilii bepaalt dus de bevoegdheid tot het verrichten van reëele daden. 't Zou zelfs een dwaasheid zijn hier hare heerschappij te verwerpen, want het betreft vervreemdingen, handelingen dus, die heel wat gewichtiger zijn dan een gewoon kontrakt 1).

Oogenschijnlijk heeft Rodenburg de zege behaald, maar in waarheid is ze aan de zijde zijner tegenpartij. Hij heeft immers de personaliteit dier capaciteitsbepalingen vooropgesteld, terwijl de strenge beginselen der Fransche leer hare realiteit noodzakelijk vorderen; haar objekt is immers een reëele daad.

De wet der ligging moet dus de bevoegdheid tot vervreemding van onroerend goed bepalen, want een reëel statuut heeft reëel effekt. Mag Burgundus' oplossing praktisch onhoudbaar zijn, in

---

1) Rodenburg T. II. C. 1. no. 1.

abstracto is zij, voor volgelingen van d'Argentré ten minste, de eenig juiste.

b. *Bepalingen omtrent roerende goederen.*

Een kleine plaats zij hier ingeruimd aan een tweede kwestie over de indeeling der statuten. Evenals de voorgaande had zij eigenlijk reeds vroeger behandeld moeten worden, maar het verband met de leer van het effekt maakte ook hare terughouding wenschelijk.

D'Argentré, Burgundus en Rodenburg stemmen hierin overeen, dat zij de wet der woonplaats van den eigenaar op roerende goederen toepasselijk verklaren, onverschillig waar deze zich mogen bevinden. Vererving van roerend goed, de gevolgen van het huwelijk ten aanzien van de roerende goederen der echtgenooten worden naar deze wet beoordeeld 1).

Dergelijke goederen zijn niet zooals onroerende aan een bepaald territoir gehecht; zij wisselen telkens van plaats. De wet van het oord, waar zij feitelijk worden gevonden, kan hen dus niet beheerschen, want zij zou de noodige vastheid missen. Daarom had de praktijk reeds sinds lang vastgesteld, dat zij aan de wet der woonplaats van den eigenaar waren onderworpen. Zij uitte zich in dit adagium „mobilia sequuntur personam," en de juristen vereenigden zich daarmee 2).

Komt het echter op klasssificatie aan, dan bestaat er verschil. Rodenburg houdt de bepalingen omtrent roerend goed voor reëel,

---

1) d'Argentré. Art. 218. Gl. 6. no. 30
Burgundus. Tr. I. no. 2. Tr. II. no. 20.
Rodenburg. T. I. C. 2. T. II. C. 2. no. 1.

2) Deze regel werd het eerst opgesteld ten aanzien van erfopvolging bij versterf. Zie Lainé I. p. 289. II. p. 225 vlg.
Nu eens werd de lex domicilii, dan weer de wet der plaats van het overlijden van den erflater toepasselijk verklaard. In den laatsten zin uitte zich ook bij ons het oude aasdomsrecht. Zie de Groot. Inleiding II. no. 26. Algemeen sprak men zich later ten gunste van de lex domicilii uit.

d'Argentré en Burgundus voor personeel. 1) Hoe is die afwijking te verklaren? Het onderscheidend kenmerk, waarvan zij zich bij de indeeling der statuten bedienen, is immers bij allen gelijk, en over het voorwerp is oogenschijnlijk geen twijfel mogelijk; het is een zaak of een handeling ten aanzien van een zaak.

D'Argentré en Burgundus werden door het effekt, aan deze wetsregels toegekend, op een dwaalspoor gebracht. Roerende goederen worden niet, zooals onroerende, beheerscht door de wet hunner ligging, maar door de rechtsvoorschriften, geldende in het domicilie van hunnen eigenaar. Hun competentie is dus analoog aan die der status- en capaciteitsvoorschriften; evenals deze zijn zij dus personeel. De formule: „mobilia sequuntur personam" droeg nog ter bevestiging van deze voorstelling bij, want, letterlijk opgevat, schijnt zij te verklaren, dat roerende goederen aanhangsels of deelen zijn van den persoon. Vooral bij d'Argentré is deze invloed merkbaar, want uitdrukkelijk doet hij de personaliteit dezer statuten steunen op het personeele karakter van hun objekt.

Rodenburg kan geen vrede hebben met de oppervlakkige redeneeringen zijner tegenstanders. Direkt stelt hij de beslissende vraag: wat is het voorwerp? Goederen; dus zijn de bepalingen zeker reëel, want, dat die goederen roerend zijn, is volkomen onverschillig. Personeel zijn immers alleen de statuten, die een persoon tot objekt hebben. Hij laat zich ook niet misleiden door het effekt aan de „statuta circa mobilia" toegekend; integendeel hij begrijpt zeer wel, hoe dit de oorzaak was, die zijne voorgangers deed dwalen. Nec aliud statuti genus comminisci nos illud cogit, quod mobilia extra territorium existentia statuti dispositione contineantur, realia autem statuta non soleant excurrere ulterius, quam sese territorii limites protendant, quae dubitandi ratio Burgundum transversum egit 1).

---

1) Rodenburg. T. I. C. 2. in fine.

Bovendien, al mag het schijnbaar anders zijn, in werkelijkheid is de werking dezer bepalingen even goed reëel, als die der regels omtrent onroerende zaken. Omdat roerende goederen geen vasten zetel hebben, worden ze namelijk gefingeerd rechtens daar te liggen, waar de eigenaar dit wenscht, dus ter plaatse van zijn domicilie. Hier verblijft hij immers zelf, en hier bevindt zich in den regel ook het grootste gedeelte van zijn vermogen 1).

De heerschappij der lex domicilii, waaraan de mobilia zijn onderworpen, strekt zich derhalve niet over de grenzen uit; evenals bij de bepalingen omtrent onroerend goed zijn de zaken, die aan haar gezag zijn onderworpen, binnen het territoir van haren wetgever gelegen. 2)

Twee uitleggingen heeft dus het bekende adagium „mobilia sequuntur personam" ontvangen. Een keuze tusschen beide vordert geen lang beraad. Waar het voorwerp reëel is, waar de werking verklaarbaar is met behulp der gewone regels omtrent het effekt der reëele statuten, ontbreekt elk motief, dat tot de aanname van de personaliteit dezer voorschriften zou kunnen nopen.

---

§ 3. *Rodenburg's onmiddellijke opvolgers.*

A. Algemeene beschouwingen.

Over gebrek aan belangstelling heeft de statutentheorie in de tweede helft der XVII^de^ eeuw niet te klagen, want de juristen dezer periode staan haar, bijna zonder uitzondering, een min of meer uitgebreide plaats in hunne werken af.

Het ligt niet in ons plan alles, wat destijds hier te lande op dit gebied geleverd werd, zorgvuldig te verzamelen, te ordenen,

---

1) Rodenburg. T. II. C. 2. no. 1.
2) Rodenburg. T. I. C. 2. in fine.

een verklaring daarvoor te vinden, een oordeel daarover te vellen. De resultaten zouden den arbeid niet loonen. De beginselen toch, waarvan werd uitgegaan, de argumenten, waarmee werd gestreden, vertoonen een sprekende gelijkenis met die, waarvan zich reeds d'Argentré, Burgundus en Rodenburg hadden bediend, terwijl bovendien de omvang der behandelde conflictenvragen geene merkbare verruiming heeft ondergaan.

Slechts Paul Voet en van Wesel hebben aanspraak op eene nadere beschouwing. Niet alleen hebben beiden deze materie tot het voorwerp van een opzettelijk onderzoek gemaakt; de eene effent ook het pad voor eene nieuwe leer, de ander levert ons het bewijs, hoe de Fransche theorie hier nog steeds tal van getrouwe aanhangers vond. De waarde van hun arbeid is echter bloot historisch, want het internationaal privaat recht werd geen stap erdoor vooruitgebracht. 1) Wel is de schrijver van het werkje „de statutis eorumque concursu" een vlug vernuft en een handig debater, wiens elegant Latijn gunstig afsteekt bij den stroeven stijl zijner collega's, wel ontwikkelt hij met talent het absolute karakter der souvereiniteit, maar hij mist het doorzicht en het zelfvertrouwen om de gevolgen van dit moderne begrip consequent uit te werken. Zijn tegenstander, van Wesel, kan nog minder op schitterende hoedanigheden bogen. Gebrek aan oorspronkelijkheid, onbegrensd vertrouwen in zijnen voorganger Rodenburg vormen zijne hoofdeigenschappen, zoodat hij weerloos staat, wanneer Voet's aanvallen hem dwingen de nalatenschap van zijnen leermeester te verdedigen met argumenten, uit eigen brein geput.

Een analyse hunner verhandelingen zal deze bewering staven.

---

1) P. Voet. (1619—1677). De statutis eorumque concursu. 1661. De rebus mobilibus et immobilibus. 1666.

A. van Wesel. Commentationes ad novellas constitutiones Ultrajectinas. 1666. De connubiali bonorum societate et de pactis dotalibus 1674.

B. Leer van P. Voet.

a. *De klassificatie naar het voorwerp.*

Op tweeërlei wijze verdeelt P. Voet de statuten in personeele, reëele en gemengde, èn naar hun voorwerp (ab objecto) èn naar hunne werking (ab effectu). 1)

De klassificatie ab objecto, die hier het eerst besproken wordt, geschiedt aldus:

personeel zijn die, welke afficiunt personam;

reëel die, welke afficiunt rem;

gemengd die, welke de solemniteiten der wilsverklaringen regelen, want zij hebben tergelijkertijd tot voorwerp den persoon, die handelt, en de zaak, waarover gehandeld wordt. 2)

Het kan echter bijzonder lastig zijn uit te maken, of een wetsbepaling afficit rem vel personam; daarom begiftigt ons Voet met een paar in zijn oog nieuwe en gulden regels, die elken struikelblok zullen verwijderen. In de eerste plaats, dat het voornaamste, niet het bijkomende voorwerp over het karakter van een rechtsvoorschrift beslist; vervolgens, dat het hoofdobjekt wordt aangewezen door de bedoeling van den wetgever, niet door de woorden, die hij gebruikt. Een statuut, dat over goederen spreekt, kan dus personeel, en een, dat van personen melding maakt, kan dus reëel zijn. 3)

---

1) P. Voet. De statutis. IV, ll. no. 3.

In Sectio IV. Cap. I geeft P. Voet eene definitie van het begrip „statuut": est jus particulare ab alio legislatore, quam imperatore constitutum; het is dus elke rechtsregel van geschreven recht met uitzondering van het Romeinsche. Met het oog op wetsconflicten heeft het woord statuut bij onze juristen echter eene ruimere beteekenis, want zij verstaan daaronder elken rechtsnorm, ook van gewoonterecht, eigen aan eene stad, eene provincie of eenen staat; voorschriften van het Canonieke of van het Romeinsche recht worden echter nooit met den term „statuut" aangeduid. Zie J. Voet Comm. ad Pandectas. L. I. T. IV. Pars II. no. 1.

2) P. Voet. De statutis. IV, ll. no. 3 en 4.

3) P. Voet. De statutis. IV, ll. no. 5.

Die beginselen zijn echter overbekend; zij dateeren reeds van d'Argentré, aan wien Burgundus en Rodenburg ze ontleenden, en geenszins vagen zij de bezwaren weg, waarmee de groepeering der wetsbepalingen de juristen overstelpt. Hunne aanwending leidt immers bij elk hunner tot verschillende resultaten.

Reëel zijn bij Voet de regels omtrent wettelijke en testamentaire erfopvolging, omtrent eigendom, jura in re aliena en dergelijke meer 1). Hier volgt hij dus de gewone opvatting; de grenzen, die hij aan het personeele statuut stelt, breiden zich daarentegen veel ruimer uit dan bij de meeste zijner voorgangers. Deze rubriek omvat in zijn systeem alle wetsbepalingen, die den staat of de bevoegdheid van den persoon omschrijven 't zij in het algemeen, 't zij in een bijzonder punt. Wel ontbreekt de gewenschte beslistheid, wanneer in zijn eerste werk het vereischte wordt prijsgegeven, dat een personeel statuut den staat en de bevoegdheid „in universum" moet regelen, maar zijn latere arbeid heft allen twijfel op; non scripseram tum demum statutum esse personale cum de universali personae statu disponit 2).

Ook de tweede voorwaarde, door d'Argentré en velen na hem gesteld, dat „citra rerum immobilium mixturam" de staat en de capaciteit moet worden bepaald, wordt door hem verworpen 3). Hield men immers streng aan deze beperking vast, zoo zegt hij, dan zouden alle personeele statuten reëel worden.

Is deze tegenwerping juist, is ze in overeenstemming met het aangenomen hoofdbeginsel, dat aan het objekt de beslissing opdraagt?

De beteekenis van het vereischte is eenvoudig deze, dat al die

---

1) Opere citato. IV. III. no, 10 en 11;
" " IX. I. no. 2.
2) Opere citato. IV. III. no. 5;
De rebus mob. et immob. C. XIII. no. 4.
3) De rebus mob. et immob. C. XIII. no. 3 en 4.

capaciteitsregels, welke onroerend goed tot voorwerp hebben, reëel zijn. In deze rubriek vinden dus alleen die voorschriften een plaats, welke de handelingsbevoegdheid ten aanzien van reële daden bepalen. Wel ondergaat zoodoende het gebied der realiteit eene belangrijke uitbreiding, maar voor een aanhanger der Fransche school is deze een noodzakelijk gevolg van het objekt, dat bij hem steeds beslist.

Als Voet dus vreest voor een totale opheffing der personaliteit, overschat hij de strekking dezer voorwaarde; en wanneer hij deze verwerpt, verloochent hij het gezag van het voorwerp, dat hij zelf gepredikt heeft.

Deze handelwijze was niet zonder voorbeeld; reeds Rodenburg had de capaciteitsstatuten ten aanzien van reële daden onder de personeele gerangschikt. Terwijl de oppervlakkige Voet echter eenvoudig breekt met de strenge beginselen der Fransche leer, beproeft zijn voorganger eene nadere rechtvaardiging, wanneer hij de gehoorzaamheid aan het voorwerp opzegt. De praktische absurditeiten, waartoe de realiteit in dit punt moet voeren, vooropstellend, assimileert hij de regels omtrent bevoegdheid aan de zuivere statusbepalingen; zoo wordt de persoon schijnbaar tot objekt 1).

Niet aan alle capaciteitsstatuten valt dezelfde gunstige behandeling ten deel. „Conjunx ne quid conjugi donet" is in beider oog reëel, want een beschikking over goederen is het voorwerp. Rodenburg blijkt hier echter minder liberaal te zijn dan zijn jongere landgenoot. Stelt deze het verbod „minor ne testetur" als ontwijfelbaar personeel voor, gene verdedigt met klem de realiteit. Waar echter zulk een terugkeer tot den rechten weg plaats heeft, is deze niet het gevolg van het bewustzijn hunner afdwaling,

---

1) Rodenburg. Opere citato.
T. I. C. 2. en T. I. C. 3. no. 4 — 9.

maar veeleer werkt hier de geheime gedachte, dat dergelijke wetsvoorschriften, als afkeurenswaardig, in hun gezag beperkt moeten worden 1).

b. *Het effekt der statuten.*

Bijzonder interessant is Voet's betoog, wanneer hij de competentie der statuten omschrijft.

In aansluiting aan de gangbare opvatting worden de reëele bepalingen zonder uitzondering toepasselijk verklaard op allen grond binnen het territoir van hunnen wetgever, maar nooit op goederen daarbuiten.

De werking der personeele wordt daarentegen op gedeeltelijk afwijkende wijze geregeld 2).

In de eerste plaats zijn zij relatief, d. i. zij binden alleen hen, die gedomicilieerd zijn binnen het gebied van den souverein, die ze uitvaardigde, nooit vreemdelingen 3). Vervolgens zijn ze extraterritoriaal, d. i. de staat of de bevoegdheid, door de lex domicilii eenen persoon toegekend, volgt hem overal 4) Hierop wordt echter eene belangrijke uitzondering gemaakt; de capaciteit tot vervreemden en bezwaren, zooals de wet der woonplaats deze regelt, strekt zich niet uit tot goederen, welke in een ander staatsgebied liggen. De lex domicilii bepaalt dus slechts de bevoegdheid tot die reëele handelingen, welke in het domicilie gelegen goederen betreffen 5). Maar naar welke wet moet nu de capaciteit tot beschikking over buitenlandsche eigendommen worden afgemeten? Uitdrukkelijk is ze nergens aangewezen. De grond, waarop de uitsluiting van de competentie der lex domicilii steunt, heft

---

1) Rodenburg. Opere citato. T. II. C. 5. no. 1 en 7.
Voet. De statutis. IV. III. 12.
2) Voet. De statutis. IV. II. 4.
3), 4) en 5) Voet. De statutis. IV. II. 6.

echter allen twijfel op. Wanneer toch de souvereiniteit van een staat zich verzet tegen elke heerschappij, die een vreemde wet over grond in zijn territoir zou oefenen, kan slechts de eigen rechtsorde toepasselijk zijn.

De oplossingen der casusposities, waarin Voet zijne regels praktisch toelicht, bevestigen de juistheid dezer veronderstelling. Zoo b. v. het volgende geval. In Friesland geldt het Romeinsche recht; daar wordt dus den filiusfamilias de bevoegdheid om te testeeren onthouden, terwijl de Utrechtsche wet ze hem verleent. Wordt nu door een Utrechter, die zich in patria potestate bevindt, een uiterste wil gemaakt, dan heeft er ten aanzien van zijne goederen in Utrecht testamentaire, ten aanzien van die in Friesland wettelijke erfopvolging plaats 1).

Het geheel van regels, waaraan de werking der personeele statuten gehoorzaamt, in ons nu bekend. In het kort zouden ze dus op deze wijze kunnen worden saamgevat: dergelijke wetsvoorschriften zijn relatief en extraterritoriaal behalve die, welke de capaciteit ten aanzien van reëele handelingen bepalen; deze zijn absoluut en territoriaal 2).

c. *De motiveering van het effekt.*

Vrijzinnigheid en bekrompenheid betwisten elkaar den voorrang in Voet's arbeid. Is het gebied der personeele statuten zeer ruim afgebakend, hunne extraterritoriale werking wordt in de engste grenzen gesloten.

---

1) Voet. De rebus mob. et immob XIII. no. 7. § 3.

2) Deze laatste regel lijdt soms op zijne beurt weer uitzonderingen. Dan vordert Voet, dat de handelende persoon niet alleen bevoegd is naar de wet der ligging van het goed, ten aanzien waarvan gehandeld wordt, maar tevens naar die van zijn domicilie. Zoo de capaciteit naar de laatste wet ontbreekt, houdt hij de wilsverklaring voor nietig.

Zie: De rebus mob. et immob. XIII. n°. 7. § 3.

Deze wisseling van stemming vindt echter hare natuurlijke verklaring in het beginsel, waarop de competentie der wetsvoorschriften wordt gebaseerd: de souvereiniteit. Wetten zijn uitspraken van onafhankelijke oppermachten, die tegenover elkaar tot geen enkele verplichting zijn gehouden; de wetten der eene kunnen dus rechtens nooit verbindend zijn binnen het territoir der andere. Quinimo uti civitas, quae civitati non paret, alterius consuetudine non ligatur, aut expresse, aut tacite, ita statutum civitatis unius nec expresse nec tacite in ordine ad alteram vires exserere potest (1). Alleen ex comitate, uit bloote welwillendheid kan een staatsgezag de gelding van vreemd recht binnen zijn gebied toelaten; vergemakkelijking van het internationale verkeer is het doel, waarmee een dergelijke gunst bewezen wordt (2).

De werking der reëele statuten is hiermee verklaard, maar kan hetzelfde van die der personeele worden gezegd? De competentie der wetten strekt zich niet verder uit dan het gezag van den souverein, die ze heeft uitgevaardigd (3). Uitslutitend op de personen, binnen het territoir van hunnen wetgever vertoevend, mogen personeele wetsnormen dus toepasselijk zijn; het recht van de feitelijke verblijfplaats moet over den staat en de bevoegdheid der individuen beslissen. Voet wil deze consequentie echter niet aanvaarden; hij blijft de lex domicilii voor de bevoegde houden. Alleen tot ééne concessie aan zijn grondbeginsel is hij bereid; capiciteitsregels ten aanzien van reëele handelingen zijn absoluut en territoriaal. Deze beslissing is juist, want, zooals we weten, zijn die voorschriften eigenlijk reëel.

Door een dergelijke effektbepaling wordt gedeeltelijk met het souvereiniteitsidee gebroken; een nadere rechtvaardiging is dus

---

(1) P. Voet. De statutis. IV. II. 7.
(2) P. Voet. De statutis. IV. II. 17. De rebus mob. et immob. XII. n°. 2 en 5.
(3) P. Voet. De reb. mob. et immob. XII. n°. 1.

dringend noodzakelijk. De vervulling van dien plicht laat echter op zich wachten, want het citeeren van eenige irrelevante Pandektenplaatsen kan bezwaarlijk als zoodanig gelden. (1)

Toch mag ons oordeel niet te hard luiden, daar die tekortkomingen meerendeels op rekening gesteld moeten worden van het plan, waarnaar Voet arbeidde, en van de omstandigheden, waaronder het werd uitgevoerd.

Niet het scheppen van eene nieuwe theorie, maar het bevestigen van reeds verkregen resultaten was zijn oogmerk. De Fransche leer was de gezaghebbende; zij zou dus den hoofdinhoud van zijn verhandeling leveren; aan haar werd de indeeling »ab objecto", aan haar de regeling van het effekt ontleend. De Italiaansche invloed vertoont zich enkel in den ruimen omvang van het personeele statuut. De basis, waarop de werking der wetten is gebouwd, werd weer bij de Fransche school geborgd; deze is echter het voorwerp van eene bijzondere zorg. Hier in dit gebied van zelfstandige werkzaamheid ligt Voet's verdienste, hier ook de oorzaak zijner fouten.

D'Argentré en Burgundus hadden vooropgesteld, dat de competentie der wetten een uitvloeisel was van de souvereiniteit; zij moest zich dus evenver als deze uitstrekken. Zonen van gewesten, die met tal van andere staatjes ondergeschikte deelen vormden van een saamgesteld geheel, was hun het idee eener absolute souvereiniteit ontsnapt. (2)

Eene overheid oefent naar hunne meening wel een uitsluitend gezag over den grond in haar territoir; de personen daarentegen zijn onderworpen aan den souverein van hunne woonplaats, onverschillig waar zij zich mogen bevinden. Deze heerschappij,

---

(1) P. Voet, De statutis, IV. II. nº 6.

(2) Absoluut wil hier zeggen: absoluut tegenover andere staten. Hier wordt dus bedoeld eene souvereiniteit, die binnen haar territoir elke machtsoefening van vreemde autoriteiten weert.

die aan ieder staatsgezag over de in haar gebied gedomicilieerden toekomt, wordt bovendien overal geëerbiedigd (1)

De statuten nu zijn deels beschikkingen van den wetgever over goederen, deels over personen Evenals de souvereiniteit zelf is dus de werking der eerste tot zaken in hun territoir beperkt, die der andere tot personen, daar gevestigd ; de laatste moeten bovendien op de gedomicilieerden toepasselijk blijven, zelfs al vertoeven zij buitenslands. De reëele wetsregels zijn dus absoluut en territoriaal, de personeele relatief en extraterritoriaal.

Deze redeneering werd bovendien bevestigd door de analoge opvattingen, welke in het niet lang verleden tijdperk der feodaliteit hadden gegolden. Het aanzien, dat destijds de grondeigendom genoot als bron van politiek gezag, had beide begrippen saamgesmolten; de landsheerlijke macht verkreeg het uitsluitend karakter van een zakelijk recht; alleen aan de wet hunner ligging, nooit aan een vreemde mochten dus goederen onderworpen zijn. Daarnaast huldigden de middeneeuwen de beschouwing, dat door vestiging in eene gemeente het lidmaatschap dier gemeenschap werd verkregen; en deze band, die den persoon overal volgde, versterkte natuurlijk de leer, dat de capaciteit steeds naar de wet der woonplaats wordt bepaald. (2)

Die oorspronkelijke Fransche theorie heeft echter een groot gebrek; zij stelt het souvereiniteitsidee onjuist voor, want in beginsel is het absoluut. Onderwerpt een staat aan zijn gezag alle goederen in zijn territoir, hij doet of kan ten minste hetzelfde doen ten aanzien van alle personen daar vertoevend; de betrekking, door de vestiging der woonplaats tusschen eenen

---

(1) D'Argentré. Opere citato. Art. 218. Gl. 6 n° 2, 9 en 12.
Burgundus. Opere citato.
Tr. I. n° 9 en Tr. II. n° 1 — 10.

(2) Von Bar. Theorie und Praxis des intern. Privatrechts. I. p. 32. Lainé, I. p. 276 vlg.

persoon en eene vreemde overheid ontstaan, behoeft hij niet te erkennen. De personeele bepalingen behooren dus alle individuen, binnen het gebied van haren wetgever verblijvend, te beheerschen. Het effekt, aan deze statuten door d'Argentré en Burgundus toegekend, strijdt dus met de eischen der souvereiniteit

Dit antagonisme bleef in Frankrijk en België langen tijd onopgemerkt. De conflictenvragen, die daar behandeld werden, betroffen voornamelijk de coutumes, geldend in de verschillende onderdeelen van één rijk; aan een strenge doorvoering van de consequenties der souvereiniteit werd daar dus niet gedacht. Hier daarentegen werd het bezwaar spoedig gevoeld. De XVII^{de} eeuw had aan de politieke en sociale toestanden in de Noordelijke Nederlanden een krachtigen stoot gegeven, waarvan het souvereiniteitsidee den invloed ondervond. Al onze juristen zijn de meening toegedaan, dat in beginsel de souvereiniteit absoluut is. Bovendien zijn zij gedwongen met hare eischen rekening te houden, want de wetten, wier competentie zij moeten vaststellen, zijn die van de souvereine Vereenigde Provinciën. Aan Rodenburg en P. Voet dringt zich dan ook de overtuiging op, dat de extraterritorialiteit van het personeele statuut ernstig wordt bedreigd. Terwijl echter gene haar wenscht te behouden en door een beroep op de billijkheid haar voortbestaan tracht te verzekeren, betoont deze zich onverschillig voor dat gevaar 1). Het nieuwe beginsel wordt door hem op den voorgrond geplaatst en in den breede ontwikkeld; het dient hem om de heerschappij van vreemd recht uit te sluiten, zoover als maar een zijner voorgangers had gedaan. De luttele extraterritorialiteit, die nog rest, wordt erkend; hare verwerping zou immers eene hervorming zijn, en deze valt buiten het plan, waarnaar Voet zijnen arbeid had ingericht. Daar echter deze af-

1) P. Voet. De statutis. IV, II. no. 7.
De rebus mob. et immob. XII. no. 2—5.

wijking van het souvereiniteitsidee niet gerechtvaardigd wordt, treedt hare onhoudbaarheid in het helderste licht.

De Fransche theorie kan den Utrechtschen hoogleeraar onmogelijk dankbaar zijn voor de aandacht, die hij haar wijdde, want zijn betoog, al mag het oogenschijnlijk tot hare bevestiging strekken, doet een ernstig gebrek in haren inwendigen samenhang duidelijk uitkomen.

d. *De klassificatie ab effectu.*

De indeeling „ab effectu" vordert geen lange bespreking, want het voorafgaande onderzoek heeft reeds hare beteekenis verduidelijkt.

De namen, welke bij haar de verschillende rubrieken dragen, zijn dezelfde als bij de klassificatie naar het voorwerp, maar duiden zij daar op een bepaald objekt, hier zien zij op den aard van het effekt, dat aan een statuut is toegekend. In dit opzicht nu worden wetsbepalingen onder de personeele gerekend, als hunne werking relatief en extraterritoriaal is; onder de reëele, zoo ze is absoluut en territoriaal, terwijl de groep der mixta is saamgesteld uit die rechtsnormen, welke toepasselijk zijn èn op ieder, die binnen het territoir van hunnen wetgever handelt, èn op goederen, daarbuiten gelegen. Het zijn de vormvoorschriften. Mag er al twijfel bestaan omtrent hunne „mixtura" ab objecto, hun gemengd karakter ab effectu staat vast. Aan de personeele statuten ontleenen zij immers hunne extraterritorialiteit, aan de reëele hunne territorialiteit. Een voorbeeld kan dit verduidelijken. Zoo een erflater testeert, moet hij zich gedragen naar de solemniteitsregels van de plaats, waar hij zich bevindt; de uiterste wil echter, gemaakt in overeenstemming met de lex loci actus, is geldig ten aanzien van eigendommen, elders gelegen, zelfs wanneer daar strengere formaliteiten worden geeischt 1).

---

1) P. Voet. De statutis. IV. II. no. 2—4.

Zoo is er een nieuw mixtum-begrip ontstaan, dat door Voet met eenigen ophef wordt gesteld in de plaats van de vroegere, door d'Argentré en Burgundus ontwikkeld. De voordeelen, die het geeft, zijn echter zeer gering; de oplossing der wetsconflicten wordt daardoor immers niet vergemakkelijkt; er is enkel een korte formule gevonden ter uitdrukking van de reeds eeuwen erkende werking der vormbepalingen.

Niet gunstiger kan het oordeel zijn, dat over de indeeling ab effectu in haar geheel wordt geveld. Reeds d'Argentré en al zijne aanhangers hadden de statuten met het oog op hun effekt onderscheiden; dit is dus niet nieuw bij Voet. Terwijl zij zich echter bedienden van de omschrijving „statuta, quae egrediuntur territorium vel non egrediuntur", duidt hij met één woord de verschillende rubrieken aan; hierin ligt zijne eenige verdienste.

C. Van Wesel tegenover P. Voet.

Voet's beschouwingen vormden een bedekt, maar klemmend protest tegen de Fransche theorie, wier aanhangers tot tegenspraak werden geprikkeld. Van Wesel wierp zich als hun woordvoerder op.

Het effekt der capaciteitsstatuten vormt natuurlijk het hoofdpunt in het debat, want hier huldigt elk afwijkende beginselen. Volgens Voet beslist de wet der ligging over de bevoegdheid van een persoon om zijn goederen te vervreemden of te bezwaren. De souvereiniteit van een staat duldt immers niet, dat goederen binnen zijn territoir door buitenlandsch recht worden beheerscht 1). Wanneer dus iemand over zijne eigendommen, die buiten zijn domicilie zijn gelegen, beschikt, dan moet naar de lex situs worden

---

1) P. Voet. De statutis. IV. III. no. 17.
De rebus mob. et immob. XII. no. 1 en 2.

bepaald, of hij b. v. meerder- of minderjarig is. Van eene dergelijke leer wil zijn tegenstander niets weten; hij laat de capaciteit altijd van de wet der woonplaats afhangen. De argumenten, waarmee Rodenburg reeds vroeger de extraterritorialiteit van het personeele statuut had verdedigd, worden hier weer aangevoerd; zij zijn echter niet afdoende. Wel staat het vast, dat het bestreden stelsel in het verkeer tot absurde gevolgen leidt. Ook wordt de wet der woonplaats door het gezond verstand aangewezen om overal en steeds den staat en de bevoegdheid te bepalen van hen, die in het gebied van haren wetgever zijn gevestigd, want zij kan het best rekening houden met hunne ontwikkeling. Deze redenen, hoe gewichtig ook, zijn echter enkel billijkheidsredenen, en voor zulke behoeft een souverein nooit zijne rechten te laten varen. 1)

Dat zijne redeneering het beoogde doel mist, komt van Wesel niet in de gedachte. Zoo vast is zijn geloof in den invloed der billijkheid, dat de comitas, waarmee Voet zijne harde leer wil verzachten, beslist door hem verworpen wordt. Niet uit internationale welwillendheid kan, maar krachtens een rechtsplicht moet de vreemde staat, waarbinnen de onroerende goederen zijn gelegen, de capaciteit, gelijk de wet der woonplaats die regelt, erkennen. 2)

Deze woorden, waarmee van Wesel zijn betoog sluit, zijn gewichtig; zij laten ons zien, dat het idee eener onbeperkte souvereiniteit bij de verkondigers der Fransche theorie hier te lande nooit ingang heeft gevonden. Wel meenen zij niet meer, zooals d'Argentré en Burgundus, dat de souvereiniteit in zich zelve is beperkt; in beginsel is zij absoluut, maar de aequitas legt aan

---

1) Van Wesel. Commentarii ad nov. constitutiones, art. 13, no. 23—26.

2) Van Wesel. Opere citato. art. 13. no. 28.

de staten een rechtsplicht op om van de volledige oefening van hunne souvereine rechten af te zien. En als Voet tegen het einde der XVII eeuw verklaart, dat die uitwendige factor de hem toegeschreven kracht mist, wordt deze nieuwe bewering direkt door van Wesel beantwoord met een herhaald beroep op de billijkheid.

II^de^ AFDEELING.

Oorzaken, die de Fransche leer deden aannemen. Kritisch overzicht der Fransche leer in de XVII^de^ eeuw hier te lande.

---

§ I. *Oorzaken, die de Fransche leer deden aannemen.*

Gedurende de XVII^de^ eeuw was de Fransche theorie hier te lande de uitsluitend heerschende. Die eenheid van richting heeft tengevolge, dat in de werken onzer juristen bepaalde, gemeene karaktertrekken, al is het met grooter of kleiner afwijkingen, op den voorgrond treden. Deze zullen worden opgespoord; naar aanleiding en in verband met deze zal bovendien telkens een oordeel worden geveld over den gezamenlijken arbeid onzer schrijvers.

Aan de uitvoering van dit plan moet echter een onderzoek voorafgaan naar de motieven, die hier de Italiaansche leer deden verwerpen, en de Fransche deden aannemen. Voor een juiste

appreciatie van de theorie, die onze rechtsgeleerden hebben overkondigd, is dit noodzakelijk.

Onbekendheid met de uitspraken der Commentatoren kan de oorzaak niet zijn. Herhaaldelijk worden toch Baldus, Bartolus en tal van andere Italianen geciteerd; telkens wordt ook een beroep gedaan op de latere Fransche juristen, die in de XVI^de^ en XVII^de^ eeuw nog steeds de traditioneele theorie verkondigden. (1).

Laurent heeft dan ook een andere verklaring gevonden, die door Lainé met onverdeelde instemming wordt aangenomen. Voor hen is het de „féodale indépendance," die dwong d'Argentré's systeem te volgen. Connue, la doctrine de d'Argentré ne pouvait manquer d'obtenir l'accueil le plus favorable. C'était bien là, en effet, le système de droit international privé, qui convenait à des peuples, chez qui dominait au plus haut degré l'esprit de féodale indépendance. Zoo zegt Lainé, en Laurent zet ons de beteekenis van die feodale onafhankelijkheid nog nader uiteen. (2) Het is eenvoudig het souvereiniteitsprincipe, maar in zijn meest absoluten zin, en feodaal moet het heeten, omdat dit begrip in het tijdperk van het leenstelsel is ontstaan. In de middeneeuwen was namelijk de souvereiniteit identiek met eigendom, en deze droeg op gene zijn uitsluitend karakter over. De heerschappij van vreemde wetten buiten het eigen territoir werd daarom zonder eenige uitzondering geweerd; alle coutumes waren reëel in hare werking. De Noordelijke Nederlanden kennen dit beginsel; op dezen grond wordt de aanname der Fransche leer als een van zelfsprekend feit beschouwd.

De reden door Laurent aangegeven is echter onjuist, want ze heeft nooit bestaan. Gezwegen nog van de gewaagdheid der

---

(1) Zie de werken der vroeger behandelde juristen, als van Sande, Vinnius, Matthaeus, Rodenburg, van Wesel, Voet, enz.

(2) Laurent. Droit civil international. I. p. 294. Lainé. Introduction au droit int. privé. I p. 399.

voorstelling, dat aan het feudalisme het idee eener onbeperkte souvereiniteit zou zijn ontleend, in alle geval staat dit vast, dat bij onze juristen der XVIIde eeuw de souvereiniteit nooit voor absoluut heeft gegolden. 1)

Toch is Laurent's bewering niet zoo heel ver van de waarheid verwijderd, want aan dit beperkte beginsel dankt de Fransche leer, voor een deel ten minste, haar onbetwist succes. De gewesten zijn souverein, al is het dan niet absoluut; hiermee moet rekening gehouden worden bij de oplossing der wetsconflicten, zoo vordert de onafhankelijkheidszin onzer juristen. D'Argentré en Burgundus hadden dit gedaan; de statuten stelden zij voor als de uitspraken eener plaatselijke souvereiniteit; in overeenstemming met hare eischen bepalen zij hoofdzakelijk hunne competentie. 2) De Italiaansche theorie ging op een geheel tegenovergestelde wijze te werk. Alle Commentatoren leeren, dat de Italiaansche steden, hoewel feitelijk onafhankelijk, rechtens den keizer onderworpen zijn. Het Romeinsche recht, als uitvloeisel der keizerlijke macht, is dus verbindend voor geheel Italië; de stedelijke keuren daarentegen zijn exceptioneele regels, wier effekt tegenover dat jus commune beperkt is. 3) Dergelijke beschouwingen

---

1) Dat aan den tijd van het leenstelsel het idee eener absolute souvereiniteit niet is ontleend, is nader betoogd in prfs. p. 47 vlg.

Zie over de opvatting onzer juristen omtrent het karakter der souvereiniteit prfs. p. 32 en 49, 52 vlg. Alleen P. Voet heeft het beginsel der absolute souvereiniteit verkondigd, maar zijne leer dateert eerst van het einde der XVIIde eeuw; zij vormt dan ook den overgang tot eene nieuwe theorie.

2) Hun souvereiniteitsidee is beperkt, maar in zich zelf; dat onzer juristen ook maar door een uitwendigen factor, n. l. de billijkheid.

d'Argentré, Opere citato. Art. 218. Gl. 6. No. 2 en 3.

Burgundus. Opere citato. Tr. I. no. 8 en 9; Tr. II. no. 9 en 10.

3) Bartolus. Opere citato. Ad legem: Cunctos populos. no. 13. vlg.

Lainé. Opere citato. I. p. 94—104.

moesten hier te lande onaannemelijk klinken. Een rechtsorde, uiting van een hooger gezag, geldend in het gansche gebied der Unie, en daarnaast het exceptioneele karakter der gewestelijke wetten waren onvereenigbaar met de souvereiniteit der provinciën.

Er werkten echter nog andere invloeden. De erkenning van de keizerlijke opperheerschappij kon toch geen onoverkomelijk bezwaar zijn, want in de Italiaansche theorie was ze slechts een uitwendig element, dat met inbegrip van al zijn consequenties kon worden prijsgegeven zonder hare innerlijke bruikbaarheid te verminderen. Hare wezenlijke beteekenis lag immers geheel in hare methode, in die talrijke onderscheidingen der rechtsvoorschriften met het oog op hunnen inhoud; deze hadden onze juristen kunnen overnemen, daarnaast hadden zij de gewestelijke ordonnantiën en coutumes als het eigenlijke recht der provinciën kunnen voorstellen. Zoo zou de souvereiniteit intakt zijn gebleven, terwijl de oplossing der wetsconflicten niet zou zijn belemmerd door de benauwende tweeledige indeeling der statuten, aan de Fransche leer eigen.

Voor een dergelijke handelwijze was echter een helder begrip van het systeem der Bartolisten, een juiste waardeering zijner deugden eene noodzakelijke voorwaarde en deze was niet aanwezig. Daarvoor had d'Argentré gezorgd; hij was namelijk bevreesd voor de vergelijking, welke zijne theorie te eeniger tijd tegenover de Italiaansche zou hebben te doorstaan, en daarom had hij zich uitgeput in kunstmiddelen van allerlei soort, die de appreciatie van den arbeid zijner tegenstanders onzuiver moesten maken. Zijne enkele tweeledige indeeling staat vierkant tegenover de methode der Commentatoren; hadden zijne opvolgers dit verschil duidelijk gevoeld, wellicht zouden zij ten zijnen nadeele hebben beslist. Hij doet het dus voorkomen, alsof zijne eenige onderscheiding in personeele en reëele statuten het werk der oude Italianen is. Op deze wijze wordt hem de steun der

gansche Commentatoren-reeks verzekerd. 1) Werd die onjuiste voorstelling aangenomen, dan moest ze eenen overwegenden invloed ten zijnen gunste oefenen; hier trof ze doel. Zoo groot was het aanzien, door den Franschen jurist genoten, dat ondanks de studie, die aan de oudste voortbrengselen der statutentheorie werd gewijd, geen enkel onzer juristen bemerkte, hoe de personeele en reëele wetsnormen, twee soorten van de vele, die de Italiaansche leer kende, alle andere hebben geabsorbeerd.

Is die dwaling zoo verwonderlijk? Vergelijk slechts de beknopte verhandeling van d'Argentré met de meestal langdradige betoogen der Commentatoren, en direkt treden de oorzaken aan het licht, die haar op zeer natuurlijke wijze in het leven riepen. Gene plaatst zijne algemeene beginselen in het begin zijner studie; bondig en beslist, systematisch en helder zijn ze ontwikkeld; ze vallen den lezer onmiddellijk in het oog, dringen zich aan hem op, en prenten zich voor altijd in zijn geheugen. Maar dezen handelen geheel anders. Een overzicht van hunne methode en van hunne hoofdregels, voorafgaande aan de praktische toepassing op speciale gevallen, wordt nutteloos geacht. De uiteenzetttng van hun systeem vermengt zich dus met de oplossing der casusposities, terwijl bovendien de regelmatige volgorde van hunnen gedachtengang wordt onderbroken door een overstelpende massa van overbodige verdeelingen, onderverdeelingen, uitzonderingen, beperkingen, citaten, enz. altemaal versierselen, die in een wetenschappelijk werk dier dagen niet mochten ontbreken. Een stelsel bestaat, maar het ligt verborgen onder den verwarrenden nasleep der scholastiek; slechts ten koste van

---

1) D'Argentré. Opere citato. Art. 218, Gl. 6, no. 5.
Burgundus Opere citato. Tr. I. pr. no. 1, 3 en 4.
Rodenburg. Opere citato. T. I. C. 1.
P. Voet, De statutis, IV. II. n° 1.

noesten, ingespannen arbeid kan het worden opgedolven. Al die commentaren op de lex „cunctos populos" zouden zorgvuldig moeten worden doorgewerkt en geanalyseerd, de waardelooze gedeelten moeten gescheiden van de belangrijke, de generale regels van de speciale toepassingen losgemaakt en daarna tot een geheel vereenigd, dan was het schema hunner theorie gevonden. Waarom zouden echter onze juristen zich dat omvangrijke werk op de schouders hebben geladen? D'Argentré, die rechtsgeleerde van Europeeschen naam, had het immers reeds volbracht; bij hem liggen de resultaten voor het grijpen. Aan zijn arbeid ontleenen zij dus de algemeene beginselen der conflictenleer, waarvan de tweeledige indeeling met het objekt als criterium het middelpunt vormt, en volkomen te goeder trouw trekken zij de Italiaansche origine dier grondstellingen geen oogenblik in twijfel. Bij de Commentatoren daarentegen gaan zij enkel de juistheid hunner beslissingen toetsen, welke naar aanleiding van bijzondere praktische gevallen worden genomen. Hierdoor wordt echter hun geloof in de waarheidsliefde van den Franschen jurist versterkt, want in de werken dier Italianen ontmoeten zij nu en dan het begrip personeele en reëele statuten 1). Wel is het daar van heel wat beperkter beteekenis dan bij d'Argentré, maar aan hen, bevooroordeeld als zij zijn, ontgaat dit verschil, hoe gewichtig het ook zijn mag.

Het is echter den grondlegger der Fransche school niet genoeg de voorstelling te wekken, dat de theorie, die hij voor de Italiaansche substitueerde eene voortzetting van deze is, ze moet bovendien een verbetering schijnen. Maar hoe die meening ingang te doen vinden? Ook hier laat zijn gevatheid hem niet in den steek. Bartolus had eens voorgesteld om over de personaliteit

1) Zoo b. v. bij Jean Fabre, Bartolus en Dumoulin. Zie Lainé. Opere citato I. pag. 129 en p. 238 vlg.

of realiteit van het statuut „primogenitus bessem capiat hereditatis" naar de woordplaatsing te beslissen. Luidt de bepaling aldus: bessem capiat primogenitus, dan moet ze reëel heeten, maar is ze op deze wijze geconstrueerd: primogenitus bessem capiat, dan personeel. Zijn opvolgers hadden dit kunstmiddeltje overgenomen. D'Argentré bemerkt het en op grond van dit subtiele criterium overstelpt hij zijne tegenstanders met heftige verwijten, terwijl hij in het slot zijner invektieven eene korte aanprijzing van het objekt vlecht, dat als logisch en eenvoudig kenmerk bij de groepeering der wetsbepalingen onschatbare diensten zal bewijzen (1).

Die kritiek, hoe vernietigend zij ook mag schijnen, deert echter de Italiaansche leer in geenen deele, want de voorstelling, alsof zij de „structura verborum" over de klassificatie der rechtsnormen laat beslissen, is met de waarheid in strijd. De Bartolisten verdeelen immers de wetsvoorschriften naar hunnen inhoud, die met behulp van de bedoeling van den wetgever wordt vastgesteld. Zoo onderscheiden zij formeel en materieel recht; dit laatste splitsen zij weer in vormvoorschriften en andere, die op hunne beurt worden gegroepeerd in regels van personen-, familie-, erf-, zaken-, verbintenissen- en bewijsrecht (2). D'Argentré waagt zich echter liever niet aan de betwisting van hun werkelijke methode, want dan werd de zege, die hij in elk geval behalen wil, zeer onzeker. Van een enkelen misstap van Bartolus en sommige zijner volgelingen wordt daarom gebruik gemaakt om de woordplaatsing tot het gewone criterium der Commentatoren te verheffen.

De inleidingen van de werken onzer juristen leveren een onwederlegbaar bewijs, dat d'Argentré zijn oogmerk volkomen heeft bereikt. Naast eene meewarige vermelding van het hulpelooze

---

1) D'Argentré. Opere citato. art. 218. Gl. 6. no. 16 en 24.
(2) Lainé. Opere citato. I. p. 154; p. 248—266.

pogen der Bartolisten heeft eene warme lofrede op den stichter der Fransche school en zijnen leerling Burgundus daar eene plaats gevonden. Controversias tamen quasdam huc spectantes omnium copiosissime, et quod caput rei est, felicissime persecuti sunt duo præstantissima ingenia, Argentraeus in opere illo erudito, quod scripsit ad consuetudines Brittanniae, et Burgundus in perpolito illo libello, quem concinnavit ad consuetudines Flandriae. (1)

In deze woorden kan dus ons onderzoek worden saamgevat: het beperkte souvereiniteitsidee en de invloed van d'Argentré bepaalden de richting, waarin de statutentheorie zich gedurende de eerste periode van haar bestaan hier te lande bewoog.

---

§ 2. *Kritisch overzicht der Fransche leer in de XVII^de^ eeuw hier te lande.*

Het tegenwoordige internationaal privaatrecht is een schepping van de tweede helft dezer eeuw. De statutentheorie is verworpen als een verderfelijke antiquiteit en op nieuwe beginselen zijn nieuwe systemen gebouwd 2).

De moderne juristen ontkennen meestal elke verwantschap met hunne voorgangers van vroegere eeuwen, wier arbeid gewoonlijk ongunstig beoordeeld wordt. De wijze, waarop die kritiek wordt geoefend, wekt echter rechtmatigen twijfel omtrent hare gegrond-

---

1) Rodenburg. Opere citato. T. I. C. 1.
P. Voet. De statutis. IV, II. 1.

2) Dit geldt vooral van de op het vasteland van Europa verkondigde theorieën. Engeland en Amerika houden zich nog voornamelijk aan de leer der Oud-Hollandsche juristen, v. n. l. Huber.

heid en juistheid. De een richt zich tegen een enkel auteur, wien de overlevering eenige vermaardheid onder zijne partijgenooten toekent; dan dreigt het bijna zekere gevaar, dat de uitspraken van zoo'n enkelen representant eener langzaam ontwikkelde school worden misverstaan, want het verband, waardoor deze worden vastgeknoopt aan de jongere en latere producten dierzelfde richting, wordt veronachtzaamd. Anderen, die zich op ruimer standpunt plaatsen, vervallen weer in een ander uiterste. Zij keeren zich tegen de geheele statutentheorie; al hare fouten worden verzameld en als feilen eener enkele leer den lezer voorgehouden. Het vormelijke criterium van Bartolus wordt vereenigd met de tweeledige indeeling der Fransche school, terwijl het absolute souvereiniteitsidee tot basis van het effekt wordt gemaakt. Ook zulk eene bestrijding is onbillijk; misleid door haren enkelen naam richt zij zich tegen de statutenleer als eene eenheid, terwijl deze in waarheid uit drie verschillende theorieën bestaat. De gebreken, aan elk harer eigen, komen dus ten laste van haar alle gezamenlijk; ieder draagt dus naast de eigen fouten ook nog die der overige. Zoo wordt het goede, dat elk bevat, licht miskend 1).

Bedenkt men daarenboven, dat die kritiek soms geen rekening houdt met de omstandigheden, waaronder het werk dier oudere juristen tot stand kwam, dan wordt het duidelijk, dat een enkel maal feilen worden gezien, waar ze ontbreken; dat ze worden voorbijgezien, waar ze aanwezig zijn, en dat de omvang van een gebrek verkeerd beoordeeld wordt.

Het kritisch overzicht van de statutentheorie in de XVII^{de} eeuw

---

1) Voorbeelden hiervan in de werken van Weiss, Laurent, Field, Westlake, Story, von Bar, Savigny, Asser et Rivier, en Jitta.

Lainé heeft het eerst de onbillijkheden, waaraan de moderne kritiek zich tegenover de statutentheorie schuldig maakte, gevoeld. Zie. I Préf. p. XIX; II. p. 7.

hier te lande, gelijk het in de volgende bladzijden is ontwikkeld, beproeft aan deze bezwaren tegemoet te komen; daarom werd het ook voorafgegaan door een onderzoek naar de oorzaken, die onze juristen bewogen de Fransche leer aan te nemen.

A. Eerste eigenschap. De tweeledige indeeling.

De meest teekenende en tevens de meest gewichtige karaktertrek van de Fransche school, dien zij, gelijk hier in de XVII^de^ eeuw, steeds en overal vertoonde, is hare enkele onderscheiding der statuten in personeele en reëele.

Deze verdeeling, welke alomvattend heet, is gemaakt uit tweëerlei oogpunt: ab objecto en ab effectu. In werkelijkheid bestaan er dus twee klassificaties, die, elk uitgaande van haar verschillend standpunt, alle privaatrechtelijke bepalingen in hare beide groepen opnemen. De indeeling naar het voorwerp belet namelijk niet eene groepeering van hetzelfde voorschrift naar de werking; de eene onderscheiding betwist dus niet aan de andere een deel harer heerschappij; zij staan dus niet tegenover, maar naast elkaar. (1)

Zelfs zijn zij zeer nauw verbonden, formeel door de gelijkheid van de namen harer leden; materieel door het beslissend overwicht, dat de klassificatie „ab objecto" over die „ab effectu" oefent. Deze invloed is licht te verklaren. De Fransche leer

---

1) P. Voet. De statutis. IV. II, no. 3.
Rodenburg. T. II. C. 1. princ.; C. 2. princ. en no. I.
P. Voet gaf aan de beide leden van de onderscheiding „ab effectu" eenen eigen naam; vroeger bediende men zich van een omschrijving. Zie prfs. p. 50 vlg.

kent in beginsel slechts tweëerlei soort competentie; het objekt beslist, welke van die beide aan een rechtsvoorschrift zal worden toegekend. Daar nu het effekt van een statuut met personeel objekt personeel heet, en dat van een met een reëel objekt reëel, moeten dus de wetsnormen, naar het voorwerp in de eene of andere rubriek gerangschikt, ook met het oog op hunne werking in dezelfde groep worden geplaatst. (1)

Door dit eigenaardige gezag, aan de indeeling „ab objecto" toegekend, is deze voor onze juristen een onontbeerlijk hulpmiddel geworden, waarmee zij uitmaken, of in een concreet geval de eigene of een vreemde wet toepasselijk is. Van hare meerdere of mindere deugdelijkheid zal dus voornamelijk het oordeel over de Noord-Nederlandsche statutentheorie moeten afhangen, temeer daar zij alle wetsbepalingen in hare beide groepen heet te omvatten.

Rechtsvoorschriften, en wel positieve, zijn de levensregels der maatschappij, voor zoover ze door bevoegde organen ter algemeene kennis zijn gebracht: zij gebieden, verbieden en veroorloven handelingen en omschrijven de rechten en plichten daaruit voortspruitend. Die normen zijn gericht tot den mensch; hun inhoud wordt gevormd door de vaststelling eener bepaalde gedragslijn en door de bepaling van de bevoegdheden en verplichtingen, welke voor het rechtssubjekt uit zijne deelname aan het rechtsverkeer voortvloeien; hun strekking is de ordening der menschelijke samenleving.

Handelingen van oneindige verscheidenheid en talrijkheid stellen dat verkeer samen. Het is echter mogelijk deze in groepen te verdeelen en wel zoo, dat de leden van elke rubriek gemeene kenmerken bezitten, die bij de overige ontbreken. De

---

1) Slechts bij P. Voet zien we voorbeelden van statuten, die, hoewel naar het voorwerp onder de personeele gerangschikt, toch reëel effekt hebben. Zie prls. p. 44 vlg: 46.

rechtsregels nu beheerschen niet de samenleving, zij dienen haar. Het recht schikt zich dus naar de verkeershandelingen; de eigenschappen, die deze vertoonen, zullen zich derhalve afspiegelen in den inhoud der rechtsnormen. De rationeelste indeeling van het recht is daarom die, waarbij de voorschriften, rakende handelingen van eenzelfde rubriek, telkens tot eene afdeeling worden vereenigd. Eene dergelijke groepeering houdt rekening met het ware karakter van het recht, terwijl zij den waarborg oplevert, dat bepalingen met gelijke strekking en dus met gelijke eigenaardigheden telkens in ééne klasse worden saamgevat.

Op deze wijze kan het privaat recht worden onderscheiden in personen-, familie-, verbintenissen-, zaken- en erfrecht. 1)

De Fransche leer, door onze juristen der XVIIde eeuw op voorbeeld van d'Argentré verkondigd, doet echter geheel anders. Zij rekent niet met den aard der handelingen, welke een rechtsregel ordent, zij let dus niet op zijn inhoud of strekking, zij vraagt alleen naar het voorwerp, waarover wordt beschikt. Statutum disponit circa rem seu personam; in het eene geval is het reëel in het andere personeel.

Die klassificatie is onjuist èn in haar uitgangspunt èn in zich zelve. In haar uitgangspunt, want zij denkt zich de wetsbepalingen als „orderings about a person or a thing", terwijl zij zijn „commands to a person". 2) In zich zelve, want zij groepeert de statuten naar hun objekt, dus naar een criterium, dat niet bestaat, dat bovendien hunne strekking miskent. Zal het worden aangewend, dan moet eerst de wetsregel in strijd met zijne ware natuur als „beschikking over persoon of zaak" worden voorge-

---

1) Deze indeeling ziet alleen op het materieele recht; wil men ze uitbreiden tot het formeele, dan verkrijgt men eene nieuwe afdeeling: het procesrecht in engeren zin.

2) Westlake. Private international law. p. 130 § 148.

steld, en is het aangewend, dan zijn twee soorten van wetsnormen verkregen, wier leden zijn samengevoegd, met veronachtzaming van hunnen inhoud.

Nemen wij b. v. de rubriek der personeele bepalingen! Daarin worden opgenomen de rechtsvoorschriften, die aanwijzen, wanneer de meerderjarigheid aanvangt, de minderjarigheid eindigt, wie sui juris, wie alieni juris zijn, en dergelijke meer. 1) Het zijn de statuten, die gewoonlijk als statusregels worden aangeduid, omdat zij den rechtstoestand, waarin de personen verkeeren, omschrijven.

Daarbij worden gevoegd de rechtsnormen, die iemand bevoegd of onbevoegd verklaren tot het verrichten van een personeele handeling, als: de meerderjarige mag contracteeren, de gehuwde vrouw is onbevoegd tot contracteeren zonder toestemming van haren man. Ten slotte worden somtijds in deze groep nog geplaatst de regels omtrent de vererving van roerende goederen. 2) Verscheidenheid dus te over; naast personenrecht staat familierecht en daarnaast weer erfrecht.

Bij de reëele statuten bemerken we iets dergelijks. Bepalingen van zakenrecht, van erfrecht, voorzoover ze onroerend goed betreffen, worden op één lijn gesteld met de voorschriften, die de handelingsbevoegdheid ten aanzien van reëele daden regelen; b.v. de minderjarige mag niet testeeren; schenking tusschen echtgenooten is verboden. 3)

Dit gebrek roept echter een ander van veel ernstiger aard in het leven. De klassificatie ab objecto beslist over het effekt. Wat beteekent

---

1) Rodenburg. Opere citato. T. I. C. 2.; T. II. C. 1, princ.
P. Voet. De statutis. IV, II. no. 6.
2) J. a. Sande. Opere citato. L. IV. T. 8, C. 7.
3) Rodenburg. Opere citato. T. II. C. 5. no. 1 en 8.
Van Wesel. ad nov. constitutiones. Art. 16 no. 18.

dit eigenlijk? Dat de werking der wetsnormen wordt geregeld met verwaarloozing hunner strekking. En vormt deze juist niet het gewichtigste, en dikwijls zelfs het eenige middel ter bepaling van de competentie, welke aan een statuut moet worden toegekend? Zoo leert ten minste de statutentheorie der Commentatoren, zoo de Duitsche school sinds Savigny; in dezen zin uiten zich ook bij ons Asser en Jitta 1).

Een dergelijk principieel onjuist systeem moet tot absurde gevolgen voeren; de uitspraken onzer Oud-Hollandsche juristen komen dit bevestigen.

Naar de lex situs wordt de erfopvolging in onroerend goed beoordeeld, want de bepalingen, daarop betrekkelijk, zijn reëel; de lex domicilii daarentegen beheerscht den overgang van de roerende have, want de regels, hierop betrekkelijk, zijn personeel. 2) Is eene dergelijke verscheidenheid, al vloeit ze uit het verschil in objekt voort, niet ongemotiveerd? Beiderlei soort van voorschriften beoogen immers eene ordening van den overgang van het vermogen van eenen overledene op zijne erfgenamen.

De gelijkheid hunner strekking noopt tot gelijkheid in hunne behandeling met het oog op wetsconflicten.

Bij het personenrecht treden de ongerijmdheden, waartoe de tweeledige indeeling leidde, nog duidelijker aan het licht. Het statuut „minderjarig is hij, die zijn twintigste jaar nog niet heeft vervuld" en „de minderjarige mag niet contracteeren" volgen den gedomicilieerde overal, terwijl „de minderjarige is onbevoegd tot testeeren," als reëel, absoluut en territoriaal in effekt is. Maar zijn het niet alle regels van personenrecht? Het eerste

---

1) Lainé. Opere citato, I. p. 111—115.
Savigny. System. VIII. § 348.
Asser et Rivier. Eléments. § 5.
Jitta. Droit intern. privé. p. 196.
2) J. a. Sande. Loco citato.

voorschrift zegt immers niet anders dan dat personen beneden de twintig jaar in het algemeen handelingsonbevoegd zijn, en de beide andere dienen om die incapaciteit nader te preciseeren. Hun competentie moet dus op dezelfde wijze worden bepaald. Aanhangers der Fransche leer mogen echter aan zulk een argument geen beteekenis toekennen; zij zijn verplicht zich uitsluitend naar het voorwerp te richten. 1)

Dat de tweeledige indeeling op een principieele fout berust, dat de invloed, dien zij op het effekt der rechtsnormen oefent, een miskenning is van de ware beginselen, waarnaar de heerschappij der wet moet worden afgemeten, onze juristen hebben het nooit vermoed, veel minder nog uitgesproken. Wel gevoelden zij somtijds, hoe hunne klassificatie tot gevolgen voerde, die de meest gewone eischen van gezond verstand en billijkheid onbevredigd lieten. Zoo kwamen zij een enkel maal ertoe de gehoorzaamheid aan het objekt op te zeggen, zonder opzet, niet met het doel tot wijziging, maar enkel tot bereiking van een redelijk resultaat. Is de studie, die in het begin der XVII^{de} eeuw hier aan het wetsconflict werd gewijd, te vluchtig om met zekerheid hun ontrouw aan het voorwerp te kunnen aantoonen, de latere uitgebreider werken bieden daartoe ruimschoots de gelegenheid.

Een merkwaardig voorbeeld daarvan levert Rodenburg's verhandeling. De capiciteitsstatuten hebben een wilsverklaring tot objekt; is deze eene vervreemding, dan zijn ze reëel. De on-

---

1) Rodenburg. Opere citato. T. II. C. 1. princ. en n°. 1; T. II. C. V. n°. 8. Van Wesel. Opere citato. Art, 16 n°. 18 vlg.

De klassificatie ab objecto leidt ook bij bepalingen van familierecht tot eene onjuiste regeling harer competentie.

Zie: Rodenburg. Opere citato. T. II. C. 5. n°. 1; T. II. C. 1. princ.
P. Voet. De statutis. IV. II. n°. 5.
Van Wesel. Opere citato. Art. I. no. 10 vlg.

bevoegdheid van een minderjarige b. v. wordt dus bij de levering van onroerend goed door de lex situs bepaald. Een dergelijke consequentie gaat den liberalen jurist echter te ver; zijn gevoel zegt hem, dat de handelingsbevoegdheid steeds naar de wet der woonplaats moet beoordeeld worden; daarom verklaart hij alle capiciteitsnormen voor personeel. Om deze beslissingen met zijn grondbeginselen te doen rijmen stelt hij het voor, alsof dergelijke wetsvoorschriften den blooten persoon tot voorwerp hebben. Deze assimilatie aan de statusregels is echter niets meer dan een kunstmiddeltje. En Rodenburg erkent dit eigenlijk zelf, wanneer geen bepaald motief hem de personaliteit van zulk statuut wenschelijk doet schijnen. „De minderjarige is bevoegd tot testeeren" en „schenking tusschen echtgenooten is verboden" zijn in zijn oog afkeurenswaardige wetsregels; hunne werking moet dus beperkt zijn: daarom wordt, op grond van hun waar objekt, hunne realiteit aangenomen 1).

Bij P. Voet neemt de ontaarding der enkele klassificatie nog breeder verhoudingen aan. Wel kunnen zijn reëele statuten worden teruggebracht tot beschikkingen over zaken, maar zijn personeele zijn voor een zeer groot deel van het voorwerp losgemaakt. De enkele opgave van de wetsvoorschriften dezer rubriek wijst het uit; naast de rechtsnormen, die bepalen, wie minderjarig of meerderjarig, sui of alieni juris, wettig of onwettig kind zijn, worden die genoemd, welke de handelingsbevoegdheid, 't zij ten aanzien van personeele, 't zij van reëele daden, regelen. Voet's groepeering kan hier dus niet op het gewone criterium rusten; en daar de saamgevoegde bepalingen alle den rechtstoestand van het rechtssubjekt omschrijven, moet men aannemen, dat in hun inhoud het beslissende kenmerk is gelegen.

---

1) Rodenburg. T. I. C. 2; T. II. C. 1. no. 2; C. 5. no. 1 en 8.

De tweeledige indeeling is dus bij onze juristen ingrijpend gewijzigd. Het voorwerp heerscht alleen nog uitsluitend in het gebied van het erf- en zakenrecht; voorschriften dier soort worden steeds als beschikkingen over zaken gedacht; zij zijn dus reëel.

Tusschen roerend en onroerend goed wordt bovendien geen verschil meer gemaakt; de fictie van d'Argentré, dat mobilia aanhangsels zijn van den persoon, viel voor eene andere, door Rodenburg ontwikkeld: zij worden geacht te liggen in het domicilie van den erflater of eigenaar. De wet der woonplaats blijft dus wel op de roerende have toepasselijk, echter niet meer in de kwaliteit van personeel statuut, maar als wet der ligging. 1)

De strekking der wetsnormen is daarentegen het gewichtigste motief geworden voor hunne personaliteit; tal van bepalingen van personenrecht, enkele van familierecht heeten personeel enkel op grond van hare gelijke of verwante natuur. 't Gevoel onzer juristen voor den waren aard van een wetsregel is echter nog zeer onzuiver; bovendien stellen zij formeel nog steeds het objekt als beslissend kenmerk voor. Het kan dus niet missen, of nu en dan herneemt het voorwerp zijn vroeger gezag en doet een voorschrift ondanks zijnen inhoud in de reëele groep plaatsen. 2)

Het begrip personeel statuut in de Fransche leer hier te lande is derhalve niet te definieeren. Het is niet, gelijk het in zijn zuivere conceptie b.v. bij Burgundus was, eene wetsbepaling, gedacht als beschikking over den persoon; 't is evenmin een voorschrift van personen- of familierecht, maar het is eene mengeling van bestanddeelen van beiderlei soort De samenlezing van de leden dezer rubriek vertoont daarenboven de sporen van grenzelooze

---

1) Rodenburg Opere citato. T. I. C. 2. in finc. T. II. C. 2. no. 1.
P. Voet. De statutis. IV. II. 2 en 8; IX, I. 8. De rebus mob. et immob. XXIII. n°. 1.

2) Rodenburg. Opere citato. T. II. C. 5. no. 1 en 8.
P. Voet. De statutis. IV, II, 5; IV. III. 9.

willekeur; naar hun luim het hun aangeeft, laten onze juristen nu eens het voorwerp de strekking, dan weer de strekking het voorwerp overheerschen.

Toch leidde die gedeeltelijke verwerping van het objekt tot eene belangrijke verbetering, die de theorie der XVIIe eeuw eenen stap nader bracht aan de thans verkondigde. De omvang van het personeele statuut werd uitgebreid, die van het reëele ingekrompen, terwijl bij de klassificatie der rechtsnormen en speciaal der personeele eenigermate ten minste met de eenheid van strekking werd gerekend.

De tweeledige onderscheiding, zelfs in den gewijzigden vorm, waarin ze bij ons bestond, had nog een groot gebrek; zij was te eng. Tal van bepalingen bleven buiten hare beide afdeelingen staan, en, waar soms een jurist, zooals Rodenburg, alle statuten in de tweeledige groepeering samendrong, durfde hij toch slechts bij betrekkelijk weinige hunne competentie van die personaliteit of realiteit ab objecto te laten afhangen. Voor de begrenzing van de heerschappij der wetten was die klassificatie dus niet toereikend. De rechtsgeleerden waren dus verplicht naar andere middelen om te zien, die gevonden werden in de terzijdestelling van de tweeledige indeeling en in de constructie van het mixtum-begrip.

Eerste hulpmiddel.

Menigmaal waren de juristen niet in staat den persoon of de zaak als objekt op te sporen, menigmaal aarzelden zij, zoo het voorwerp was gevonden, daarnaar de competentie af te meten. In dergelijke gevallen was het stilzwijgend aangenomen, dat men de tweeledige indeeling met al hare gevolgen liet varen, dat men zich eenvoudig gedroeg naar de voorschriften der Italiaansche leer. De inhoud der rechtsregels in kwestie werd nagegaan, en in overeenstemming daarmee hun effekt bepaald. Soms maken

onze schrijvers het zich nog gemakkelijker; dergelijke statuten, waarop hun systeem niet kan worden toegepast, gaan zij eenvoudig met stilzwijgen voorbij.

Reeds de weinige uitlatingen van J. a Sande en van Matthaeus kunnen ons dit leeren. Ook Rodenburg's werk rechtvaardigt die bewering. Als hij b. v. eens terloops verklaart, dat kontrakten worden beheerscht door de lex loci actus, is die regel gevonden zonder hulp van de tweeledige indeeling. 1) P. Voet's arbeid verschaft een nog sterker voorbeeld.

In een der laatste hoofdstukken van zijn „De statutis" stelt hij zich de vraag, naar welke wet de rechten en verplichtingen der partijen, uit overeenkomsten voortspruitend, beoordeeld moeten worden. Het kontrakt zelf, zoo antwoordt hij, zijn aard en zijne direkte gevolgen worden door de lex loci celebrati actus bepaald, maar de meer verwijderde werkingen, uit mora, negligentia enz. ontstaande, door de wet van de plaats der betaling. In verband hiermee staat zijne opvatting, dat de nietigheid of vernietigbaarheid eener overeenkomst naar de eene of de andere coutume wordt beoordeeld, al naar de oorzaak der ongeldigheid in het kontrakt zelf ligt of in een later opgekomen mora. 2) Een klassificatie onder de personeele of reëele statuten werd echter niet beproefd om tot deze oplossing te geraken, en evenmin geschiedde dit ten aanzien van het formeele procesrecht. Toch wordt ook hiervoor het beginsel gegeven, dat de processueele handelingen moeten worden verricht overeenkomstig de lex fori.

Een dergelijke handelwijze verdient geen onverdeelde goedkeuring. De gebreken van het hooggeprezen eigen stelsel worden

---

1) J. a. Sande. Opere citato. L. I, T. XII. D. 5; L. IV. F. I. D. 14.
A Matthaeus. L. I. C. 21 no. 37.
Rodenburg. T. I. C. 5, no. 14—16; T. II. pars altera. C. 4 nº. 5.

2) P. Voet. De statutis. IX. II. no. 9—12 en 20.

verheeld en de resultaten van een ander systeem worden overgenomen zonder opgave van hunne herkomst. Aldus wordt de scheeve voorstelling gewekt, als was het geheel van regels, die den inhoud van het toenmalige internationaal privaat recht vormden, aan de tweeledige indeeling verschuldigd, te meer daar in den aanvang hunner werken onze rechtsgeleerden deze steeds alomvattend hebben genoemd.

Tweede hulpmiddel.

De personeele en reëele statuten zijn niet de eenige, die de Fransche leer kent; nu en dan wordt door hare verkondigers een derde groep, de gemengde, onderscheiden. 1) Reeds d'Argentré en Burgundus hadden getracht hunne theorie te verruimen door de vorming van zulk eene nieuwe rubriek, maar het mixtum -- begrip, gelijk zij het hadden gedacht, kreeg bij onze rechtsgeleerden nooit blijvend gezag 2).

P. Voet waagde ten slotte een nieuwe poging. Hadden de stichter der Fransche school en zijn Belgische leerling de mixtura van een statuut doen steunen op het karakter van het objekt als deels personeel, deels reëel, hij plaatst zich op een geheel ander standpunt. De gemengdheid van het voorwerp is eene bedrieglijke basis, zoo verklaart hij, want bijna steeds kan een wetsvoorschrift worden herleid tot een beschikking òf alleen over personen òf alleen over zaken. Heel anders is het daarentegen met het effekt, waarin tòch het voornaamste kenmerk van een rechtsnorm is gelegen. Sommige wetsregels zijn absoluut en territoriaal, andere relatief en extraterritoriaal, maar daaraan sluit zich eene derde soort, die deels absoluut zijn, voor zoover ze iedereen, handelend bin-

---

1) d'Argentré. Opere citato. art. 218, gl. 6. no. 6, 9, 22.
Burgundus. Opere citato. Tr. I. n°. 1—3 en 24.

2) Rodenburg. Opere citato. T. I. C. 2; T. II. C. II no. 1.

nen het territoir van hunnen wetgever, binden, deels extraterritoriaal, voor zoover zij hun werking ook uitstrekken tot elders gelegen goed. Het zijn de solemniteitsbepalingen. Is toch een testament gemaakt met inachtneming van de formaliteiten der plaats, waar de erflater zich bevindt, dan is het geldig ook ten aanzien van elders gelegen eigendommen. Die vormvoorschriften nu zijn gemengde statuten, want hunne competentie vertoont de eigenschappen, deels van die der reëele, deels van die der personeele 1).

Tegen die nieuwe onderscheiding op zich zelve valt niets te zeggen; maar daarom bereikt zij nog niet het doel, waarmee zij is opgesteld: uitbreiding van het gebied, waarover de indeeling naar het objekt heerscht, zoodat met hare hulp het effekt kan worden bepaald van wetsregels, die vroeger in hare leden geen plaats konden vinden. De solemniteitsstatuten hadden krachtens eene algemeene en sinds jaren vaststaande opvatting eene zeer eigenaardige werking. Van deze oplossing bedient zich Voet om die bepalingen, welke noch ab objecto, noch ab effectu onder de personeele of reëele konden geklassificeerd worden, in eene nieuwe rubriek saam te vatten met het oog op hare bijzondere competentie. De tweeledige groepeering naar het voorwerp blijft dus ongewijzigd; het aantal wetsvoorschriften, wier werking zij kan helpen bepalen, ondergaat dus geene vermeerdering.

Ondanks het hulpmiddel, door Voet aan de hand gedaan, blijven derhalve de nadeelen, welke de beperktheid der tweeledige klassificatie in het leven roept, voortbestaan.

---

1) P. Voet. De statutis. IV. II, no. 2—4.
Wel onderscheidt hij ook gemengde statuten met het oog op hun voorwerp, maar hij hecht er zeer weinig waarde aan.

B. Tweede eigenschap. De basis van het effekt.

Eene tweede eigenaardigheid vertoont de Fransche leer in de basis, waarop zij de competentie der wetten doet steunen 1).

Statuten zijn uitingen van het staatsgezag; hun heerschappij behoort zich dus even ver als het staatsgezag zelf uit te strekken. De souvereiniteit is echter in zich zelve onbeperkt; dit moderne idee dringt zich direkt aan de beoefenaars van het internationaal privaat recht hier te lande op. Bij Rodenburg is voor het eerst zijn invloed duidelijk te bespeuren; het wekt bij hem een onbestemde vrees, dat de extraterritorialiteit van de personeele wetsnormen ernstig wordt bedreigd. Als toch de souverein alles is binnen zijn territoir, maar niets daarbuiten, is het noodzakelijk, dat de reëele rechtsvoorschriften absoluut en territoriaal zijn, maar tevens, dat de personeele uitsluitend toepasselijk zijn op alle personen, vertoevend binnen het gebied van hunnen wetgever Toch wil hij tot elken prijs de extraterritoriale werking van het personeele statuut behouden, want de competentie van de wet van het feitelijk verblijf is in strijd met de strekking van dergelijke bepalingen, is bovendien belemmerend voor het verkeer. Er moet dus een middel worden opgespoord, dat het absolute karakter der souvereiniteit kan breken; het wordt gevonden in de billijkheid. Deze vordert, dat de staat en de bevoegdheid der personen naar de wet hunner woonplaats wordt beoordeeld; voor hare eischen moeten de souvereinen afstand doen van hun streng

1) Onder basis wordt hier verstaan de oorzaak, waarom de staten, 't zij gedwongen, 't zij vrijwillig, zich gedragen naar de regels, die de competentie der statuten omschrijven; de oorzaak dus, waarom zij het effekt der reëele statuten beperken tot den grond in hun territoir, het effekt der personeele tot de personen, in hun gebied gedomicilieerd, maar onverschillig, waar zij ook mogen vertoeven; de oorzaak ten slotte, waarom zij een dergelijk effekt, door andere souvereinen aan hunne statuten toegekend, eerbiedigen.

recht om alle rechtssubjekten, die zich binnen hunne grenzen ophouden, te onderwerpen aan de personeele wetsvormen, die zij zelf hebben uitgevaardigd. In het oog van Rodenburg is deze redeneering volmaakt juist; ook zijne opvolgers blijven tot zelfs op het einde der XVIIde eeuw die meening huldigen. 1)

Het duurt echter niet lang, of het gebrek dier opvatting wordt in het licht gesteld. P. Voet zet in die richting de eerste schrede. Juist het absolute karakter der souvereiniteit, zoo zegt hij zeer terecht, ontslaat de staten van den plicht om met de eischen der souvereiniteit te rekenen. De dwang tot eerbiediging van het gezag der lex domicilii wordt hiermee vernietigd. Ex comitate kan alleen een souverein de heerschappij van vreemde wetten in zijn territoir dulden 2).

De grondslag van de werking der reëele statuten is dus de souvereiniteit, want zij strekt zich even ver als deze uit. Het effekt der personeele heeft daarentegen in de aequitas zijn basis; zij noopt de staten immers, zelfs in strijd met hunne in beginsel onbeperkte souvereiniteit, de competentie van buitenlandsch recht te eerbiedigen.

Wel komt hierin wijziging, wanneer Voet zijn stelsel verkondigt; de extraterritorialiteit gaat dan steunen op een bloot gunstbetoon, door de souvereinen elkaar bewezen. In dezen vorm is zij echter niet meer eigen aan de Fransche theorie, want het werk, waarin zoo wordt geleerd, vormt den overgang tot eene nieuwe school.

---

1) Rodenburg-Opere citato. T. 1 C. 3 princ. en no. 1.
Van Wesel. Opere citato. Art. 13 no. 28.

2) P. Voet. De statutis IV. ll. no. 7 en 17. De rebus mob. et immob. XII no. 2 en 5.

C. Derde eigenschap. De verhouding van de reëele tot de personeele statuten.

Als derde karaktertrek der Fransche theorie wordt gewoonlijk voorgesteld de verhouding van de reëele tot de personeele statuten, die zou zijn als van regel tot uitzondering.

Is dit juist gezien? Voorzoover de indeeling ab objecto betreft zeker niet, want daarbij is de overheersching van de eene klasse door de andere onbestaanbaar. Reëel is immers de rechtsnorm, die beschikt over zaken; personeel, die beschikt over personen. 't Gaat dus niet aan om, waar 't voorwerp niet duidelijk te voorschijn treedt, maar eenvoudig te vermoeden, dat het eene zaak zal zijn; en toch hierin zou zich het overwicht van het reëele statuut, zoo het werkelijk bestond, praktisch uiten.

Maar wellicht laat zich in de groepeering ab effectu die eigenaardige betrekking tusschen hare leden bespeuren? De absolute en territoriale werking van het reëele statuut is immers in overeenstemming met het souvereiniteitsbeginsel, terwijl de relatieve en extraterritoriale werking van het personeele daarmee in tegenspraak is; in geval van twijfel, zoo zou men dus kunnen zeggen, moet het effekt reëel geacht worden. Toch is die conclusie, hoe rationeel ze ook mag schijnen, wel wat gewaagd. De Fransche school — dit is juist een harer meest typische eigenschappen — meet de competentie eener bepaling af naar haar voorwerp; staat nu bij de klassificatie ab objecto de eene rubriek niet tot de andere als regel tot uitzondering, dan is het zeer bezwaarlijk bij de onderscheiding ab effectu, bij haar gevolg dus, eene dergelijke verhouding aan te nemen. Bovendien, al is het beginsel eener absolute souvereiniteit eene belemmering voor de extraterritoriale competentie, in de Fransche leer wordt het toch voor beperkt gehouden; de billijkheid geldt als een deugdelijk argument om dien hinderpaal, waar noodig, ter zij te dringen. Nooit hebben

ook onze juristen den regel uitgesproken: bij onzekerheid omtrent het passende effekt, is dit reëel; nooit zelfs hebben zij zoo gedacht.

Heeft d'Argentré echter niet geleerd, en heeft Burgundus het niet herhaald, dat de zaak den persoon overheerscht? Hebben onze juristen niet in denzelfden geest gesproken? Toch vestigen al die verklaringen de beweerde verhouding niet; zij pleiten er zelfs niet voor; zij gaan ze eenvoudig met stilzwijgen voorbij. 't Zijn enkel beweringen, die, met het oog op de klassificatie ab objecto gegeven, kort en duidelijk verkondigen, hoe de zaak, als voorwerp, een rechtsnorm reëel maakt, ook waar zijn natuur voor de personaliteit zou pleiten 1).

De overtuigendste grond voor de niet- exceptionaliteit der personeele competentie levert wellicht de groote uitbreiding, die deze in den loop der XVII^{de} eeuw erlangde. Vergelijk de personeele statuten van Rodenburg met die van d'Argentré en Burgundus. Hun aantal is onder den invloed der „strekking" vermeerderd, zelfs in veel ruimer mate dan met het objekt strookte, en juist in een tijd, toen zich het idee der absolute souvereiniteit, de gewaande grondslag van de uitzonderingsverhouding, ontwikkelde.

Wanneer echter Voet zijn „de statutis" heeft gepubliceerd, wijzigt zich de betrekking tusschen de beide soorten van wetsregels geheel en al. Zijn theorie, in uiterlijk Fransch, in wezen Hollandsch, erkent geen extraterritorialiteit, tenzij ex comitate; de aequitas heeft bij hem opgehouden de basis te zijn der verplichte extraterritorialiteit. Thans is het een vaststaande regel geworden, dat rechtens alle wetsvoorschriften territoriaal zijn, onverschillig, of een persoon of een zaak het voorwerp is. Waar

---

1) D'Argentré. Opere citato ad art. 218. glose 6. no. 6—9.
Burgundus. Opere citato. Tractatus. IV. no. 21, 22.

een rechtsnorm zijn werking buiten de grenzen uitstrekt, geschiedt dit dus bij wijze van uitzondering krachtens gunstbetoon van eenen vreemden souverein.

Eerst bij Voet wordt dus de gewraakte verhouding gevonden; daarvan mag men echter den aanhangers der Fransche school geen verwijt maken, want hij verkondigt eigenlijk reeds eene nieuwe theorie. 1)

---

1) Lainé. Introduction. II. p. 69—77.
Laurent. Droit civil intern. I. § 361.
Beide auteurs nemen het bestaan van het exceptioneele karakter aan zij maken het tot eene ernstige grief tegen de Fransche leer.
Eene uitstekende studie over de Fransche theorie in Frankrijk, België en de Noordelijke Nederlanden wordt gevonden bij Lainé. I p. 269—425 II p. 5—93.

HOOFDSTUK III.

Overgang van de Fransche tot de Hollandsche leer.

Onze juristen volgen de Fransche theorie in de hoop, dat hare beginselen de sleutel zijn tot oplossing van alle bezwaren. De resultaten beschamen echter de gekoesterde verwachtingen. Slechts voor een klein deel van het privaat recht worden competentie-regels gevonden, en deze zijn dikwijls in flagranten strijd met het aangenomen systeem, want het rechtsgevoel onzer rechtsgeleerden, door de behoeften der praktijk geleid, deed herhaaldelijk uitspraken opstellen, liberaler dan hunne leer gedoogde 1).

Zelf klagen zij over de onvruchtbaarheid van hun ingespannen pogen; de oorzaak daarvan weten zij echter niet te ontdekken 2). Toch ligt ze voor de hand; het stelsel, dat zij aanhangen, is

1) Zie prfs. p. 67 vlg.

2) Rodenburg. Opere citato. T. I. C. 1.
P. Voet. De statutis. IV, II. no. 1.

gebrekkig geconstrueerd. Het criterium der tweeledige indeeling miskent het ware karakter van het recht; de beide rubrieken van wetsnormen, die worden saamgelezen, omvatten de meest verschillende soorten; hun heerschappij wordt dus geregeld met veronachtzaming hunner strekking, terwijl de grondslagen, waarop het tweeerlei effekt wordt gebaseerd, met elkaar in tegenspraak zijn.

De Noordelijke Nederlanden zouden echter in de XVIIIde eeuw deze gebrekkige leer door een andere zien vervangen, door de Hollandsche, gezuiverd van de inconsequenties harer voorgangster. Maar die theorie was niet het werk van één dag of van één jurist. Toen J. Voet en Huber aanvingen haar te verkondigen, hadden de ideëen, waaruit zij was opgebouwd, reeds een bestaan van bijna eene eeuw achter zich; deels hunne onbekendheid, deels vrees voor hunne gevolgen hadden hunne eerdere ontwikkeling belet.

Het „De jure belli ac pacis", die bekende wetenschappelijke codificatie van het volkenrecht, bevatte de eerste openbaring der der nieuwe beginselen. 1) De aard van het hoofdonderwerp noodigde de Groot als het ware uit eenige overdenkingen omtrent een verwante stof als het internationaal privaat recht neer te schrijven. Hij plaatste zich hierbij op een geheel ander standpunt dan zijne voorgangers. Hadden dezen met het oog op eene bepaalde coutume naar den omvang harer competentie gevraagd, hij stelde onder den invloed van het algemeene karakter van zijn werk zoo generaal mogelijk de vraag: hoever strekt zich de heerschappij der wetten uit? Vooral verdient ook opmerking de bron, waaruit hij zijne oplossing putte; het was niets minder dan de grondslag van zijn ganschen arbeid,

---

1) Hugo de Groot. 1583—1645. Zijn „De jure belli ac pacis" verscheen in 1625.

dan zijne rechts- en staatsleer, die het ontstaan en het wezen van recht en staat trachtte te onthullen. Hare kennis is dus voor ons onontbeerlijk.

Den mensch is de zucht tot gemeenschapsleven ingeboren; zijn aard noopt hem tot samenleving met zijns gelijken; deze behoeft regels, waarnaar hare leden hun gedrag kunnen inrichten. Natuurrecht, jus naturale, heeten zij, want hun bestaansoorzaak is die societas, een uitvloeisel van de menschelijke natuur. Hun inhoud wordt bepaald door de inspraken van de rede. 1)

Op zich zelf weerloos tegenover zijn vijanden, heeft de mensch bovendien tal van behoeften, wier bevrediging de medewerking van anderen vordert. Zoo geschiedde het, dat de individuën met wederkeerige overeenstemming zich tot krachtige gemeenschappen verbonden, die het algemeen welzijn zouden betrachten; daarmee was de staat, civitas, ontstaan. De normen, uitgevaardigd door de oppermacht, die aan het hoofd van den staat is geplaatst, vormen het burgerlijk recht, het jus civile. Voor de burgers zijn ze verbindend krachtens de stilzwijgende overeenkomst, die aan het staatsbestaan ten grondslag ligt; voor vreemdelingen binnen het territoir vertoevend zijn ze het eveneens, maar krachtens het „imperium", de souvereiniteit, die alles en allen binnen de landgrenzen aan zich onderwerpt. 2)

Uit deze beginselen worden enkele regels van internationaal privaat recht afgeleid. Zoo twee personen kontrakteeren, wordt hunne overeenkomst beoordeeld naar het jus civile der plaats van hun werkelijk verblijf op het oogenblik der handeling; zelfs hunne

---

1) De Groot. Opere citato. Prolegomena nº. 6—11; Liber I. Cap. I, no. X en XII.

2) De Groot. Opere citato. Prol. no. 15.
L. I, C. I. no. XIII en XIV.
L. II, C. XVIII no. IV, 5.

capaciteit wordt naar die wet afgemeten. Vreemd recht kan nooit toepasselijk zijn, want het feitelijk vertoef onderwerpt den persoon aan het uitsluitend imperium van den staat, waarin hij verkeert.

Deze hoofdregel is echter beperkt. Wanneer de kontraktanten op het tijdstip hunner wilsverklaring zich in verschillende territoiren ophouden (b.v. bij eene overeenkomst door middel van brieven gesloten tusschen een persoon te Londen en een te Parijs), dan wordt hunne bevoegdheid en hun kontrakt met zijne gevolgen door het jus naturale beheerscht. Hetzelfde geschiedt ook, wanneer de partijen bij het totstandkomen der handeling zich buiten het rechtsgebied der beschaafde Christelijke staten bevinden, b.v. op de open zee.(1)

De beslissing, die het laatste geval erlangt, is volkomen in overeenstemming met de Groot's rechts- en staatsleer. Als toch de grondslag van de werking eener wet gelegen is in het feitelijk vertoef der kontraktanten binnen het territoir van haren wetgever, dan kan geen enkel jus civile toepasselijk zijn, wanneer zij zich buiten het ingedeelde staatsgebied ophouden.

Ook de eerste uitzondering kon niet anders worden opgelost. Het ging toch niet aan om evenals in de normale gevallen de wet der verblijfplaats competent te verklaren. De eenheid der rechtsbetrekking, uit een overeenkomst geboren, verzet zich tegen een dergelijken regel, die haar aan tweeërlei recht zou onderwerpen. De praestatie der eene partij zou naar een ander jus civile worden beoordeeld, dan die van de andere ; zelfs zou het mogelijk kunnen zijn, dat de eene wel, de andere niet tot betaling was gehouden, wanneer namelijk de beide wetten in tegenovergestelden zin over de geldigheid der wilsverklaring beslisten(2).

---

1) De Groot. Opere citato. L. II. C. XI. no. V, 2 en 3.

2) Verondersteld wordt hier, dat de kwestie over de competente wet rijst ten aanzien van een bilateraal kontrakt. Bij eenzijdige overeenkomsten zal men wel moeten aannemen, dat de wet van het feitelijk verblijf van den debiteur steeds en uitsluitend toepasselijk is, onverschillig waar de crediteur zich mag bevinden.

Er bleef dus niets anders over dan het jus naturale toepasselijk te verklaren.

De aanwending zijner grondidees heeft de Groot beperkt tot het verbintenissenrecht en de bepalingen omtrent capaciteit, voor zoover het overeenkomsten geldt. Het zijn dus slechts brokstukken van een leer, die hij ons naliet, maar in alle geval zijn ze meer dan voldoende om daarin de kiemen eener nieuwe theorie te kunnen onderscheiden.

De ongelukkige tweeledige indeeling der statuten is verworpen, waardoor de vrijheid van beweging is vermeerderd. Het beginsel der beperkte souvereiniteit heeft plaats gemaakt voor het absolute. Gewichtige verschilpunten vloeien daaruit voort. Voor zoover het kontrakten betrof, werd hieruit afgeleid, dat de handelingsbevoegdheid wordt afgemeten naar de wet van het feitelijke verblijf. Deze conclusie strijdt rechtstreeks met de Fransche leer, die hier de lex domicilii laat beslissen.

Een onderzoek naar het effekt van het zaken- en erfrecht heeft de Groot niet ingesteld, maar wellicht zou hij hierbij tot hetzelfde resultaat zijn gekomen als Rodenburg en diens volgelingen. Wat toch bij de beperkte souvereiniteit geldt: „de goederen zijn onderworpen aan het uitsluitend gezag der overheid, binnen wier territoir ze liggen," gaat bij de absolute zeker op. De lex situs kan dus alleen toepasselijk zijn. Twijfel is alleen mogelijk omtrent de capiciteitsstatuten ten aanzien van reëele handelingen. Moet hier de wet der ligging of die van het feitelijk verblijf competent zijn? De souvereiniteit van den staat, waarin het te vervreemden goed is gelegen, komt hier in botsing met het uitsluitend gezag, dat een vorst oefent over de personen, binnen zijn ressort vertoevend.

Een gewichtig verschilpunt vormt weer de behandeling der overeenkomsten. Worden ze door de aanhangers der Fransche school aan de lex loci actus celebrati of aan de lex loci solu-

tionis, of deels aan de eene, deels aan de andere onderworpen, de Groot laat ze beheerschen door het jus civile van het land, waarin de handelende personen op het oogenblik hunner wilsverklaring verblijven. Nog grooter wordt de afwijking, wanneer het kontrakten betreft, tot stand gekomen buiten het rechtsgebied der beschaafde Christelijke staten, of terwijl de partijen zich in verschillende territoiren bevinden. De competente rechtsnorm is dan het jus naturale, een begrip aan de Fransche theorie geheel vreemd. 1)

Gedurende het grootste gedeelte der XVII^de^ eeuw bestonden dus hier te lande twee zeer uiteenloopende leeren, waarvan de eene de uitsluitend gezaghebbende was, terwijl de andere met stilzwijgen werd voorbijgegaan. De oorzaak ligt voor de hand; afgezien van zijne theoretische betwistbaarheid, was de Groot's systeem voor de praktijk ongeschikt.

Overeenkomsten te onderwerpen aan de wet van de werkelijke verblijfplaats der partijen, hare capaciteit naar hetzelfde recht te bepalen, was reeds een zeer gewaagde stap. Geheel onvereenigbaar met de verkeersbehoeften was echter de competentie, die in de aangewezen gevallen aan het jus naturale werd toegekend. Vooral kontrakten, afgesloten tusschen personen, die in verschillende territoiren vertoeven, zijn talrijk in den internationalen handel. Door het jus naturale zouden ze beheerscht worden, dus door geen enkel recht, want het natuurrecht is een uitermate vaag be-

---

1) De Groot heeft behalve in zijn „De jure belli ac pacis" ook elders het internationaal privaat recht behandeld, n. l. in zijne adviezen, opgenomen in de Holl. Consultatiën: daar gaat hij van geheel andere beginselen uit, hij volgt er de Fransche leer.

grip, dat bij een proces zich moet oplossen in het billijksheidsgevoel van den oordeelenden rechter. 1)

Zulk een leer, die rechteloosheid schiep, waar rechtszekerheid werd gevorderd, kon in onveranderden vorm nooit eene te duchten concurrente zijn voor hare zooveel oudere voorgangster. Het gevaar, dat deze bedreigde, lag slecht in één der elementen van de Groot's theorie, in het absolute souvereiniteitsbeginsel, dat in den loop der XVII^{de} eeuw zich meer en meer op den voorgrond drong.

De verwarde statenmassa der middeleeuwen was langzamerhand geordend. Tal van landsheerlijke territoiren hadden hunne halfslachtige zelfstandigheid verloren, en waren administratieve onderdeelen geworden van een enkel krachtig rijk; andere hadden zich een onafhankelijk staatsbestaan weten te verzekeren. Tegelijkertijd waren de staatkundige rechten der burgers afgesleten tegen de wassende macht van de overheid, in die kleinere of grootere staten optredend. Toen nu de souvereinen eenmaal tegenover hunne eigene onderdanen hunne heerschappij hecht bevestigd hadden, dachten zij zich ook gerechtigd om elke inbreuk te keeren, die hun gezag van buiten af zou kunnen lijden. Dit idee heeft de Groot in zijn werk neergelegd; de staatsalmacht is absoluut, zoo niet naar binnen (tegenover de onderdanen) dan toch naar buiten (tegenover vreemde staten); zij duldt binnen haar grenzen geen enkele machtsoefening van eenen vreemden souverein. Met behulp van dit beginsel stelt hij de competentie der wetten vast; het feitelijk vertoef binnen een bepaald gebied onderwerpt den persoon aan de overheid van dat territoir, dus ook aan haar recht.

---

1) Zie hierover Westlake. International law. § 160. Bovendien handelt dezelfde auteur over de Groot's leer in § 159 en in de Revue de droit int. et de législation comparée. Tome XII. 1880. p. 40 vlg.

Een dergelijke handelwijs was in overeenstemming met den tijdgeest, want in hunne onderlinge verhoudingen waakten de staten angstvallig voor de eerbiediging van den regel: inmenging van buiten wordt geweerd. 't Was dus te verwachten, dat het voorbeeld van de Groot navolging zou vinden, en toch dit gebeurde niet. Onze juristen verklaarden de personeele statuten relatief en extraterritoriaal, hoewel een dergelijk effekt door de absolute souvereiniteit wordt uitgesloten. Die uitsluiting wilden zij niet aanvaarden, want zij was belemmerend voor het verkeer; daarom blijven zij vasthouden aan de voorstelling, dat de billijkheid de souvereiniteit beperkt. Eerst door P. Voet wordt het nieuwe beginsel aangenomen, en met voorliefde wordt het door hem uiteengezet. Een nieuwe school wil hij daarmee niet stichten; hij zal het enkel gebruiken tot bevestiging der uitkomsten, die de Fransche theorie reeds heeft verkregen. De uitvoering van dat plan baart echter moeilijkheden, want streng geredeneerd, voert de gekozen basis tot andere conclusies dan de gewenschte. Wel vloeit eruit voort, dat de reëele statuten absoluut en territoriaal zijn, dat de capaciteit ten aanzien van reëele handelingen moet worden beoordeeld naar de lex situs, maar zij verzet zich tegen de uitspraak, dat de handelingsbevoegdheid met het oog op overeenkomsten afhangt van de lex domicilii. (1)

Een leer is niet gevestigd, maar de heerschende is ondermijnd, want, daar hare regels, welke niet passen aan het absulute souvereiniteitsidee, enkel zijn opgesteld, niet gemotiveerd, wordt de overtuiging gewekt, dat zij onhoudbaar zijn. De latere rechtsgeleerden kunnen niet twijfelen over hunne taak; uit het principe, door de Groot gegeven, door Voet met nieuw gezag bekleed

---

1) P. Voet. De statutis. IV, II. no. 7.
De rebus mob. et immob. XII. no. 2.

moeten zij een ander systeem opbouwen. Het „de jure belli ac pacis" had reeds in een enkel punt de hierbij te volgen richting aangeduid 1).

---

1) Het is niet al te gewaagd te veronderstellen, dat ook het Romeinsche recht bevorderlijk was aan het aannemen van het idee der absolute souvereiniteit. Dit schijnt bevestigd te worden door het feit, dat de latere juristen, die dit beginsel trachten toe te passen bij de regeling van de werking der wetten, dit doen in commentaren op het corpus juris: Zie: J. Voet. Pandekten, U. Huber Praelectiones juris Romani et hodierni.

HOOFDSTUK IV.

De Hollandsche theorie.

§ 1. *De theorie van Huber.*

Inleiding.

't Was omstreeks het einde der XVII^de^ eeuw, toen enkele onzer juristen zich niet langer bij de Fransche leer konden neerleggen en naar het voorbeeld van de Groot een nieuwe theorie construeerden.

Huber was de eerste, die dit werk volbracht. Slechts enkele bladzijden beslaat zijne verhandeling, die toch een der merkwaardigste studies vormt, welke ooit aan het internationaal privaat recht zijn gewijd, Het gezag, dat haar thans nog in Engeland en vooral in Noord-Amerika wordt toegekend, is wel het treffendst bewijs harer waarde 1).

---

1) Ulricus Huber (1635=1694), hoogleeraar te Franeker. Zijne verhandeling over de competentie der wetten plaatste hij in het tweede deel zijner „Praelec-

Het plan van Huber's arbeid is zeer eenvoudig. Afkeerig van lange theoretische redeneeringen legt hij de grondbeginselen van zijn systeem in drie axioma's neer, die in het kort worden gemotiveerd. Daaruit leidt hij vervolgens twee praktische regels af, waardoor direkt de op handelingen en rechtsfeiten toepasselijke wet wordt aangewezen. Van eene klassificatie der statuten in personeele en reëele is bij hem geen sprake.

A. De drie axioma's.

a. *De grondslag en de beteekenis der axioma's.*

Huber's grondregels luiden aldus:

Ie. Leges cuiusque imperii vim habent intra terminos eiusdem reipublicæ omnesque ei subjectos obligant, nec ultra.

IIe. Pro subjectis imperio habendi sunt omnes, qui intra terminos eiusdem reperiuntur, sive in perpetuum, sive ad tempus ibi commorentur.

---

tiones juris Romani et hodierni" in den derden titel van het eerste boek; haar opschrift luidt: de conflictu legum; eene verkorte en hier en daar omgewerkte vertaling wordt bovendien gevonden in zijne „Heedensdaegse Rechtsgeleertheyt." Boek I. K. III.

Over den invloed, dien Huber's leer oefende op de ontwikkeling van het internationaal privaat recht vooral in Engeland en Amerika, zie: Story, Conflict of laws. § 31 en 178.

Foelix. Traité du droit intern. privé. I. p. 19 vlg.

Wheaton. Commentaire sur les éléments du droit intern. privé et sur l'histoire des progrès du droit des gens. III, p. 54 vlg.

Lainé. Introduction. II. p. 96, 107 vlg.

Harrison. Journal du droit int. privé. 1880, vooral p. 428,

Zeer merkwaardig is in dit opzicht het werk van Dudley Field. Outlines of an international code; de inleiding der Division Second herhaalt Huber's axioma's.

IIIe. Rectores imperiorum id comiter agunt, ut jura cuiusque populi intra terminos eius exercita, teneant ubique suam vim, quatenus nihil potestati aut juri alterius imperantis eiusque civium praejudicetur. 1)

Alle individuën, die zich in een bepaald territoir bevinden, hetzij gedomicilieerden, hetzij tijdelijk vertoevenden, zijn uitsluitend aan de daar optredende overheid onderworpen; dit volgt uit het absolute karakter der souvereiniteit.

De wetten zijn eene manifestatie van het staatsgezag; hare competentie reikt dus even ver als dit gezag. Rechtsregels binden derhalve ieder, binnen het gebied van hunnen wetgever verblijvend; zoodra een persoon echter de grenzen overschrijdt, zelfs al is hij gedomicilieerde, verliezen zij ten zijnen aanzien hunne werking.

In deze woorden kan de inhoud der eerste twee axioma's worden weergegeven. 2)

Wanneer dus een tijdelijk vertoevende, een subditus temporarius, gelijk Huber zegt, in de plaats van zijn feitelijk oponthoud handelt, moet hij zich gedragen naar de daar geldende wet. De in- en uitwendige vereischten der wilsverklaring, hare gevolgen, de capaciteit der betrokken personen wordt naar hare voorschriften beoordeeld. Zoo zal ook op een rechtsfeit, dat be-

---

1) Huber. P. Praelectiones. T. II. L. I. T. III. no. 2.

2) Wel kan een souverein bepalen, dat zijne wetten steeds verbindend zijn voor personen, binnen zijn gebied gedomicilieerd, onverschillig, waar zij zich mogen bevinden; 't spreekt echter van zelf, dat vreemde staten op zulk eene verklaring geen acht behoeven te slaan. Zoolang de gedomicilieerden in het buitenland vertoeven, zijn zij gehouden zich naar de wet van hun werkelijk verblijf te gedragen; eerst, wanneer zij in hunne woonplaats zijn teruggekeerd, kunnen zij ter verantwoording geroepen worden wegens de veronachtzaming der lex domicilli, waaraan zij zich tijdens hunne afwezigheid hebben schuldig gemaakt. Zie over deze kwestie. Story. Conflict of laws. § 21 en 22.

voegdheden of plichten voor iemand schept, of dat zijn rechtstoestand wijzigt, toepasselijk zijn het recht der plaats van zijn werkelijk verblijf op het oogenblik, dat het feit geschiedt.

Er doen zich echter groote moeilijkheden voor. Het territoir, waar de menschen zich bevinden, kan wisselen; handelingen of rechtsfeiten kunnen bovendien het voorwerp van een proces worden in een anderen staat, dan door wiens recht ze van den aanvang af werden beheerscht. In het eene geval kan de souverein van de nieuwe plaats van oponthoud, in het andere die van het land, waar de rechtsstrijd wordt gevoerd, zijne wellicht afwijkende wet competent verklaren. De rechten en verplichtingen, die een wilsverklaring of een rechtsfeit in het leven riep naar het recht van het land, waarin de betrokken personen verkeerden, toen de rechtscheppende gebeurtenis voorviel, kunnen hierdoor gewijzigd worden. Om die onbillijkheid, voortspruitende uit de streng doorgevoerde souvereiniteit, te keeren dient het derde axioma. Het leert ons, hoe de staten der beschaafde maatschappij gedeeltelijk van hunne souvereine rechten afstand hebben gedaan. Wederkeerig zijn zij overeengekomen om het gezag van vreemde rechtsnormen te eerbiedigen, wanneer deze eenmaal op een handeling of rechtsfeit toepassing hebben gevonden, d. w. z. wanneer zij eenmaal daaraan rechtswerking hebben verleend of ontzegd. Het van den aanvang af competente recht, d. i. het recht van de verblijfplaats der betrokken personen op het oogenblik van het verrichten der handeling of van het geschieden van het rechtsfeit, blijft dus steeds en overal competent. 1)

---

1) De toepassing van dit beginsel stelt ons voor eene moeilijke vraag, wanneer de partijen gedurende het afleggen harer wilsverklaring zich naar een ander land begeven. Moet dan het rechtsgevolg worden geëerbiedigd, dat de van het eerste oogenblik toepasselijke wet aan de handeling verbindt, of het rechtsgevolg, daaraan toegekend door de wet van de latere verblijfplaats, waar de handeling

Met het oog op zijne strekking zou het derde axioma dus op deze wijze geformuleerd kunnen worden: verkregen rechten worden beschermd. Een dergelijk beginsel is ook bekend in de leer, die handelt over de tijdelijke grenzen van de heerschappij der rechtsvoorschriften. 1) Daar waarborgt het de rechtsgevolgen van een rechtsfeit tegen de verkorting, welke zij door de beoordeeling naar eene latere wet van denzelfden staat zouden kunnen lijden; hier tegen de schennis, welke de aanwending van eene gelijktijdig bestaande wet van eenen anderen staat zou kunnen veroorzaken. Er bestaat dus verschil in functie en dit maakt het verklaarbaar, dat Huber aan zijn derde axioma eene beperking heeft toegevoegd. Waar de souvereiniteit van een territoir, of de verkregen rechten zijner burgers door de erkenning van een vreemde wet zouden worden geschonden, houdt de eerbiediging van reeds ontstane rechtsgevolgen „ex comitate" op; uitsluitend de eigen wetsnormen worden dan toegepast.

b. *De juistheid der axioma's.*

1e. De eerste twee axioma's 2).

De eerste twee axioma's mogen niet onverdeeld worden goed-

---

werd voleindigd? Naar Huber's opvatting nu wordt niet alleen een voldragen recht, maar reeds de kiem van een recht beschermd, zooals de volgende beslissing leert. Een testament gemaakt naar de vormvoorschriften, geldend in den staat, waar de akte is verleden, wordt overal voor geldig gehouden, zelfs als de erflater in een ander territoir overlijdt; toch is de uiterste wil eerst een volkomen handeling op het tijdstip van den dood des erflaters.

De wet van het land, waar een persoon aanvangt te handelen, beheerscht dus zijne geheele wilsverklaring, en overal wordt hare competentie erkend.

1) Dit beginsel is zeer duidelijk uitgesproken door Westlake. Private intern. law. § 58 en § 165. Tegenwoordig wordt het algemeen erkend, maar men bedenke, dat de van den aanvang af toepasselijke wet bij de moderne juristen heel dikwijls eene andere is dan bij Huber.

Zie von Bar. Theorie und Praxis. I p. 108 vlg.

2) Hier wordt enkel nagegaan, of de beide eerste axioma's juiste gevolgtrek-

gekeurd; ze zijn te ruim. Mogen ze al juist zijn, voor zoover het feiten betreft, die door verbintenissen- of familierecht worden beheerscht, anders is het bij de daden en feiten, welke vallen onder voorschriften van erf- en zakenrecht, b.v. beschikkingen over goederen, inbreuken op den eigendom, erfopvolging. Lichamelijke zaken zijn immers — het souvereiniteitsbeginsel brengt het noodzakelijk mee — geheel onderworpen aan de overheid, die heerscht op de plaats harer ligging. Deze alleen is bevoegd en in staat ten haren aanzien daden van gezag te verrichten; eene andere kan en mag dat niet, want daartoe zou zij moeten optreden buiten haar territoir. En het spreekt van zelf, dat weer uitsluitend de staat, binnen wiens gebied de goederen zijn gelegen, gerechtigd is voor te schrijven, hoe de eigenaar of derden zich tegenover deze moeten gedragen. Bij hem berust toch de exclusieve macht om voor de nakoming van dergelijke regels te waken, want hij alleen kan een beweerd bezit verleenen of onthouden, een bestreden bezit ontnemen of bevestigen. In één woord uit het absolute souvereiniteitsidee volgt, dat, voor zoover het bepalingen van erf- en zakenrecht betreft, de persoon is onderworpen niet aan de wet van zijn feitelijk verblijf, maar aan die der ligging van de goederen, welke door zijne handeling worden getroffen 1).

Deze afwijkende uitspraak leidt tot botsingen met de eerste twee axioma's, ten minste somtijds. Geldt het daden, die inbreuk maken op zakelijke rechten, dan is de mogelijkheid van strijd

---

kingen uit het souvereiniteitsidee zijn; hunne praktische bruikbaarheid blijft buiten bespreking.

Zie Von Bar. Theorie und Praxis des int. Privatrechts. I. p. 53.

1) Zie ter bevestiging dezer beschouwing:

Foelix. Traité du droit intern. privé. I. § 9,10, 56, 60 en 66.

Westlake. Opere citato. § 61 vlg; § 72 vlg.

Story. Opere citato. § 18.

Field. Outlines of an int. code p. 375.

uitgesloten; de lex situs valt dan steeds samen met de wet van de plaats, waar het individu werkelijk vertoeft, want dergelijke handelingen kunnen alleen worden verricht op of aan het goed zelf. Bij beschikkingen over den eigendom daarentegen, bij eene levering b. v., is het zeer wel denkbaar, dat de zaak, die wordt vervreemd, in een geheel ander territoir is gelegen, dan waar de partijen hunne wilsverklaring afleggen. Welke wet moet dan in achtgenomen worden? Ongetwijfeld die der ligging, want de souverein, die deze uitvaardigde, heeft het in zijne uitsluitende macht aan de levering gevolg toe te kennen; dit weigert hij natuurlijk, zoo ze niet is geschied naar zijne voorschriften 1).

Bij het opstellen zijner beide eerste axioma's heeft Huber alleen gerekend met het uitsluitend gezag, dat een staat over personen oefent; zijne heerschappij over de goederen werd verwaarloosd en daarmee de competentie der lex situs. Dit gebrek wordt echter later hersteld, als uit de grondregels wordt afgeleid, dat alle handelingen zijn onderworpen aan de wet van de plaats harer verrichting. Wanneer dit beginsel wordt toegepast op vervreemdingen en testamenten, wordt het hem duidelijk, dat hier de lex situs de bevoegde moet zijn. Hij maakt daarom deze uitzondering: bepalingen, welke goederen met een of ander kenmerk stempelen, beheerschen altijd den grond binnen het territoir van haren wetgever. Uit de ter toelichting gegeven voorbeelden blijkt, dat bedoeld zijn de voorschriften van zaken- en erfrecht 2).

De wijze, waarop de fout wordt goedgemaakt, is echter niet

---

1) Bij vererving van nalatenschappen kan het ook zeer licht voorkomen, dat de erflater op het oogenblik van zijn overlijden in een ander territoir verblijft dan waar zijne goederen liggen; in dergelijke gevallen behoort natuurlijk de lex situs de erflopvolging te beheerschen. Huber. Loco citato no. 15.

2) Huber. Opere citato. T. II. L. I. T. 3 no. 15.

Merkwaardig is het, dat Huber den vorm van reële handelingen laat afhangen van de wet van het feitelijk verblijf der partijen, wier capaciteit hij ook

geheel onberispelijk. Stelt Huber gewoonlijk de wetsnormen voor als gedragsregels, hier doet zijne woordenkeus weer denken aan de onjuiste opvatting der Fransche school, die ze tot beschikkingen over personen of zaken maakt. Bovendien wordt het gezag der lex situs als eene uitzondering voorgedragen, als eene uitzondering slechts gemotiveerd. En dit vooral moet ons verwonderen in een jurist, die overeenkomstig de eischen der absolute souvereiniteit de werking der wetten wilde vaststellen.

2°. Het derde axioma 1).

De competentie der rechtsvoorschriften, gelijk ze uit het absolute souvereiniteitsidee wordt afgeleid, is onbillijk, is bovendien strijdig met de belangen van het internationale verkeer. Het derde axioma poogt hierin verbetering te brengen door binnen zekere grenzen de heerschappij van vreemde wetten toe te laten. „Ob reciprocam utilitatem," „ex comitate" stemmen de staten toe in deze verkorting van hun gezag.

De moderne juristen van het vasteland verwerpen deze beschouwing. Wordt de werking van buitenlandsche rechtsnormen slechts bij wege van gunst geduld, dan mist het internationaal privaat recht alle vastheid, zoo zeggen zij. Het extraterritoriale effekt zou immers slechts de welwillendheid der souvereinen tot

---

naar dezelfde wet beoordeelt. Zie T. II. L. I. T. 3. no. 3, 4, 13 en 14.

De Engelschen en Amerikanen gaan hier verder in hunne conclusies, getrokken uit de uitsluitende heerschappij van eenen souverein over den grond in zijn territoir; de capaciteit der personen bij daden, vallend binnen het gebied van het erf- en zakenrecht, den vorm van dergelijke daden onderwerpen zij aan de lex situs.

Story. Conflict of laws. § 430 en 435.

Westlake. Private intern. law. § 71, 89 en 144, § 81 vlg.

Field. art. 544.

Foelix. Opere citato. I. p. 108 (noot van Demangeat).

1) Huber. Opere citato. T. II. L. I. T. 3 no. 2. Jus publicum universale. L. III. C. 8 § 7.

basis hebben, en deze kan zich elk oogenblik wijzigen, kan zelfs geheel ophouden te bestaan. Onzekerheid omtrent het toepasselijke recht zou dus in het leven worden geroepen. 1) Tegenover Huber's comitas-idee stellen zij vervolgens hunne eigene leer, die de staten dwingt het gezag van vreemde wetsregels binnen hun territoir te eerbiedigen. 2)

Alle onafhankelijke rijken vormen samen de groote »Rechtsgemeinschaft der Völker"; voor hare belangen wijken de souvereine rechten van den enkelen staat. Vorderen de behoeften der Rechtsgemeinschaft, dat eene buitenlandsche wet op eene bepaalde rechtsbetrekking wordt toegepast, dan is iedere staat verplicht aan dien eisch gevolg te geven; het absolute souvereiniteitsbegrip wordt dus verworpen.

Die theorie is moeilijk betwistbaar, maar daarom is het nog niet noodzakelijk geheel en al in te stemmen met het harde oordeel, door hare verkondigers over Huber's comitas-idee geveld. De nieuwe leer geeft namelijk evenmin als de bestredene de zekerheid, dat overal, waar noodig, het gezag van vreemde wetsnormen zal worden geduld.

De moderne juristen vergeten, dat er een groote afstand ligt tusschen de theoretische constructie van dien plicht en diens inachtneming door onafhankelijke staten. Wel staat het in theorie vast, dat de souvereinen gedwongen zijn te berusten in de heerschappij van buitenlandsche wetten binnen hun gebied, maar daarom is het nog niet

---

1) Weiss. Droit intern. privé. p. 503.
Despagnet. Droit intern privé. no. 20.
Laurent. Droit civil intern. I. p. 573 vlg.
Fiore. Droit intern. privé. p. 61.
Jitta. La méthode du droit int. privé. p. 53 vlg.
Wheaton. Opere citato. p. 56.

2) Savigny. System des heutigen R. Rechts. VIII. § 348. voorn p. 28 vlg von Bar. Opere citato. I. p. 75. vlg. p. 105. vlg. Vergelijk ook Jitta. Loco citato.

zeker, dat zij zelf die leer aanhangen, dat zij hun handelingen daarnaar zullen inrichten. De ondervinding van elken dag wijst het uit. De staten zijn zeer gereserveerd, zoodra het aankomt op de erkenning van eene beperking hunner souvereine macht, en nog minder zijn ze geneigd zich naar dergelijke beperkingen te gedragen. En wanneer nu een staat zich tegen de competentie van vreemd recht verzet, wie zal hem dan tot de inachtneming van zijne eigenlijke verplichtingen nopen?

Niet zijne naburen, want nooit oefenen dezen in eene aangelegenheid van privaatrechtelijken aard eenigen druk op hunne gelijken uit. De eenige werkelijke dwang kan slechts liggen in het rechtsbewustzijn der naties, dat de „Rechtsgemeinschaft der Völker" en hare consequenties in zich heeft opgenomen. Wanneer dit zich voortdurend en algemeen openbaart in de pers en in de parlementen, zal geen staat aan zijn moreelen invloed weerstand kunnen bieden. Voor het oogenblik kan hiervan echter geen sprake zijn, want die rechtsovertuiging is nog niet aanwezig.

De beide theorieën hebben dus in den tegenwoordigen tijd, wanneer het aankomt op het bereiken van een praktisch resultaat, tamelijk wel dezelfde waarde. Of immers de eerbiediging van een buitenlandsche wet als gunstbetoon wordt verzocht, of als vervulling van een plicht wordt geeischt, het maakt geen verschil, zoolang het middel ontbreekt, dat tot voldoening noodzaakt. 1)

Met dit alles zij echter niet beweerd, dat de beide stelsels op eene lijn staan; dat van Savigny wint het verre, want het bevat in die „Rechtsgemeinschaft" eene kracht, die ter eeniger tijd het absolute karakter der souvereiniteit zal breken. Huber's leer

---

1) Zoo schijnen de Amerikaansche juristen ook te denken. Zie: Story. Conflict. of laws: § 33 vlg.
Vergelijk Foelix. Opere citato. 1 p. 25 vlg.

daarentegen laat haar exclusivisme onaangetast èn voor thans èn in de toekomst.

Het comitas-idee zou bovendien met nog andere gebreken behept zijn; de algemeene opvatting noemt het illeberaal en vaag 1).

Reeds dadelijk moet op deze beschuldiging worden geantwoord, dat ze nooit geheel waar kan zijn, want de beide eigenschappen, waarvan zij de comitas beticht, zijn onvereenigbaar. Is deze toch een eng begrip, duldt ze slechts in enkele gevallen de heerschappij van vreemde wetten, dan is ze het tegendeel van vaag. Maar is ze onbepaald, laat ze in ruime mate het gezag van buitenlandsche rechtsnormen toe, zonder voldoende aanwijzing der grenzen, waarbinnen die gunst mag worden betoond, dan is ze het tegendeel van eng. Slechts een der ten laste gelegde kwaliteiten kan dus aanwezig zijn.

Nu is het comitas-idee niet illiberaal, want het opent de mogelijkheid, dat in ruime mate het recht van een bepaald land in een ander territoir werkt; handelingen en rechtsfeiten worden immers overal beoordeeld naar de daarop van den aanvang toepasselijke wet. Van zulk eene leer kan men toch moeilijk met Laurent beweren, dat zij de staten met eenen Chineeschen muur omgeeft, die hen geheel aan het internationale verkeer onttrekt.

Maar is misschien het verwijt van vaagheid gemotiveerd? Wordt de comitas geheel abstrakt van alle daarmee verbonden beginselen gedacht, wordt daaronder enkel verstaan de wederkeerige welwillendheid, waarmee een souverein het gezag der wetten van zijn naburen in zijn gebied erkent, dan moet het antwoord bevestigend luiden. De enkele comitas is immers niets meer dan de basis, waarop de heerschappij van buitenlandsche

---

1) Westlake. Opere citato. p. 127.
Laurent. Opere citato. I p. 573. vlg. p. 577 vlg.
Wheaton. Opere citato. III pag. 56. vlg.

rechtsnormen steunt; in haar zélve bevat zij dus volstrekt geene aanwijzing der gevallen, waarin op haar de competentie van vreemd recht kan worden gegrond. In plaats van een gebrek is dit integendeel eene deugd. Was het anders, dan zou de aanvang der extraterritorialiteit eens vooral zijn vastgesteld, terwijl deze zich behoort te wijzigen naar steeds wisselende behoeften. De werking, die een wet buiten haar eigen territoir kan oefenen, moet immers worden bepaald naar de eischen van het verkeer en deze wisselen onophoudelijk.

Een conflictenleer kan echter niet volstaan met den grondslag aan te geven, waarop de erkenning van buitenlandsch recht rust, want ze moet tevens algemeene voorschriften geven, waaruit met zekerheid kan worden opgemaakt, wanneer op dien grondslag een beroep gedaan behoort te worden. Het verwijt van vaagheid, hoewel gericht tegen het comitas-begrip zelf, ziet dan ook voornamelijk op de onbepaaldheid dezer regels; in dezen zin krijgt het ook de wezenlijke beteekenis eener beschuldiging.

In zijn derde axioma nu begint Huber met zeer duidelijk de grenzen af te bakenen, waarbinnen het gezag van rechtsvoorschriften, door eenen bepaalden staat uitgevaardigd, bij zijne naburen moet worden geëerbiedigd. Een wet wordt overal en altijd voor competent gehouden ten aanzien van de handelingen en rechtsfeiten, verricht of geschied, terwijl de betrokken personen in het territoir van haren wetgever vertoefden. Elke twijfel is uitgesloten. Ongelukkig werden echter aan dezen regel twee uitzonderingen toegevoegd, waardoor hij alle vastheid verloor. Schending van de souvereiniteit en verkorting van de verkregen rechten zijner burgers maken het voor eenen souverein onmogelijk de heerschappij van vreemd recht te dulden. De onbestemdheid harer formuleering, de onzekerheid omtrent hare eigenlijke bedoeling maken deze beperkingen tot gemakkelijke

voorwendsels om overal, waar dit gewenscht schijnt, de eigen wetsnormen toepasselijk te verklaren.

Zoo kunnen souvereinen de verkorting hunner rechten in elk denkbaar geval als beletsel voor de extraterritorialiteit opwerpen, want de competentie van buitenlandsche wetten binnen hun territoir vormt in zich zelf reeds een inbreuk op de souvereiniteit. 1) Schennis van de verkregen rechten der burgers is in de praktijk al een niet minder gemakkelijk middel, want uit het gebruik dat Huber daarvan maakt, blijkt, hoe het reeds voldoende is, zoo er enkel belangen worden benadeeld. Het volgende voorbeeld kan dit leeren. Echtgenooten, in Holland gedomicilieerd, maken daar een geheim beding, dat de vrouw niet gehouden is de schulden te voldoen, door haren man alleen aangegaan. Naar Hollandsch recht is deze overeenkomst geldig tegenover de crediteuren, naar Friesch recht niet. Kan nu de vrouw in Friesland tot betaling worden gedagvaard door de personen, die daar met haren echtgenont kontrakteerden? Volgens Huber zeer zeker, want de eerbiediging van de Hollandsche wet zou gelijkstaan met verkorting van het recht der Friesche schuldeischers om zich op de vrouw te verhalen. Die bevoegdheid is echter nooit verkregen, want de aansprakelijkheid der echtgenoote zou moeten steunen op eene handeling in Holland verricht, naar Hollandsch recht te beoordeelen, en dit verklaart haar niet verbonden. 2)

---

1) Zie de volgende toepassingen. T. II. L. I. T. 3 no. 4, 5, 6, 8, en 13. Een sprekend voorbeeld levert de volgende casuspositie uit de Heed. Rechtsgeleertheyt. B. I. K. III. no. 23.

Een stedelijke keur verbiedt — en het is een verbod, dat in tal van steden geldt — aan de burgers brandewijn te gaan drinken even buiten de jurisdictie der stad ten einde ontduiking der accijnzen te voorkomen. Maken de burgers zich aan overtreding schuldig, dan zijn ze strafbaar, maar de actie tot betaling der vertering wordt afgewezen, wanneer ze wordt ingesteld in de stad, die het verbod uitvaardigde. Schending der souvereiniteit is de grond, waarop de eerbiediging van vreemd recht geweigerd wordt!

2) Huber. Praelectiones. T. II. L. I. T. 3. no. 11.

Wanneer de moderne juristen op grond dezer uitzonderingen het derde axioma van vaagheid beschuldigen, zijn zij volkomen in hun recht. Gaan zij echter verder, verwerpen zij het geheel en al, omdat het voor eenen staat de gelegenheid opent om ten allen tijde ten nadeele van de onderdanen van andere souvereinen de werking van vreemde wetten uit te sluiten, dan wordt hun oordeel onbillijk. De onbepaaldheid van den comitas-regel is immers een bijna zuiver theoretisch gebrek, dat in de praktijk zijnen invloed nooit ernstig kan doen gevoelen. Beproeft toch een souverein steeds de competentie van de eigen rechtsnormen te handhaven, waar deze in het belang zijner burgers strekt, dan zullen zijne naburen tegenover hem denzelfden maatregel als middel van represaille gaan toepassen.

De schade, die zijne handelwijze eerst buitenlanders berokkent, valt dus ten slotte op zijne eigene burgers terug. Iedere staat kent dit gevolg; hij weet dus ook, dat het voordeel zijner onderdanen, waarnaar hij streeft, het meest bevorderd wordt door eene ruime wederkeerige erkenning van het gezag der vreemde wetten, naarmate de verkeersbehoeften deze vorderen. In deze wetenschap ligt derhalve het korrektief tegen het misbruik, dat de onbestemdheid van het derde axioma kan doen vreezen. 1)

Maar bovendien de fout, die Huber's leer aankleeft, wordt in de theorieën der modernen ook gevonden, want ze is een noodzakelijk kwaad. Elk land bezit rechtsvoorschriften, die de werking van daarmee strijdend buitenlandsch recht absoluut uitsluiten. Huber drukte deze gedachte uit door de besproken uitzonderingen aan zijnen comitas-regel toe te voegen. De Italiaansch-Fransch-Belgische school nam hare toevlucht tot het nieuwe begrip van de „lois d'ordre public international", die binnen het territoir van

---

1) Vergelijk: Story. Conflict of laws § 34—38.
Foelix. Opere citato. I. p. 25 vlg.; 31 vlg.

haren wetgever steeds door een ieder moeten worden inachtgenomen; de Duitsche juristen spreken van „zwingende oder Prohibitiv-gesetze". Dat de beperkingen van Huber vaag zijn, dat ze een bron van misbruik kunnen schijnen, valt niet te ontkennen. Maar zijn die lois d'ordre public international ook niet een rekbaar begrip, dat, wanneer een staat het verkiest, aan de bevoordeeling van eigen onderdanen kan worden dienstbaar gemaakt? 1)

Het derde axioma is dus niet zoo verwerpelijk als de scherpe kritiek der meeste schrijvers wel doet gelooven. In de comitas geeft het toch een voor het oogenblik nog deugdelijken grondslag voor de extraterritoriale werking der wetten; bovendien bevat het eenen algemeenen als juist erkenden regel omtrent de gevallen, waarin de heerschappij van vreemd recht moet worden toegelaten. Wel heeft het gebreken, maar deze zijn deels zuiver theoretisch, deels worden ze, al is het wellicht in mindere mate, in elke conflictenleer gevonden.

B. De beide praktische regels.

a. *De regel „Cuncta negotia."*

Uit zijne drie axioma's leidt Huber dezen regel af:

Cuncta negotia et acta tam in judicio quam extra judicium, seu mortis causa sive inter vivos, secundum jus certi loci cele-

1) Savigny. System. VIII. § 349.
von Bar. Opere citato. I. p. 95 en p. 127 vlg.; belangrijk is daar ook de litteratuur-opgave.
Weiss. Droit intern. privé. p. 516.
C. Brocher. Nouveau traité du droit intern. privé. no. 141 vlg.
Jitta. Opere citato. p. 168. vlg.
Despagnet. Opere citato. no. 159; vervolgens eene studie van denzelfden auteur over „L'ordre public en Droit int. privé" in het Journal du droit int. privé. 1889. p. 5 en 207.

brata valent, etiam ubi diversa juris observatio viget ac ubi sic inita, quemadmodum facta sunt, non valerent.

Tweeërlei wordt daar gezegd. Alle handelingen, hare in- en uitwendige vereischten, hare gevolgen zijn van den beginne af onderworpen aan de wet van het land, waar ze zijn verricht. Naar hare voorschriften worden zij bovendien steeds en overal beoordeeld. 1)

De redactie van den regel is algemeen; zijne bedoeling is echter beperkt tot daden, welke binnen de bepalingen van het familie- of verbintenissenrecht vallen. Handelingen en feiten, waarop zaken- of erfrecht moet worden toegepast, worden namelijk naar de uitdrukkelijke verklaring van Huber zelf door de lex situs beheerscht, ten minste voor zoover hunne inwendige vereischten en hunne werking betreft.

Nu de omvang van het beginsel is bekend, mogen we vragen naar zijn grondslag. Is het werkelijk, gelijk wordt beweerd, uit de drie axioma's afgeleid? 2)

---

1) Huber. Praelectiones. T. II. L. I. T. 3. no. 3; tal van toepassingen worden bovendien in de volgende nummers gevonden.
Schennis der souvereiniteit of verkorting van de verkregen rechten der eigen burgers maakt de eerbiediging van eene vreemde lex loci actus voor een staat onmogelijk; zoo verklaart Huber in zijne toelichting op den regel „Cuncta negotia." Naderen uitleg behoeft deze beperking zeker niet; ze is immers eene herhaling van de beperkingen, die aan het derde axioma zijn toegevoegd.

2) Zie Huber. Praelectiones. T. II. L. I. T. 3. no. 15: de vorm van reële handelingen wordt echter altijd beheerscht door de lex loci actus. Zie prf. Hoofdstuk IV. § 1. A. b. 1.
De regel „Cuncta negotia" geldt ook voor judicieele handelingen: deze laten wij echter buiten bespreking. Zie no. 6 en 7.
Omtrent de wet, die den staat en de bevoegdheid der personen bepaalt, heeft Huber een afzonderlijken regel opgesteld, die later wordt behandeld. Zie prfs. p. 102 vlg.

Dat het gezag der lex loci actus, zoo ze eenmaal op eene handeling toepassing heeft gevonden, overal wordt erkend, is ongetwijfeld in overeenstemming met het derde axioma. Strijdt het echter niet met de beide andere, dat juist de wet van de plaats der handeling van den aanvang af wordt competent verklaard?

Wordt, zooals gewoonlijk geschiedt, door één persoon eene wilsverklaring afgelegd, of door meerdere gezamenlijk, maar allen vertoevend in één territoir, dan is de wet van het oord der handeling tevens die van het feitelijk verblijf der partijen. Dan bestaat er dus verband, maar door een kleine wijziging der omstandigheden kan dit zeer gemakkelijk worden opgeheven. Als twee of meer personen een kontrakt sluiten, is het immers heel wel mogelijk, dat elk zich in een verschillend land bevindt. B. v. een graanhandelaar te Rotterdam verkoopt per brief een partij tarwe aan een vakgenoot te Parijs. Naar het eerste en tweede axioma zijn de individuën onderworpen aan de wet van het oord, waar zij zich ophouden. De overeenkomst en de daaruit voor elke partij voortvloeiende verplichtingen zouden dus ten aanzien van de eene naar Hollandsch, ten aanzien van de andere naar Fransch recht moeten beoordeeld worden. De regel „Cuncta negotia etc." laat echter de wilsverklaring, en de præstaties, waartoe elke kontraktant gehouden is, door de enkele lex loci actus beheerschen. De werking, die zoodoende of aan de Fransche of aan de Hollandsche wet wordt toegekend, vormt derhalve eene afwijking van de beide eerste axioma's, van het souvereiniteitsidee dus. Niet vrijwillig echter gaf Huber hier het grondbeginsel zijner theorie prijs. De eenheid van de rechtsbetrekking, uit een bilateraal kontrakt voortspruitend, wordt verbroken door de gelijktijdige competentie van tweeërlei recht; om dit gevaar te keeren bleef er geen ander middel over dan de substitutie van de lex loci actus voor de wet der werkelijke verblijfplaats. Het

jus naturale, waartoe de Groot zijn toevlucht had genomen, was immers onpractisch. 1)

Maar nu zijn alle bezwaren nog niet overwonnen, want welke wet is eigenlijk die lex loci actus? die van het land, waar de overeenkomst wordt afgesloten? Handelen de partijen persoonlijk en mondeling met elkaar, dan levert het antwoord geen moeilijkheden op, maar tal van kontrakten komen tusschen afwezigen tot stand. Dan moet gelet worden op het oogenblik, waarop de wilsverklaring een voldongen feit is. Blijven we bij het vroegere voorbeeld. De koopman uit Rotterdam biedt per brief eene partij tarwe te koop aan een Parijzenaar, die het aanbod eveneens per brief accepteert. Komt de koop nu tot stand, als het bericht te Parijs op de post wordt bezorgd, of eerst wanneer het in Rotterdam wordt ontvangen? Neemt men het eerste aan, dan is Parijs de locus actus; acht men de andere opvatting juist, dan is het Rotterdam; en in overeenstemming hiermee zal men of het Fransche recht of het onze voor competent moeten houden.

Om dus in dergelijke gevallen de wet van de plaats der handeling te kunnen aanwijzen, is voor alles noodig, dat het tijdstip wordt vastgesteld, waarop de overkomst een voldongen feit was. Dit is echter verre van gemakkelijk; tal van theorieën bepalen

---

1) In de hierboven aangeroerde kwestie wordt verondersteld, dat de overeenkomst eene tweezijdige is. Men zal toch wel moeten aannemen, dat bij eenzijdige kontrakten de wet van het feitelijk verblijf van den debiteur op 't oogenblik der handeling steeds competent is: deze zal bovendien meestal, zoo niet altijd, met de lex loci actus samenvallen.

De Groot kent nog een geval, waarin het jus naturale toepasselijk behoort te zijn, n.l. als de partijen bij het afleggen harer wilsverklaring zich buiten het gebied van de beschaafde Christelijke staten bevinden. Er is dan geen wet van de werkelijke plaats van oponthoud, er is ook geen lex loci actus. Huber heeft aan deze mogelijkhetd niet gedacht: een ernstige grief mogen wij hem daarvan echter niet maken, want zulke overeenkomsten, gesloten op de open zee of in onbeschaafde landen, zullen slechts een heel enkele maal voorkomen.

Zie prfs. Hoofdstuk III.

namelijk dat oogenblik, maar telkens op afwijkende wijze en geen enkele heeft zooveel stemmen op zich vereenigd, dat zij als de onbetwist heerschende kan worden aangemerkt 1).

De onvastheid, die daardoor de lex loci actus blijft aankleven, heeft Huber echter, ten minste voor zoover het de inwendige vereischten en de gevolgen van overeenkomsten betreft, door eenen nieuwen regel grootendeels opgeheven: kontrakten worden beheerscht door het recht van het oord der betaling, als zulk een oord uitdrukkelijk of stilzwijgend door de partijen is bedongen. 2) Bij de meeste verbintenissen zal dus het gezag van de lex loci actus voor dat der lex loci solutionis moeten wijken. Al is immers het oord, waar gepresteerd moet worden, niet met name genoemd, bijna altijd zal het mogelijk zijn dit uit de bedoeling der handelende personen af te leiden. 3)

Het verband tusschen de beide eerste axioma's en het op overeenkomsten toepasselijke recht is dus weer losser geworden, want de afgesprokene plaats van betaling kan in een geheel ander territoir liggen, dan waar de partijen op het oogenblik harer wilsverklaring vertoefden. Zekerheid omtrent de competente wet is verkregen, maar ten koste van het souvereiniteitsbeginsel.

Is het op zich zelf reeds vreemd, dat Huber zoo gemakkelijk

---

1) Field, die overeenkomsten evenals Huber aan de lex loci actus onderwerpt, tracht op eene eigenaardige wijze de bezwaren, aan het aanwijzen dier wet verbonden, op te heffen: hij neemt daartoe in zijn Intern. Code eenige artikelen op, die de plaats der handeling bepalen. Zie art. 607—614: vergelijk art. 601—606.

2) Huber. Praelectiones. T. II. L. I. T. 3. no. 10.
Dit beginsel geldt ook bij huwelijken. De locus solutionis is daarbij de plaats, waar de echtgenooten, op het oogenblik der huwelijksvoltrekking voornemens zijn hunne woonplaats te vestigen. De lex loci solutionis valt dus samen met de lex domicilii mariti, of matrimonii.

3) Savigny verdedigt de leer, dat er altijd of bijna altijd eene bedongen plaats van betaling aanwezig is. Zie System. VIII. § 370.

den grondslag zijner theorie prijsgeeft, nog vreemder wordt dit gedrag door het motief, dat hem daarbij leidde. Hij beoogde daarmee namelijk niet de bezwaren, aan de vaststelling van de lex loci actus verbonden, op te heffen, want deze heeft hij nooit gevoeld; ze worden tenminste met stilzwijgen door hem voorbijgegaan. Zijn eenige drijfveer was slechts de wensch om zijn stelsel in overeenstemming te brengen met het Romeinsche recht. Contraxisse unusquisque in eo loco intelligitur. in quo ut solveret, se obligavit; zoo zeggen de Pandekten. Door de juristen van vroeger eeuwen werd daarin een voorschrift van internationaal privaat recht gelezen: in het algemeen zijn overeenkomsten onderworpen aan de wet van het oord der handeling, bij uitzondering, wanneer een plaats van betaling is bedongen, aan de lex loci solutionis. Dat deze interpretatie onjuist was, bleef aan Huber verborgen en, vervuld als hij was met eerbied voor het Romeinsche recht, moest hare opname in zijne leer hem zeer verkieslijk, zoo niet noodzakelijk schijnen. 1)

Dit is dus onze slotsom. De formaliteiten, die bij een overeenkomst, een huwelijk moeten worden vervuld, beheerscht steeds de wet van de plaats der handeling. Ook de inwendige vereischten, als de vrije toestemming der partijen, de eerbiediging van de openbare orde en de goede zeden, en ten slotte het rechtsgevolg dier handelingen worden door haar bepaald, tenzij bij uitzondering de lex loci solutionis hier voor competent moet worden gehouden. En het gezag, door deze wetten geoefend, is dwingend; zijn voorschriften verwaarloosd, wier inachtneming op straffe van

---

1) Huber. Praelectiones. T. II. L. I. T. 3. no. 10. L. 21. Dig. 44. 7. (De obligationibus et actionibus.). Deze plaats geeft slechts een regel omtrent het bevoegde forum bij verbintenissen.
Zie Savigny. System. VIII. § 370, waar tal van dergelijke texten worden geciteerd.
Zie bovendien Huber. Praelectiones. T. II. L. I. T. 3. no. 1.

nietigheid door haar is voorgeschreven, dan wordt de wilsverklaring overal ongeldig geacht, zelfs in landen waar ze mocht voldoen aan de daar gestelde voorwaarden. 1)

Reeds werd aangetoond, dat de regel „Cuncta negotia, etc" geene zuivere afleiding is uit de vooropgestelde axioma's; thans dient nog te worden gevraagd, of hij de werking der statuten op rationeele wijze omschrijft. Voor zoover het overeenkomsten en andere verbintenisscheppende feiten betreft, kan het antwoord in het algemeen bevestigend zijn. Dat Savigny hier de lex loci actus, casu quo de lex loci solutionis toepasselijk verklaart, bewijst wel, dat hare competentie de eischen van de billijkheid en het verkeer niet al te zeer uit het oog verliest. 2)

Maar de regel geldt ook bij daden en feiten, tot het gebied van het familierecht behoorend, en daar is hij verwerpelijk. De eigenaardige strekking dezer bepalingen vordert namelijk — en hierover zijn alle vastelands-juristen het eens, — dat zij slechts die individuën binden, welke binnen het gebied van haren wetgever zijn gedomicilieerd, maar ook, onverschillig waar deze vertoeven. Wilsverklaringen, het familierecht rakend, 't zij in, 't zij buiten de woonplaats afgelegd, behooren dus steeds onderworpen te zijn aan de wet van het domicilie der partijen. En, wat het ongelukkigst is, het feit, dat Huber's beginsel uit het souvereini-

---

1) Huber. Praelectiones. T. II. L. I. T. 3. no. 4: no. 5, 6, 8, 9, 10: no. 3. De formaliteiten van handelingen, vallend binnen het gebied van het zaken- en erfrecht, worden ook door de lex loci actus beheerscht, no. 4, 15; de inhoud en de gevolgen van dergelijke wilsverklaringen zijn echter aan de lex situs onderworpen. no. 15.

2) Savigny. System. VIII. pag. 246, 247; vergelijk § 370, vooral p. 226, 227.

teitsidee is afgeleid, maakt het onmogelijk met eerbiediging harer grondslagen zijne leer op dit punt te verbeteren 1).

a. *De regel „Qualitates personales"*

Aan zijnen regel „Cuncta negotia", in het algemeen op alle handelingen en rechtsfeiten toepasselijk, heeft Huber eene bepaalde rubriek onttrokken, nl. die, welke op den rechtstoestand van den persoon influenceeren, en voor zoover zij dit doen. T'en aanzien van deze stelt hij een nieuw beginsel op, en, naar het heet, weer met behulp zijner drie axioma's.

Qualitates personales, certo loco alicui jure impressas, ubique circumferri, et personam comitari cum hoc effectu, ut ubivis locorum eojure. quo tales personae alibi gaudent vel subjectæ sunt, fruantur et subjiciantur. 2)

De persoonlijke kwaliteiten, als meerderjarigheid, het verkeeren in patria potestate of in manu mariti, worden dus overal beoordeeld naar de wet, die de feiten, waardoor ze in het leven geroepen werden, van den beginne af beheerscht. Onmiddellijk moet daaraan echter eene beperking worden toegevoegd, zooals uit den

---

1) Savigny. System. VIII. § 379 en 380.
Asser en Rivier. p. 105 vlg.
Weiss. Opere citato. p. 623 vlg.
Von Bar. Opere citato. I. p. 119 en p. 439. waar eene uitgebreide litteratuur-opgave wordt gevonden.
De juristen van den nieuweren tijd verklaren meestal niet de wet der woonplaats maar de nationale wet competent. Zie over de oorzaken, die in de vorige eeuwen de nationale wet deden verwaarloozen: Lainé. Introduction. II. p. 212 vlg. „Domicile et patrie ne faisaient qu'un."

2) Huber. Praelectiones. T. II. L. I. T. 3. no. 12, 13, 14.

regel zelf blijkt: de afzonderlijke handelingsbevoegdheden- of onbevoegdheden, aan deze hoedanigheden vastgeknoopt, worden afgemeten naar het recht van het land, waar de personen vertoeven. 1) De curateele, krachtens vonnis naar de wet van een bepaalden staat ontstaan, wordt dus overal erkend; over de speciale onbevoegdheden, daaruit voortvloeiende, beslissen echter de voorschriften, uitgevaardigd in het oord, waar de curandus verblijft. 2)

Huber's regel is verre van volmaakt; niet alleen is hij onvolledig, maar zijn verband met de axioma's is bovendien zeer los. Wel verklaart hij volkomen in overeenstemming met het derde axioma, hoe overal de wet wordt geëerbiedigd, die eenmaal is toegepast op zulk een handeling of rechtsfeit, waardoor de rechtstoestand der personen wordt gewijzigd, maar dit is niet voldoende. Er dient ook te worden aangewezen, welke de van den aanvang af competente wet is, en deze aanwijzing is gebrekkig. In den regel zelf ontbreekt ze; ze moet dus worden ontleend aan de voorbeelden, ter toelichting ontwikkeld. Bij meerderjarigheid, bij ouderlijke macht, bij kwaliteiten dus, die door een bloot feit als de geboorte, of enkel tijdsverloop ontstaan, blijkt het nu te zijn de wet der woonplaats; bij de curateele. bij de manus mariti, die door een daad van den rechter of van de betrokken personen zelf in het leven treden, is het de wet van de plaats der handeling. De competentie dezer wetten is echter in lijnrechten strijd met die der beide eerste axioma's, want volgens deze moet van

---

1) Huber. Loco citato. no. 12, 13. Vergelijk Wächter. Archiv für die Civilistische Praxis. Band 25. p. 160—184; vooral p. 176 vlg.
Daar wordt eene dergelijke leer verdedigd, maar met andere argumenten.

2) De door Huber gegeven voorbeelden hebben alle betrekking op persoonlijke kwaliteiten, wier gevolgen in eene bepaalde handelingsbevoegdheid — of onbevoegdheid bestaan. Zeer waarschijnlijk is het echter zijne bedoeling, dat de regel ook bij andere persoonlijke hoedanigheden zal gelden; b.v. bij de kwaliteit van wettig of natuurlijk kind, bij adeldom enz.

den beginne af toepasselijk zijn het recht van het oord, waar de personen vertoeven, als de handeling of het rechtsfeit plaats grijpt, dat op hunnen rechtstoestand invloed oefent. 1)

Weer heeft Huber dus zijn souvereiniteitsidee laten varen. En al zou men zich hierbij misschien kunnen neerleggen, omdat een streng vasthouden aan dien grondslag zijner leer praktisch onuitvoerbaar is, toch blijft er nog altijd iets op zijnen regel af te dingen.

De handelingsbevoegdheden — en onbevoegdheiden zijn gevolgen van de persoonlijke kwaliteiten, zijn dus ook gevolgen van het rechtsfeit, dat deze schiep; de wet, waardoor deze worden beheerscht, behoort dus ook ten aanzien van gene overal geeerbiedigd te worden. Dit gebeurt echter niet; zij worden afgemeten naar de rechtsvoorschriften van het feitelijk verblijf, want anders zou er, volgens het zeggen van Huber, verwaring ontstaan. Dat argument is echter niet afdoende. In den tegenwoordigen tijd wordt bijna overal de staat der personen met inbegrip der daaraan verbonden capaciteit naar dezelfde wet beoordeeld, naar de nationale, en over onzekerheid omtrent de handelingsbevoegdheid wordt nergens geklaagd. 2)

De beperking is niet alleen ongemotiveerd, ze is bovendien ten

---

1) Huber. Prælectiones. T. II. L. I. T. 3. no. 2.

2) Huber. Loco citato. no. 13.
Asser en Rivier. p. 45 vlg.; Weiss. p. 569 vlg.;
Despagnet. p. 368 vlg.; von Bar I. p. 117 vlg.: en alle moderne Italiaansche juristen beslissen ten gunste van de nationale wet.
Savigny verklaart de lex domicilii competent. System. VIII. § 362 vlg.
De Engelsche juristen laten ook de wet der woonplaats over den staat en de bevoegdheid beslissen, maar in tal van gevallen wijkt bij hen de competentie dezer wet voor die van de lex situs (bij beschikkingen over real property) of voor die der lex loci actus.
Field. art. 542.
Westlake. § 401 vlg.
Story. § 431.

strengste af te keuren, want daar de strekking der status- en capiciteitsregels gelijk is, moet ook hun effekt gelijk zijn. De eerste plaatsen immers den persoon in een zekeren toestand, die met eenen bepaalden naam wordt aangeduid; b. v. personen beneden de 23 jaar zijn minderjarig, d. w. z. zijn in het algemeen handelingsonbevoegd. De andere doen hetzelfde behoudens dit kleine onderscheid, dat zij den toestand van den persoon slechts regelen met het oog op eene bijzondere rechts- of handelingsonbevoegdheid en wel, zonder daarvoor eenen afzonderlijken term te gebruiken, met behulp eener omschrijving; b v. personen beneden de 18 jaren mogen niet testeeren. Tusschen de beide rubrieken van bepalingen bestaat derhalve slechts een nominaal verschil 1).

Niet volkomen sluitend aan de voorop gestelde axioma's, heeft deze tweede regel dus nog dit gebrek, dat hij de eenheid van strekking bij de voorschriften van personenrecht miskent.

C. Oordeel over Huber's leer in haar geheel.

Daar het staatsgezag absoluut is tegenover vreemde mogendheden, bindt de wet iedereen, die binnen het territoir van haren wetgever vertoeft. Handelingen en rechtsfeiten worden dus van den aanvang af beheerscht door het recht van het werkelijk verblijf der betrokken personen; alleen die, welke binnen het gebied van het erf- en zakenrecht vallen, zijn aan de lex situs onderworpen, want elke overheid bezit eene uitsluitende macht over de goederen in haar gebied. Het rechtsgevolg, naar die wetten

---

1) Savigny. System. VIII. p. 134 vlg., waar hij de overeenkomstige leer van Wächter bestrijdt.
Von Bar. I. p. 387. noot 18.

eenmaal ontstaan, wordt vervolgens overal geeerbiedigd. Dit is het kort begrip van Huber's leer.

De invloed der souvereiniteit op de werking der rechtsnormen is beperkt tot het oogenblik van het geschieden der feiten, die rechten scheppen of vernietigen; hun werking is dus territoriaal, maar alleen ten aanzien van wilsverklaringen, die worden afgelegd, en van gebeurtenissen, die plaats grijpen. Deze grenzen nu, waarbinnen de souvereiniteit op de competentie der wetten influenceert, zijn gelukkig gekozen, want zij waken tegen schennis van verkregen rechten. Een dergelijke theorie is oogenschijnlijk zeer aanbevelenswaard. Als echter Huber tot hare uitwerking overgaat, treden tal van gebreken aan het licht. Op overeenkomsten wordt toepasselijk verklaard de lex loci actus, of de lex loci solutionis, en niet de wet van het feitelijk verblijf der partijen. De competentie dezer laatste, hoewel een noodzakelijke consequentie der souvereiniteit, was praktisch onhoudbaar; afwijking was noodzakelijk. Reeds hiermee is het vonnis over dit systeem uitgesproken, maar er is nog meer. Met geheele of gedeeltelijke eerbiediging der souvereiniteit werd vastgesteld, dat daden van familierecht aan de lex loci actus, dat de vererving eener nalatenschap aan de lex situs zijn onderworpen. Die beslissing krenkt het rechtsgevoel, belemmert het verkeer; de wet der woonplaats moet in beide gevallen de bevoegde zijn. Wat blijkt dus? dat de invloed der souvereiniteit op de competentie der statuten zelfs in den engen kring, waarbinnen Huber dezen heeft gesloten, nog verwerpelijk is.

Maar de voorstelling, door deze woorden gewekt, zou eenzijdig zijn, wanneer niet naast hare gebreken ook op de verdiensten werd gewezen, die Huber's leer in hooge mate bezit. Het werk van een enkel persoon, saamgesteld zonder anderen leiddraad dan de ruwe, onafgewerkte schets van de Groot, bevrijd van de knellende banden, die de tweeledige indeeling der statuten aan de

geldende theorie aanlegde, geheel los van d'Argentré's systeem, heeft zij eene oplossing der wetsconflicten gegeven, die, zonder al te groote belemmering van het verkeer, èn de eischen der souvereiniteit èn die der billijkheid bevredigt.

Voor hen, die, gelijk de Engelsche en Amerikaansche juristen, met de strekking der wetsbepalingen niet kunnen of willen rekenen, moet het wel den schijn hebben, alsof zij in haren beknopten, eenvoudigen vorm op meesterlijke wijze de grondbeginsels samenvat, die het internationaal privaat recht voor altijd behooren te beheerschen.

---

§ 2. *De theorie van Jan Voet.*

A. Het «jus strictum."

In 1698 verscheen J. Voet's Pandekten-commentaar. Aan de competentie der statuten was in den vierden titel een belangrijke studie gewijd, die eene nieuwe toepassing bevatte van de Groot's idee. De arbeid van Huber was dus juist twintig jaar oud, toen de Hollandsche leer voor de tweede maal verkondigd werd 1)

De souvereiniteit is absoluut; zij onderwerpt aan zich alle goederen binnen de staatsgrenzen gelegen, terwijl zij elken vreemden invloed daarop weert. In overeenstemming daarmee beheerschen

---

1) Jan Voet, zoon van P. Voet, (1647 — 1714). Zijn algemeene beschouwingen over wetsconflicten: Commentarii ad Pandectas. L. 1. Titel IV. Pars II; het opschrift luidt: „de statutis." Op verschillende andere plaatsen worden bovendien nog speciale kwesties behandeld.

Zie Lainé. II, p. 95 vlg, p. 171 vlg; 388 vlg.

Zie Laurent I. p. 457 vlg.

dus rechtsvoorschriften alle goederen binnen het territoir van hunnen wetgever gelegen, en wel met uitsluiting van iedere andere wet.

Een rechtsgevolg ten aanzien van een zaak kan dus alleen in het leven worden geroepen met inachtneming van de lex situs. De in- en uitwendige vereischten van een handeling of van een rechtsfeit, hunne werking en zelfs de capaciteit der daarbij optredende personen worden steeds bepaald door het recht van het land, waar het goed ligt, dat wordt vervreemd of bezwaard, of waarop de te vestigen verbintenis zal worden verhaald 1).

Hiermee is Voet echter niet tevreden; hij zal ook nog aantoonen, dat de afwijkende regels der Fransche leer omtrent het effekt der statuten onhoudbaar zijn. Zijne voorgangers, als Vinnius, Matthaeus, Rodenburg, Van Wesel, hadden de wetsnormen „ab objecto" in personeele en reëele onderscheiden, en P. Voet had als derde lid de gemengde daarbij gevoegd. Met deze indeeling kan onze jurist zich vereenigen; zich aansluitend aan de omschrijving, die zijn vader van deze drie klassen had gegeven, maakt hij ze zelfs tot een, al is het dan uitwendig, bestanddeel zijner theorie. Dat tegen deze groepeering naar het voorwerp ernstige bezwaren rijzen, omdat zij de ware natuur der rechtsvoorschriften miskent, dat zij onzeker is, omdat niet altijd aan het objekt als criterium wordt vastgehouden, het valt Voet volstrekt niet in. Wel treft het hem — en in zijn oog is het een ernstige fout —, dat de klassificatie ab objecto van invloed is op de werking der statuten, die immers bij alle gelijk moet zijn. 2)

De heerschappij der reëele wetsregels, die de Fransche school toepasselijk verklaart op allen grond binnen het territoir van hunnen wetgever, is op juiste wijze vastgesteld. Elke handeling

---

1) J. Voet, Loco citato. no 5. 6. 7. 8. en vooral 9 en 11.
2) J. Voet. Opere citato. L. I. T. IV. Pars 2. no 7 en 10 Zie prfs. p. 65 vlg.

en elk rechtsfeit is dus, wanneer en voor zoover bepalingen dezer soort daarop moeten worden aangewend, onderworpen aan de wet der ligging van het goed, ten aanzien waarvan een of ander rechtsgevolg wordt in het leven geroepen. 1)

Maar hiermee houdt ook alle overeenstemming op. Het strijdt immers met de eischen der souvereiniteit, zoo zegt Voet, dat rechtens de personeele statuten den gedomicilieerde overal zouden volgen; integendeel, de wet der ligging van het goed, dat door de wilsverklaring wordt getroffen, moet beslissen. Sluiten twee personen eene overeenkomst, dan moet hunne capaciteit worden afgemeten naar het recht, geldend in het land, waar het grondstuk is gelegen, waarop de aangegane schuld kan worden verhaald. Zijn de partijen volgens deze wet onbevoegd, dan ontstaat geene verbintenis, zelfs al zou hare bevoegdheid volgens de wet harer woonplaats moeten worden erkend 2).

De argumenten van de voorstanders der Fransche leer verleenen aan hunne bewering ook niet den minsten steun. Zoo beroepen zij zich op Romeinsche texten, maar deze zijn gegeven voor één rijk, in verschillende districten verdeeld, aan één oppergezag onderworpen. Hier wordt gehandeld over de competentie van de wetten, aan souvereine staten eigen.

---

1) J. Voet. Loco citato. no 6.

2) J. Voet. Loco citato. no 7. 8. 9.

Had in het bovengenoemde voorbeeld de debiteur eigendommen liggen in meerdere staten, dan zou zijne handelingsbevoegdheid ten aanzien van elk goed naar de lex situs worden afgemeten; in het eene land zou hij dus wel verbonden kunnen zijn, in het andere niet.

De Engelsche en Amerikaansche juristen sluiten zich bij deze leer aan, ten minste voorzoover het handelingen betreft, waardoor beschikt wordt over real property (erf- en zakenrecht).

Huber daarentegen laat steeds, zelfs bij reële daden, de lex loci actus over de capaciteit beslissen; de kwaliteit van den persoon, eenmaal ontstaan wordt bovendien overal geëerbiedigd.

Zie Story. § 430.

Westlake, § 89, 144 397. vlg. Field. art. 544.

De billijkheid is evenmin een deugdelijke grond. Dat zij zou worden gebaat, wanneer een enkele wet den staat en de bevoegdheid der personen bepaalde, en wanneer de ligging van het goed, dat door de overeenkomst of de vervreemding wordt getroffen, onverschillig was; dat de lex domicilii voor die taak bijzonder is geschikt, niemand kan het ontkennen. De billijkheid maakt echter geen recht; de gevolgtrekkingen uit het souvereiniteitsidee zijn recht en deze verzetten zich tegen de voorgestelde competentie 1).

Het effekt, dat de Fransche school aan de gemengde bepalingen toekent, is ook verwerpelijk. Zij zouden toepasselijk zijn op alle handelingen, binnen het territoir van hunnen wetgever verricht, en elk souverein zou gehouden zijn deze hare heerschappij te eerbiedigen. Een wilsverklaring, afgelegd in den vorm, door de lex loci actus geëischt, wordt dus voor geldig gehouden ook ten aanzien van goederen elders gelegen, waar strengere formaliteiten worden gevorderd. De souvereiniteit maakt echter alle voorschriften, zoowel vormelijke als andere, absoluut en territoriaal. Bij elke daad moeten dus steeds die formaliteiten worden vervuld, welke worden voorgeschreven door de wet der ligging van het eigendom, ten aanzien waarvan een bepaald rechtsgevolg in het leven wordt geroepen.

Het spreekt van zelf, dat een beroep op de billijkheid ook hier niet baten kan 2).

Het dubbele doel, waarnaar Voet streefde, is bereikt. Het bewijs is geleverd, dat de effektregels der Fransche theorie eenen

---

1] J. Voet. Loco citato. no. 8.

2) J. Voet. Loco citato. no. 10.

De Engelsche en Amerikaansche juristen vorderen ook, maar alleen bij beschikkingen over real porperty, dat de vormvoorschriften der lex situs worden inachtgenomen.

Story § 435. Westlake § 81.

deugdelijken grondslag missen, en het hoofdbeginsel eener nieuwe leer is op hechte basis gevestigd.

Het werk, door P. Voet, zijnen vader, aangevangen, is dus voleindigd. Deze had ook het idee eener absolute souvereiniteit tot uitgangspunt gekozen, maar nooit had hij zich geheel kunnen losmaken van de voorstellingen der Fransche school. Met de bewering, dat de werking der personeele en gemengde statuten ten aanzien van reëele daden beperkt is tot den grond in hun territoir, hielden zijne hervormingen op. De zoon ging verder; ook de bevoegdheid tot het sluiten van overeenkomsten, ook haar vorm wordt volgens hem bepaald door de wet der ligging van het goed, waarop de te vestigen schuld zal worden verhaald 1).

B. De middelen tot verzachting van het „jus strictum".

De enkele regel, omtrent de werking der rechtsvoorschriften opgesteld, belemmert het verkeer, als hij het niet geheel belet; hij moet dus zoo mogelijk worden verzacht, maar altijd met eerbiediging der souvereiniteit. De twee middelen, die hiertoe kunnen dienen, zijn de comitas en de derogatie aan bepalingen van regelend recht door de wilsverklaring der partijen 2)

a. *De comitas.*

Het comitas-idee is niet nieuw. P. Voet kende het reeds en Huber had er een zeer ruim gebruik van gemaakt. Waar men

---

1) Zie over P. Voet: prfs. p. 44 vlg.
2) J. Voet. Loco citato. no. 1.

het ook ontmoet, in beginsel is het steeds hetzelfde. Het is een gunst, door de staten elkaar wederkeerig bewezen; zij eerbiedigen de heerschappij der vreemde wetten, waar naar streng recht hunne eigene toepasselijk behooren te zijn.

De grenzen der comitas zijn a priori niet te bepalen, want ze is een produkt van de welwillendheid der souvereinen. Om haren omvang vast te stellen staat dus geen andere weg open, dan de verschillende gevallen op te sporen, waarin het „strictum jus" is prijs gegeven; die kennis wordt ontleend aan internationale traktaten en gewoonten. Voornamelijk uit deze laatste bron put Voet, wanneer hij in algemeene trekken de extraterritorialiteit omschrijft, gelijk de beschaafde staten van zijn tijd die erkenden. 1)

De comitas oefent in de eerste plaats haren verzachtenden invloed op de competentie der reëele wetsbepalingen. Mogen de staten al ten aanzien van onroerend goed zoo streng mogelijk aan den gewonen regel houden, met het oog op roerende goederen zijn zij daarvan afgeweken. 2) Deze worden onderworpen aan de reëele statuten, uitgevaardigd door den souverein, die gebiedt in de woonplaats van hunnen eigenaar. „Mobilia sequuntur personam," zoo zegt men kortweg. Gewichtig vooral in verband met ons recht, dat enkele brokstukken der statutentheorie in zich opnam, is de vraag naar den omvang van dit beginsel. Oogenschijnlijk is ze overbodig, want Voet spreekt in de meest algemeene termen en zijne voorgangers deden niet anders, maar toch

---

1) J. Voet. Loco citato. no. 12 en 17.

2) J. Voet. Loco citato no. 11.

De omvang van de rubriek der reëele statuten is bij J. Voet ongeveer dezelfde als bij de juristen der Fransche school. Zie no. 3. Zie prfs. p. 65 vlg.

zijn er enkele omstandigheden, die op beperking duiden. 1)

Talloos zijn de casusposities, waarin op roerende zaken de wet der woonplaats van haren eigenaar wordt toepasselijk verklaard, maar alle vertoonen zij eenen gemeenen karaktertrek. Steeds betreffen zij wetsnormen, die beschikken over roerende goederen, niet afzonderlijk gedacht, maar als verzamelbegrip, als het geheel van roerende vermogensbestanddeelen van een individu. Zoo wordt herhaaldelijk verzekerd, dat de erfopvolging in de roerende have wordt beheerscht door de lex domicilii van den erflater; dat de vermogensrechtelijke gevolgen van het huwelijk naar de wet der woonplaats van de echtgenooten moeten worden afgemeten. Ook over de bevoegdheid der echtgenooten om elkaar staande huwelijk schenkingen van dergelijke goederen te doen, beslist dezelfde wet.

Voorbeelden, waarin het beginsel wordt toegepast op statuten die handelen over de roerende zaken individueel, worden echter tevergeefs gezocht. Nergens wordt de levering of bezwaring van het enkele roerende goed aan de wet der woonplaats van den eigenaar onderworpen. Er bestaat dus reden om te vermoeden, dat de strekking van het adagium niet zoo ruim is, als zijne redactie

---

1) Rodenburg. T. I. C. 2.
P. Voet. De statutis. IV. II. no. 8.
J. a. Sande. Liber IV. T. VIII. Def. 7.
De oude strijdvraag, of statuten, die beschikken omtrent roerend goed personeel of reëel zijn, wordt door J. Voet niet meer opzettelijk behandeld; hij vergenoegt zich met te zeggen, dat ze reëel zijn. Het gevoelen van Rodenburg schijnt in ons land dus algemeen te zijn aangenomen; de Fransche juristen der 18de eeuw huldigen gedeeltelijk ook dezelfde meening. En het is van belang dit te weten met het oog op de interpretatie van art 6 Wet h. alg. bep. Nu moeten we toch besluiten, dat onder de daar genoemde personeele statuten de voorschriften omtrent roerende goederen niet zijn begrepen. De vraag dringt zich dus aan ons op, of onze wetgever het adagium „mobilia sequuntur personam," toch heeft willen behouden; en zoo ja, of hij dan, evenals bij de personeele statuten is geschied, de lex domicilii door de nationale wet heeft willen vervangen.
Een antwoord kan eerst worden gegeven, als ook de geschiedenis der statutentheorie in hare laatste periode ons bekend zal zijn. Lainé. II. p. 245 vlg.

wel doet denken. Die veronderstelling wordt ten slotte zekerheid, want J. Voet, voor de tweede maal den regel uiteenzettend, beperkt dezen tot bepalingen van erfrecht, het verbod van schenkingen tusschen echtgenooten en dergelijke wetsnormen meer. 1) Zal een statuut dus zijne werking uitstrekken tot roerende goederen, buiten het gebied van zijnen wetgever gelegen, dan moet het van dezelfde natuur zijn als de twee uitdrukkelijk genoemde; evenals deze moet het voorschriften geven omtrent het gansche roerend vermogen van een individu.

Voet zwijgt over de competentie van bepalingen, die de enkele roerende zaak tot voorwerp hebben, maar dat zwijgen zegt meer dan genoeg. Haar effekt is, gelijk de souvereiniteit vordert, absoluut en territoriaal. 2) Deze meening vindt bovendien steun in overwegingen van praktischen aard. Dat de levering of de verpanding van het individueele roerende goed door de wet zijner ligging wordt beheerscht, geeft in het verkeer tot geenerlei bezwaar aanleiding Was daarentegen de lex domicilii van den eigenaar de bevoegde, dan zouden tal van moeilijke kwesties rijzen. Welke wet is eigenlijk bedoeld? de wet der woonplaats van den vervreemder of van den verkrijger, van den pandnemer of van den bezitter? Eene keuze is lastig, en hoe ze ook uitvalt, nooit leidt ze tot een bevredigend resultaat. 3)

---

1) Voet Loco citato. no. 12.

Het verbod van schenkingen tusschen echtgenooten houdt Voet voor een reëel statuut Zie prfs. p. 119 noot 2).

2) Rodenburg verklaart dit uitdrukkelijk, T. II. C. 5. no. 16. p. 92. (Vergelijk ook Huber. Loco citato no. 11.)

Deze uitspraak heft elken twijfel op. Tegen de aanvulling van Voet's leer uit het werk van een ander jurist kan immers geen bezwaar bestaan, want de bepalingen omtrent roerende goederen worden door al onze schrijvers op dezelfde wijze behandeld. Het eenige punt van verschil vormt de grondslag, waarop de competentie der lex domicilii wordt gebaseerd, de een beroept zich op de comitas, de andere op de aequitas.

3) Zie ter bevestiging: Savigny. System. VIII, p. 176 vlg.

Bij de voorschriften, die gegeven zijn met het oog op het gansche roerend vermogen der personen, als regels van erfrecht en huwelijksgoederenrecht, is de toestand daarentegen juist omgekeerd. De competentie der lex situs zou hier gelijk staan met een splitsing van de gezamenlijke roerende have in zooveel deelen, als er territoiren zijn, waarin zij ligt verspreid. Dit zou onbillijk zijn tegenover de rechtssubjekten, tot wie dergelijke voorschriften zijn gericht; dit zou bovendien strijden met hunne strekking. Slechts ééne wet behoort toepasselijk te zijn, en die van het domicilie is daartoe boven eenige andere aangewezen, want in de woonplaats is het centrum der verkeersbetrekkingen, waarin de eigenaar van het vermogen is geplaatst, daar bevindt zich ook de hoofdmassa der roerende goederen. De heerschappij van de wet der woonplaats roept bovendien hier geenerlei verwikkelingen in het leven. Alle twijfel omtrent het competente recht, voortspruitend uit de onzekerheid, wie onder eigenaar moet worden verstaan, is uitgesloten. Bedoeld is de eigenaar, beter wellicht nog de bezitter van het vermogen, dat het voorwerp dier wetsregels vormt; bij bepalingen van erfrecht is het dus de erflater, bij familierecht zijn het de echtgenooten 1)

---

1) De meening dat de regel „mobilia sequuntur personam" bij de juristen van vroeger tijd alleen ziet op bepalingen, die beschikken over het gansche roerend vermogen van een individu, wordt verdedigd door:

Lainé. II. p. 253.

Foelix. I. no. 61—65.

Westlake. § 263. vlg.

Von Bar. I. p. 599 vlg.

Wat hier gezegd is van lichamelijke roerende zaken, geldt ook van onlichamelijke roerende zaken. De vorderingen worden vererfd naar de lex domicilii van den erflater, de schulden worden naar de voorschriften derzelfde wet door de erfgenamen gedragen.

De invloed van het huwelijk op de vorderingen en schulden der echtgenooten worden door hunne lex domicilii geregeld.

Zie J. Voet. L. 29. T. 2 no. 31. L. I. T. 8 no. 30.

Rodenburg. T. II. C. 2. no. 1.

Ook ten aanzien van de beide andere klassen van statuten betoonen de staten zich geneigd aan de behoeften van het verkeer tegemoet te komen. Een vaststaande comitas heeft het effekt der gemengde wetsvoorschriften gewijzigd. Beschikkingen over zaken en overeenkomsten, verricht in den vorm van de lex loci actus, worden voor geldig gehouden door den souverein, binnen wiens territoir het goed ligt, dat is vervreemd, of waarop de aangegane schuld zal worden verhaald. De individuen zijn dus ontheven van de verplichting om de misschien strengere formaliteiten der lex situs in acht te nemen. (1)

Die regel is niet nieuw; door de Italiaansche school opgesteld, in de Fransche leer behouden, werd hij een praktisch beginsel, door de souvereinen erkend. Zoo werd hij door Voet in zijn werk opgenomen, die met tal van argumenten zijn voordeelen, tracht toe te lichten. (2)

Het vervullen van de solemniteiten der lex situs is een onmogelijke eisch. De menschen zijn immers meestal niet op de hoogte van hare voorschriften, terwijl in de plaats, waar zij handelen, gewoonlijk de gelegenheid zal ontbreken om zich daarover de noodige inlichtingen te verschaffen. De wet van het oord der handeling is de eenige, wier inhoud zij kennen of redelijker wijze kunnen kennen; de eerbiediging harer vormbepalingen moet dus voldoende zijn. Werd het „jus strictum" streng doorgevoerd, dan zouden de partijen, wanneer zij eene wilsverklaring aflegden, die meerdere goederen raakte, gedwongen zijn zich ten aanzien van elk naar de wet der ligging te gedragen. Zij zouden dus hare handeling moeten splitsen, of hare enkele daad moeten

---

1) J. Voet. L. l. T. IV. Pars II. no. 15.

2) Zie over de geschiedenis en de beteekenis van den regel „ Locus regit actum " Lainé. II p. 328 vlg.

omkleeden met de formaliteiten, die de verschillende leges situs voorschrijven. (1)

Is het eene imperatieve heerschappij, die hier wordt toegekend aan het recht van het oord, waar de overeenkomst wordt gesloten, het testament wordt verleden? Deze vraag is allerbelangrijkst. Hare bevestiging noodzaakt het individu zich steeds naar de lex loci actus te richten, hare ontkenning laat de keus tusschen deze wet en die der ligging. De eerste der Nederlandsche juristen, die deze kwestie met zooveel woorden stelde, was Rodenburg. Het effekt is facultatief, zoo besliste hij, niettegenstaande gezaghebbende vreemde schrijvers, als Maevius en Mijnsinger de tegenovergestelde meening hadden verdedigd. P. Voet sloot zich bij dat gevoelen aan en J. Voet volgde dit voorbeeld. Gedragen de partijen zich immers naar de vormschriften van het land, waar de goederen liggen, dan volgen zij de wet, die „ex jure stricto," competent is.

De souverein, binnen wiens gebied de eigendommen zijn gelegen, kan de wilsverklaring dus met het meest volkomen recht als geldig beschouwen. Uit het feit, dat hij aan de lex loci actus, die hij niet behoeft te eerbiedigen, werking toekent op grond binnen zijn territoir, vloeit toch niet voort, dat hij aan zijne eigene wet het haar toekomend gezag moet ontzeggen. 2)

---

1) Op den regel, dat de handeling, verricht overeenkomstig de vormvoorschriften van de lex loci actus, als geldig wordt erkend in het land, waar de getroffen goederen liggen, wordt eene uitzondering gemaakt. Wanneer namelijk de wilsverklaring is afgelegd in fraudem legis, d.w.z. in den vreemde is afgelegd enkel om de strengere bepalingen der lex situs te ontduiken, dan wordt ze in den staat, waar de goederen zijn gelegen, voor nietig gehouden. Zie J. Voet. Loco citato. no. 14.
Vergelijk P. Voet. De statutis. IX. II, no. 9.
Westlake. § 200. Lainé. II, 411

2) Rodenburg. T. II. C. 3 no. 2; C. 4 no. 5.
P. Voet. De rebus mob. et immob. C. XII no. 5.
J. Voet. Loco citato. no. 15.
Lainé. II. p. 395.
Huber houdt den regel „Locus regit actum" in afwijking van de algemeen

Een ander argument pleit nog voor deze beslissing; ze is in overeenstemming met de verkeersbehoeften, want de kans op de geldigheid eener handeling wordt door haar vergroot. 1)

De extraterritorialiteit rust bij Voet op eene andere basis, dan bij de juristen der Fransche school, maar op haren omvang oefende dit verschil tot nu toe geenerlei invloed. Een algemeen erkende comitas maakte het hem mogelijk even liberaal te zijn als zijne voorgangers. Op het gebied der personeele statuten is hij echter verplicht bij hen achter te blijven. Wel erkent hij, dat dergelijke bepalingen de personen, binnen het gebied van haren wetgever gedomicilieerd, overal kunnen vergezellen, maar slechts onder deze voorwaarde, dat de souvereinen hun streng recht hebben laten varen. Zoo'n afstand heeft echter niet plaats gehad, ten minste niet algemeen. Hier houdt dus Voet aan zijnen gewonen regel omtrent de competentie der rechtsregels. De staat en de bevoegdheid der personen moet dus worden afgemeten naar de wet der ligging van het goed, ten aanzien waarvan een zeker rechtsgevolg in het leven wordt geroepen, tenzij bij uitzondering het bestaan der comitas kan worden bewezen. 2)

---

hier gehuldigde meening voor dwingend; zijne beide eerste axioma's maakten deze opvatting voor hem noodzakelijk.

Zie Huber Loco citato. no. 2 en 3.

1) De hier behandelde kwestie is zeer gewichtig met het oog op ons art. 10 Wet h. alg bep. Is dat artikel imperatief of facultatief?

2) J. Voet Loco citato. no 16. L. IV. T. IV. no 8 (in fine). L. XXIII. T. II no 60.

Zie echter ook: L. IV. T. I. no. 29.

De Amerikaansche juristen beroepen zich gaarne op J. Voet, wanneer zij betoogen, dat de handelingsbevoegheid tot het beschikken over „real property" moet afhangen van de lex situs. Story. § 433 *a*.

b. *De derogatie aan regelend recht door de wilsverklaring der partijen.*

Rechtsvoorschriften zijn publiek of privaat; de eerste zijn zonder eenige uitzondering dwingend, steeds moeten ze worden nagekomen; een gedeelte der andere kan daarentegen als aanvullend recht door een wilsverklaring der individuën worden terzijgesteld. 1)

Wanneer dus de statuten, die de werking van een rechtsfeit of van een handeling bepalen, tot deze laatste soort behooren, dan mogen de rechtssubjekten ze door eene eigene regeling vervangen. Wordt van deze bevoegdheid gebruik gemaakt bij het afleggen van wilsverkaringen, waardoor goederen, in verschillende territoiren verspreid, worden getroffen, dan kan zoodoende eenheid in de gevolgen worden verkregen. Er is b.v. iemand gestorven, die in meerdere landen eigendommen bezit; een uiterste wil is niet verleden. Elk goed wordt dan gebeurd door de wettelijke erfgenamen, die de wet zijner ligging roept. Had er daarentegen een testament bestaan, dan zou de geheele nalatenschap overal aan dezelfde personen, aan de testamentaire erfgenamen, zijn toegevallen.

Dat ook een stilzwijgend beding kan strekken tot uniformeering van de gevolgen eener handeling, zal iedereen in 't algemeen moeten toestemmen. Slechts dit zou kunnen worden tegengeworpen, dat zulk eene wilsverklaring nooit kan dienen tot terzijdestelling van aanvullende bepalingen, wanneer deze slechts wijken voor eene uitdrukkelijke openbaring van de bedoeling der individuen. Deze opmerking is echter zoo vanzelf sprekend, dat hare verzwijging Voet niet als een fout mag worden aangerekend.

---

1) J. Voet. L. I. T. IV Pars II. no 1. 18—22.

Het middel, dat ons nu bezighoudt, tracht evenals de comitas de nadeelen op te heffen, aan de territoriale werking van het recht verbonden; ondanks deze overeenstemming in doel bestaat er echter een belangrijk verschil in hun wezen. De courtoisie internationale wijzigt de competentie der statuten, en zij kan dit doen, want ze is een daad der souvereinen. De derogatie aan regelende rechtsvoorschriften is daarentegen eene uiting van den wil der private personen; op de heerschappij der wetten, manifestatie van het staatsgezag, mag zij dus geenerlei invoed oefenen. Niettegenstaande hare aanwending blijft dan ook het recht absoluut en territoriaal. Wel treden de wetsnormen der lex situs voor eene tegenovergestelde verklaring der rechtssubjekten terug, maar alleen, wanneer zij zelve het verkiest. En bovendien, de verbindendende kracht van de eigen regeling der partijen steunt weer geheel op haar, want, zoodra een harer dwingende bepalingen is veronachtzaamd, wordt de wilsopenbaring nietig ten aanzien van den grond in haar territoir. 1) Zoo werd in het bovengenoemde voorbeeld de gansche nalatenschap door de testamentaire erfgenamen verworven: de grondslag van hun recht was de uiterste wil, maar ten aanzien van elk goed ontleende deze zijne werking aan de wet der ligging.

Is de comitas betrekkelijk jong, dateert ze eerst van P. Voet, het andere middel is reeds zeer oud. Tal van juristen der Italiaansche en Fransche school hadden het reeds als argument gebezigd in een der gewichtigste controversen, die de beoefenaars van het internationaal privaat recht ooit hebben verdeeld gehouden en

---

1) J. Voet. Loco citato. no 18.
L. XXIII. T. II no 85.

nog houden, nl. in de controverse over de vermogensrechtelijke gevolgen van het huwelijk 1).

Het beste en belangrijkste, wat onze juristen en ook J. Voet bij de oplossing van speciale kwesties hebben geleverd, is wellicht, hetgeen zij over deze strijdvraag hebben geschreven; hunne verdiensten op dit gebied worden ook door een ieder erkend. Reeds daarom is een nader onderzoek geoorloofd, maar een tweede reden is nog deze, dat de rol, die de derogatie aan regelend recht in de statutentheorie heeft gespeeld, zoodoende zal verduidelijkt worden.

Twee personen, in Holland gedomicilieerd, huwen daar zonder huwelijksche voorwaarden te maken. Wat zal nu het lot zijn hunner eigendommen, die zij in deze provincie en in Friesland bezitten? Het Hollandsch recht kent namelijk de algeheele wettelijke gemeenschap, het Friesche slechts de gemeenschap van winst en verlies.

De bepalingen omtrent de gemeenschap zijn reëel „ab objecto," de wet der ligging is dus de competente. De goederen in Holland zouden dus gemeen moeten worden, die in Friesland niet.

Rodenburg, van Wesel en J. Voet, hoewel zij de toepasselijkheid van het recht der ligging niet ontkennen, oordeelen echter anders. Het huwelijk, dat in Holland wordt voltrokken, waar de

---

1) Dumoulin. Commentarii in Codicem. Liber I. Titel I „Conclusiones de statutis et consuetudinibus localibus"; vervolgens: Consilium 53.
Rodenburg. T. II. C. 5. no 14. 15.
Van Wesel. De connubiali bon. societate. Tr. I. no 110 vlg.
J. Voet L. XXIII. T. II. no 85.
Lainé I. p. 223, voorn. p. 234. vlg.
Zie verder:
d'Argentré, art. 218 Gl. 6 no 33, 34.
Peckius. De testamentis conjugum. L. IV. C. 28 no 5.
A. Matthaeus, Paroemia. 2 no. 60 vlg.
Ten slotte:
Von Bar I p. 505 vlg.

echtgenooten zich bovendien vestigen, wordt door de Hollandsche wet beheerscht, die daaraan als gevolg de algeheele gemeenschap van goederen verbindt. 1) Hare regels op dit punt zijn aanvullend; door de partijen, die ze niet hebben terzijgesteld, is dus een stilzwijgend beding gesloten om al hare bezittingen, waar ook gelegen, gemeen te maken. Voor dit „pactum tacitum" wijken nu de Friesche regelende voorschriften; de goederen in Friesland vallen dus ook in de gemeenschap en wel direkt op het oogenblik der huwelijkssluiting, want het daar geldend recht erkent de boedelmenging als eene wijze van eigendomsverkrijging.

De geheele kracht van dit betoog ligt in het stilzwijgende beding. Is dit aanwezig? Zeker kan een niet-doen het middel zijn tot openbaring van eenen bepaalden wil, maar daartoe is vereischt, dat het plaats heeft onder zulke omstandigheden, die elken twijfel omtrent de ware bedoeling der partijen uitsluiten. Het zwijgen moet welsprekend zijn, en dit is hier niet het geval. Met het volste recht kan immers uit het feit, dat van de aanvullende bepalingen der lex domicilii matrimonii niet is afgeweken, worden afgeleid, dat de echtgenooten aan de facultatieve algeheele gemeenschap niet hebben gedacht; of zoo zij daaraan dachten, dat deze haar volmaakt onverschillig was.

Reeds d'Argentré, Everhard, Peckius en A. Matthaeus hadden de leer van het pactum tacitum aangevallen, maar zonder succes. Hoe ernstiger hunne betwisting was, des te minder betoonden de

---

1) Onze juristen onderwerpen het huwelijk aan de lex loci actus of liever aan de lex loci solutionis, want als locus actus geldt hij hen het oord, waar de echtgenooten op het oogenblik der huwelijksvoltrekking voornemens zijn hunne woonplaats te vestigen; de vervulling der verplichtingen, uit de echtvereeniging voortspruitende, heeft immers daar plaats.

Die lex loci solutionis wordt aangeduid als lex domicilii mariti of lex domicilii matrimonii.

Zie Rodenburg, van Wesel, J. Voet, Locis citatis.

P. Voet. De statutis. IX, ll. no. 6.

meesten onzer juristen zich geneigd hun wanbegrip op te geven, want zij gevoelden maar al te wel, waarop de redeneeringen hunner tegenstanders uitliepen. De onroerende goederen zouden al of niet gemeen worden. al naar de wet hunner ligging bepaalde. Een dergelijke regeling van de vermogensrechtelijke betrekkingen, die het huwelijk schept, is in strijd met de belangen der echtvereeniging, zij brengt de goede verstandhouding der echtgenooten in gevaar. 1) Daarom blijven Rodenburg, van Wesel en J. Voet zoo vasthouden aan hun pactum tacitum, dat met eerbiediging van de competentie der lex situs overal een uniformen vermogenstoestand doet in het leven treden, n.l. dien van de lex domicilii matrimonii. Vast overtuigd als zij zijn, dat hun oogmerk rechtvaardig en juist is, gelooven zij in de onfeilbaarheid van hun ondeugdelijk middel.

Maar moeten d'Argentré's conclusies dan noodzakelijk worden aanvaard? Integendeel, de arbeid onzer juristen is enkel onvruchtbaar, omdat de kwestie verkeerd behandeld is; èn naar de Fransche èn naar de Hollandsche theorie is het gewenschte doel zeer wel te bereiken.

Rodenburg, van Wesel en J. Voet hielden de statuten omtrent de gemeenschap van goederen voor reëel, waardoor zij zich de gelegenheid afsneden om met een beroep op de comitas of de aequitas aan deze voorschriften een extraterritoriaal effekt te verzekeren. Er bleef hun dus niets anders over dan zulk een stilzwijgend beding te fingeeren. Hadden zij echter het huwelijksgoederenrecht wat nauwkeuriger onderzocht, dan zou zijn aard hun in een ander licht zijn verschenen. Bepalingen van familierecht zouden ze daarin gezien hebben, die zij dus onder de personeele hadden kunnen rangschikken. Hun begrip van perso-

---

1) Van Wesel. Opere citato. no. 115.

neel statuut beantwoordt immers niet meer aan de oorspronkelijke voorstelling: beschikking over den persoon. Het had zich verruimd tot een idee, dat ook wetsnormen van personen- en familierecht enkel op grond hunner strekking in zich opnam. 1)

Van dien kant bestond er dus geen bezwaar. En wat zou niet het voordeel zijn geweest? Dat met behulp der aequitas of der comitas de extraterritorialiteit dezer personeele regels, evenals die der overige had kunnen worden verdedigd; dat de ongelukkige en onware fictie van het stilzwijgend beding overbodig was geworden. Zonder eenige moeilijkheid, met één slag zou dan verkregen zijn, waarnaar met zooveel subtiliteit werd gestreefd; de wet van de woonplaats der echtgenooten zou de vermogensrechtelijke gevolgen van het huwelijk overal hebben heheerscht.

Slechts ééne beperking moet hieraan worden toegevoegd. Een deel der voorschriften van gemeenschapsrecht zijn steeds en noodzakelijk reëel en dus absoluut en territoriaal in hunne werking, namelijk die, welke de boedelmenging als eene wijze van eigendomsverkrijging erkennen; zij hebben immers betrekking op een rechtsfeit, dat thuis behoort in het gebied van het zakenrecht. Hieruit volgt echter enkel dit, dat de gemeenschap, welke naar de wet van het domicilie der echtgenooten intreedt, nooit goederen kan omvatten, gelegen in landen, waar de boedelmenging als modus adquirendi onbekend is. 2)

Hadden onze rechtsgeleerden, als Rodenburg en J. Voet, zoo geredeneerd, dan was hunne leer niet alleen onaantasbaar geweest voor hunne bestrijders, hare beteekenis voor den tegenwoordigen tijd zou ook belangrijk zijn verhoogd; naast het resultaat, dat moest verkregen worden, zou zij ook den weg hebben

1) Zie prfs. p. 67 vlg.
2) Vergelijk von Bar. I. p. 510.

aangegeven om daartoe te geraken. In haar geheel had zij in de moderne systemen kunnen worden overgenomen; de wet der woonplaats zou slechts vervangen zijn door de nationale wet van den man; de comitas of de aequitas zou slechts hebben plaats gemaakt voor den rechtsplicht tot eerbiediging van vreemd recht, die de belangen van de „Rechtsgemeinschaft der Völker" aan de staten oplegt. 1)

C. Voortzetting van Voet's theorie.

De voorstelling, hierboven van Voet's leer gegeven, is onvolledig, want het beginsel, dat de statuten alleen, maar ook uitsluitend de goederen binnen het territoir van hunnen wetgever

---

1) Vergelijk: Asser et Rivier. p. 107 vlg.

Nog altijd vormt de behandeling van de goederen der echtgenooten een zeer teer punt in het internationaal privaat recht. Wel neemt men tegenwoordig vrij algemeen aan, dat de lex domicilii matrimonii of de nationale wet van den man de gemeenschap beheerscht; de gronden, waarmee de competentie dier wet verdedigd wordt, vormen echter het voorwerp van een ernstigen strijd. Als argument wordt zeer dikwijls gebezigd een pactum tacitum: de echtgenooten zouden door in het huwelijk toe te stemmen als hunnen stilzwijgenden wil verklaren, dat hun vermogen door de lex domicilii mariti of door de nationale wet van den man wordt beheerscht. Dit pactum tacitum verschilt eenigszins van dat onzer juristen; bij dezen strekt het niet om de toepasselijke wet aan te wijzen en haar werking te bevestigen, het dient slechts om de aanvullende bepalingen der lex situs door eene eigene regeling der partijen te vervangen. De lex situs blijft competent, zij kent ook aan die eigen regeling der partijen rechtskracht toe ten aanzien van de goederen in haar territoir. De modernen gebruiken daarentegen hun pactum tacitum om de heerschappij der lex situs terzij te stellen. Het beroep op het stilzwijgend beding van Dumoulin, Rodenburg en Voet, door de tegenwoordige rechtsgeleerden gedaan, gaat dus niet op; de overeenstemming in de manier, waarop dezen het bestaan van hun nieuw pactum tacitum bewijzen, schijnt echter aan den anderen kant de bewering te rechtvaardigen, dat ook hun pactum tacitum fictief is.

Savigny. System. § 379; von Bar I. p. 508.

Weiss. p. 691. Despagnet p. 515. Westlake § 366 vlg.

beheerschen, is niet het eenige. De wetten van een staat zijn bovendien toepasselijk op alle handelingen en rechtsfeiten, waarover voor zijne rechters wordt geprocedeerd: 't is eene nieuwe consequentie van het souvereiniteitsidee. 1) Wanneer het land der ligging van het goed, ten aanzien waarvan een zeker rechtsgevolg in het leven wordt geroepen, niet samenvalt met dat der procedure, dan is de gelijktijdige competentie van tweeërlei recht hiervan het gevolg. Dat zij nadeelig is, behoeft geen nader betoog, want zij leidt tot schennis van verkregen rechten, als de lex situs en de lex fori verschillen omtrent de voorwaarden voor de geldigheid of omtrent de gevolgen der wilsverklaring.

Een dergelijk systeem, dat het rechtsgevoel onbevredigd laat, kon onmogelijk aan de behoeften van het internationale verkeer voldoen. Wel bracht de comitas eenige verbetering, maar ze was onvolkomen. Om bij de oplossing der bijzondere kwesties een redelijk resultaat te verkrijgen, bleef dus niets anders over dan de opgestelde effektregels eenvoudig te verwaarloozen, en tot dit uiterste hulpmiddel nam Voet ook herhaaldelijk zijne toevlucht. 2)

---

§ 3. *Algemeene beschouwingen.*

A. Vergelijking der theorieën van Huber en Voet.

Huber en Voet maakten de absolute souvereiniteit tot den grondslag van hun systemen; met hare hulp stelden zij grenzen aan de

---

1) J. Voet. L. I. T. IV. Pars II. no. 5. 7, 11.

2) J. Voet. L. IV. T. 1, no. 29; L. XII. T. I. no. 29; L. XX. T. IV. no. 38; L. XXI. T. II. no. 4; L XXII. T. I. no. 6 en 11; L. XXII. T. II. no. 10; L. XXIII. T. II. no. 85.

competentie der wetten, die als een harer uitingen werd beschouwd. Toch staan zij in hunne uitkomsten ver van elkaar verwijderd. Hoe is dit te rijmen met de eenheid van hun uitgangspunt?

Een souverein onderwerpt aan zijne uitsluitende macht alle personen en goederen binnen zijn gebied; die heerschappij over personen en die heerschappij over zaken zijn beide afzonderlijke uitvloeisels der souvereiniteit. Huber breidt nu de werking der rechtsnormen zoover uit, als dat gezag der overheid over personen reikt; Voet zoover, als dat gezag over goederen reikt. Verklaart dus de een het recht van een staat enkel en alleen toepasselijk op de rechtssubjekten, binnen zijn territoir vertoevend, de andere verklaart ze enkel en alleen toepasselijk op de goederen, daarbinnen gelegen 1). Beide gevolgtrekkingen zijn logisch, maar beide zijn onvolkomen. Niet elke op zich, maar beide vereenigd geven eerst die competentie, welke het absolute souvereiniteitsidee vordert: alle personen en alle zaken binnen een zeker gebied worden uitsluitend door het daar geldend recht beheerscht. Huber en Voet wachtten zich echter wel voor een dergelijke samenvoeging, want zij zou gevoerd hebben tot gelijktijdige bevoegdverklaring van meerdere wetten ten opzichte van dezelfde handeling of van hetzelfde rechtsfeit. Een wilsverklaring b. v. afgelegd door partijen, zich ophoudend in Holland, maar die een bepaald rechtsgevolg schept ten aanzien van goederen in Utrecht, zou onderworpen zijn aan het recht van beide provinciën.

Om de totale ondeugdelijkheid van den maatstaf, waarmee zij de werking der rechtsvoorschriften vaststellen, te verbergen, waren zij dus gedwongen zich in zijne aanwending te beperken. Elk deed dit ook, maar op afwijkende wijze; de een, zich geheel aan-

---

1) Huber. Loco citato. no. 2.
J. Voet. L. I. T. IV, Pars II. no. 5, 7, 8.
Zie over den beperkten invloed, dien Huber toekent aan de heerschappij, door de souvereinen over de goederen in hun territoir geoefend: prfs. p 92 vlg.

sluitend bij de Groot, lette enkel op de heerschappij over personen; de ander, op wien het voorbeeld der Fransche leer wellicht eenigen invloed oefende, rekende enkel met de heerschappij over zaken. Zoo is de verscheidenheid hunner effektregels verklaard 1).

Dit verschilpunt riep weer andere in het leven. Het werkelijk verblijf der personen wisselt, en tegelijk daarmee de wet, toepasselijk op handelingen, door hen verricht, of op feiten, ten hunnen aanzien geschied, terwijl zij in een ander territoir vertoefden. Verkorting van verkregen rechten kan daaruit voortvloeien Ter vermijding van die onbillijkheid stelde Huber zijn derde axioma op, dat tevens de competentie der lex fori, eene tweede, even gevaarlijke consequentie van het souvereiniteitsbeginsel, uitsloot.

Voet deed daarentegen de werking der wetsnormen afhangen van de ligging van den grond; deze verandert niet; de eens bevoegde wet behoudt dus steeds haar gezag. Wel wordt dit niet erkend door de rechters van andere staten, maar meestal zal een proces worden gevoerd in het land, waar de door de betwiste handeling getroffen goederen zijn gelegen. Aan een comitas, gelijk Huber in zijn systeem had opgenomen, bestond dus voor hem minder behoefte. Slechts waar internationale gewoonten of traktaten het veroorloven is hij geneigd zijn strenge competentieregels op te geven. 2)

---

1) Opmerkelijk is het, dat Voet met geen enkel woord melding maakt van Huber's Praelectiones, die ongeveer twintig jaar ouder zijn dan zijn Pandektencommentaar.

2) Zoo moet men ten minste zeggen, als men let op hetgeen Voet leert, waar hij zijne regels theoretisch ontwikkelt. (L. I. T. IV. Pars II).

Bij hunne praktische toepassing in den verderen loop van zijn werk breekt hij echter dikwijls met de competentie der lex situs, hoewel traktaten of gewoonten, waaruit het bestaan der comitas zou moeten blijken, ontbreken.

Zie prfs. p. 114 vlg; 118 vlg. 133 (noot 2).

B. Hoofdgebrek in de systemen onzer juristen.

De punten van aanraking en verschil tusschen de Hollandsche en de Fransche leer behoeven niet meer te worden ontwikkeld. In het hoofdstuk aan de overgansperiode gewijd zijn de voornaamste aangegeven, terwijl de min gewichtige bij de behandeling der systemen van Voet en Huber aan het licht zijn getreden. 1)

Al die juristen zoowel van de eene als van de andere school, zien in de werking der rechtsnormen eene uiting der beperkte of absolute souvereiniteit, en vervolgens bepalen zij met hare hulp 't zij geheel, 't zij gedeeltelijk, hoever die competentie behoort te worden uitgestrekt; de beginselen, die zij op deze wijze vinden, zijn praktisch onbruikbaar 2). Waar ligt nu de oorzaak van hun échec? Of reeds in de voorstelling, dat die heerschappij eene manifestatie is der souvereiniteit? Of in de keuze van het middel, dat dient tot de begrenzing van die heerschappij? Een antwoord is eerst mogelijk, nadat het doel van het internationaal privaat recht, en de taak der wetenschap, die het beoefent, nader is uiteengezet.

Het internationaal privaat recht beoogt voorschriften op te stellen omtrent de competentie van gelijktijdig in meerdere rechtsdistricten geldende wetten ten aanzien van private rechtsbetrekkingen; ter verzekering van een geordend, onbelemmerd rechtsverkeer tusschen de onderdanen van de verschillende staten moeten deze regels dienen. Als de wetenschap dus hare plichten wel begrijpt, zal zij als maatgevend voor hunnen inhoud de eischen der samenleving moeten beschouwen, die zich hierin oplossen, dat aan de handelingen der menschen zoo weinig moge-

---

1) Zie prfs. p. 79 vlg.; 88 vlg. en 114 vlg.

2) Rodenburg. T. I. C. 3.
P. Voet. De rebus mob. et immob. Caput XII. no. 2.

lijk wordt in den weg gelegd; dat de billijkheid wordt betracht, dat rekening gehouden wordt met de strekking van de onderscheidene soorten van wetsvoorschriften. 1)

Nu doet zich echter eene ernstige moeilijkheid voor. De met behulp van deze factoren gevonden regeling kan zulk gezag aan het recht van elken staat toekennen, dat de overige op grond van schennis hunner souvereiniteit kunnen weigeren dit te erkennen. Dit beletsel moet worden overwonnen ; het is de tweede taak van hen, die het internationaal privaat recht tot het voorwerp hunner studie maken. De middelen, daartoe leidend, zijn tweeërlei ; of de comitas, die de souvereiniteit intakt laat, of een rechtsplicht tot eerbiediging van buitenlandsche rechtsvoorschriften, steunend op de belangen van de „Rechtsgemeinschaft der Völker"; deze vernietigt het absolute karakter der souvereiniteit. In het eene geval is de opgestelde competentie-regeling verbindend voor de staten, in het andere is hare inachtneming eene gunst. 2)

't Zij de eene weg wordt ingeslagen, 't zij de andere, steeds blijft

---

1) Von Bar I, p. 3 vlg , p. 105 vlg.
Jitta. La méthode du droit intern. privé. p. 51, 61, 196 vlg.
Savigny. VIII. § 348.

2) Zie prfs. p. 95 vlg.
Vergelijk: Savigny VIII. § 348.
Von Bar. I. p. 75 vlg. 105 vlg.
Jitta. p. 52 vlg.
Story. § 23 , 32 vlg.

Aan de hierboven ontwikkelde leer moet echter eene beperking worden toegevoegd. Er zijn namelijk sommige gevallen, waarin de eischen van het verkeer mogen veronachtzaamd worden, en waarin een staat de werking van zijn eigen wetten zoover mag uitbreiden, als zijne souvereiniteit gedoogt. Wanneer gewichtige oeconomische, zedelijke of godsdienstige belangen door de competentie van bepaalde vreemde rechtsnormen zouden worden benadeeld, is een staat bevoegd om binnen zijn territoir aan dien buitenlandschen rechtsregel elk gezag te ontzeggen ; bovendien is hij gerechtigd om op de feiten, handelingen en rechtsgedingen, die deze naar den gewonen regel zouden hebben beheerscht, uitsluitend het eigen recht toepasselijk te verklaren. In zijne zitting te Oxford heeft het „Institut de droit international" dit beginsel aldus uitgedrukt: „En aucun cas les lois d'un état ne pourront obtenir

de werking eener wet binnen de voorgeschreven grenzen eene uiting van het souvereine gezag, dat haar heeft uitgevaardigd. Wanneer dus onze rechtsgeleerden van de Hollandsche of de Fransche school aanvangen met dit voorop te stellen, zoo valt daartegen niets in te brengen. Eerst in de verklaring, dat naar den kring van personen of zaken, die eene overheid aan zich onderwerpt, het effekt behoort te worden afgemeten, ligt hunne fout, en deze is zoo ernstig, dat hun geheele arbeid gevaar loopt onvruchtbaar te zijn. De aangenomen maatstaf is immers niet alleen een andere, dan die, welken het doel van het internationaal privaat recht vordert; hij voert bovendien tot gevolgen, wier terzijdestelling in de allereerste plaats noodig is, zal eene deugdelijke effekt-regeling kunnen worden beproefd.

Daar de systemen onzer juristen het doel van het internationaal privaat recht miskennen, mogen zij dus nooit den grondslag vormen, waarop wordt voortgebouwd. Toch zou het verkeerd zijn, daarom hun werk geheel te verwerpen, want al heet het, dat de souvereiniteit over de competentie beslist, wanneer het er op aankomt uit dit beginsel conclusies te trekken, wordt geaarzeld.

Herhaaldelijk hernemen dan de verkeersbehoeften de functie, die haar in den beginne formeel is geweigerd. Met hare hulp worden regels omtrent de heerschappij der wetten vastgesteld, en

---

reconnaissance et effet dans le territoire d'un autre état, si elles y sont en opposition avec le droit public ou avec l'ordre public." Het effekt der rechtsvoorschriften, die een staatsgezag ter bescherming van „l'ordre public" heeft uitgevaardigd, mag dus worden bepaald overeenkomstig de eischen der souvereiniteit. Welke echter die rechtsvoorschriften zijn, is niet met zekerheid te zeggen, want een duidelijke, scherpe omschrijving van het begrip „ordre public" laat nog altijd op zich wachten.

Asser et Rivier. p. 59. Weiss. p. 517. Despagnet p. 194. Laurent. II p. 185 Von Bar. I. p. 95, waar men eene uitgebreide litteratuuropgave vindt. Savigny. VIII § 349.

op de comitas of de aequitas wordt een beroep gedaan om de inbreuken op de souvereiniteit te dekken. Aldus verkregen resultaten, en zij zijn betrekkelijk vele, kunnen niet alleen worden overgenomen, maar hunne praktische bruikbaarheid in tegenstelling met de onhoudbaarheid der consequenties, uit de souvereiniteit afgeleid, leert opnieuw, dat de eischen der samenleving den inhoud van het internationaal privaat recht moeten bepalen.

STELLINGEN.

STELLINGEN.

I

In de statutentheorie, die hier te lande heeft gegolden, moeten twee afzonderlijke theorieën worden onderscheiden: de Fransche en de Hollandsche.

II

Of een systeem van internationaal privaat recht de comitas, of wel een rechtsplicht voorstelt als grondslag van de extraterritorialiteit der wetten, is, met het oog op den tegenwoordigen tijd ten minste, volmaakt onverschillig.

III

Voor eene juiste interpretatie van de art. 6, 7 en 10 der Wet h. a. b. is de kennis der statutentheorie, die hier te lande heeft gegolden, onmisbaar.

IV

In de art. 606 en 618 B. W. wordt dezelfde bezitsactie geregeld.

V

De bevoegdheid om een bevel van voorloopige aanhouding uit te vaardigen, door art. 45 Srv. aan den officier van justitie verleend, is beperkt tot het geval eener „descente."

VI

Het artikel 81 al. 2 Srv. is verwerpelijk, voor zoover het aan den officier van justitie de bevoegdheid verleent rechtsingang te vragen, bestaande in de enkele rechtstreeksche verwijzing naar de openbare terechtzitting.

VII

De bevoegdheid, die art. 145 Srv. den beklaagde toekent, verdient afkeuring.

VIII

Onder de „laatst bekende gegevens," waarvan art. 7. Letter D. der Wet op de Vermogens-belasting spreekt, moeten verstaan worden : de gegevens, bekend op den eersten Mei.

IX

Onder de „wettig bestaande ligchamen," waarvan art. 8 al. 4 der Grondwet melding maakt, zijn vereenigingen zonder rechtspersoonlijkheid niet begrepen.

X

De wetsvoordracht, die voorstelt art. 112 van het Reglement op het beleid der Regeering in Suriname in dezen zin te wijzigen, dat de definitieve vaststelling van de begrooting dier kolonie steeds geschiedt bij de wet, verdient afkeuring.

XI

De militaire rechters, waarvan art. 166 al. 7 der Grondwet spreekt, zijn naar de bepalingen der Grondwet leden der rechterlijke macht.

XII

Het is wenschelijk, dat bij eene toekomstige grondwetsherziening art. 184 aldus gewijzigd worde:

De dienstplichtigen te land mogen zonder hunne toestemming niet dan krachtens eene wet buiten Europa worden gezonden.

XIII

De nietigheid, die art. 940 B. W. uitspreekt ten aanzien van uiterste willen, gemaakt ten gevolge van dwang, bedrog of arglist, bestaat van rechtswege.

XIV

De acceptant van een wissel, waarop een valsche handteekening van den trekker is geplaatst, is tegenover den bona fide houder tot betaling verplicht.

XV

De woorden van het eerste artikel der Wet op het Faillissement en de Surséance van betaling: „indien dit in het gemeenschappelijk belang zijner schuldeischers wenschelijk wordt geoordeeld" zijn af te keuren.

XVI

Het is wenschelijk, dat de beperking, waaraan art. 1933 B. W. het getuigenbewijs onderwerpt, wordt opgeheven.